

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 29 жніўня 1986 г. № 35 (3341) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ДА ПАЧАТКУ НАВУЧАЛЬНАГА ГОДА

УНУМАРЫ:

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ:
«ЗАХАВАЦЬ ЖЫЦЦЁ МОЖАМ
ТОЛЬКІ МЫ, ЛЮДЗІ».
стар. 2.

«Мір дому вашаму!»
і іншыя вершы
Эдзі АГНЯЦВЕТ.
стар. 2—3.

Да 50-годдзя
Генадзя БУРАЎКІНА.
стар. 6—7.

Прэм'ера рубрыкі
«Чытач дзеліцца
ўражаннем».
стар. 7.

На паэтычнай
паверцы—
Сяргей ГРАХОУСКІ.
стар. 8—9.

«Поўня»—
урывак з аповесці
Кастуся МАТУСЕВІЧА
«КУРГАН МЕНЕСКА».
стар. 8—11.

Творы Арцюра РЭМБО
ў перакладзе Рыгора
БАРАДУЛІНА.
стар. 14—15.

Набліжаецца першае верасня. Сымвалічна, што ў нашай краіне гэты дзень святкуецца як Дзень ведаў і Сусветны дзень міру. У гэтым супадзенні ёсць узніслаць: Мір дае магчымасць набываць Ведаў, зорка Ведаў вядзе па дарозе Міру... Сярод тых, хто служыць Асвете, служыць Ведам і Міру — Валянціна Карлаўна Раманцавіч — загадчыца кабінета беларускай мовы і літаратуры Мінскага гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў, чалавек, які прысвяціў сябе справе народнай асветы, прапагандае роднай мовы і літаратуры.
Фота Ул. КРУКА.

За якія-небудзь ічання гадзіны чалавек сёння можа апынуцца на другім канцы зямнога шара, сустрэцца з людзьмі іншага кантынента, падзівіцца тым чудам, што стварылі розум і натхнёная праца Чалавека? Мы звыкліся ўжо да скарасных самалё-

савецкага мараторыя на ядзерныя выпрабаванні, якога, як вядома, Савецкі Саюз прытрымліваўся на працягу года. У Заяве адкрыта сказана: «Праблема міжнароднай бяспекі — праблема агульная, а значыць, і клопат агульны, і адказнасць агульная». І яшчэ:

Хочацца нагадаць пану Рэйгану і ўсёй яго «прэзідэнцкай раці», што яшчэ ў 1948 годзе, да перавыдання сваёй кнігі «Бывай, зброя!» амерыканскі пісьменнік Эрнест Хемінгуэй сказаў: «...тыя, хто пачынае, распальвае і вядзе вайну, — свінні, якія думаюць толькі аб эканамічнай канкурэнцыі і пра тое, што на гэтым можна нажыцца. Я лічу, што ўсе, хто нажываецца на вайне і хто садзейнічае яе распальванню, павінны быць расстраляны ў першы ж дзень ваенных дзеянняў». А ў «Запісках старога газетчыка» той жа Хемінгуэй выказаў і такую думку: «Адзіны спосаб змагацца з вайной — гэта раскрываць яе брудныя махінацыі».

Успамінаю і свайго аднагодка, наборшчыка друкарні з Заходняй Германіі, які зусім нядаўна наведаў Мінск і сказаў: «Вайна — гэта страшна, гэта неверагодна! Большасць маладых людзей, як і я, выступаем у сваёй краіне супраць размяшчэння Злучанымі Штатамі Амерыкі ядзернай зброі на нашай тэрыторыі, супраць ядзернай катастрофы».

Верыцца, што гэта так. Павінна быць так! 1986 год Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый абвешчаны Годам міру. Кожны дзетсадаўскі выхаванец у нашай краіне ведае, што такое мір, спакой, цішыня. Ён малюе сонца, кветкі, галубоў. Ведае, што і ўнукі Мэры Стэрн, якіх яна з гонарам паказвала мне на здымках, таксама хочуць жыць і расці пад мірным небам. Адчуваю, што і дзеці майго равесніка з Заходняй Германіі таксама хочуць смяяцца і спаваць. Таму так хочацца верыць, што на ўсёй нашай вялікай і разам з тым маленькай планеце Зямля будзе мір і шчасце, дружба і сардэчная зацікаўленасць у мірнай стваральнай працы. Бо ці не само ж жыццё і час накладваюць на характар чалавека, на яго настрой і паводзіны тэя турботы і клопаты сацыяльных абставін, у якіх ён жыве! Ад іх не вельмі проста адмахнуцца. Ды ці магчыма гэта ў наш складаны, тэрмаядзерны век, калі ізноў так востра перад усім светам паўстала праблема вайны і міру, жыцця і смерці. Захаваць жыццё можа толькі мы, Людзі. Усе! Разам! Гадзіннік яшчэ ідзе і павінен ісці!

Вось таму з такім хваляваннем і такой надзеяй успрымаецца кожная фраза Заявы тав. М. С. Гарбачова.

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

ГАДЗІННІК ПАВІНЕН ІСЦІ!..

таў, да такой цуда-тэхнікі нашага часу, як радыё і тэлебачанне, касмічныя ракеты і лазеры. Людзі ўсяго зямнога шара пачалі ездзіць у госці адзін да аднаго і не толькі для таго, каб падзівіцца незнаёмаму краю. Людзі хочуць паглядзець у вочы адзін аднаму і як бы запытацца пры гэтым: «Хто ты, незнаёмец?.. Якія ў цябе думкі наконт будучыні?.. Што ты робіш дзеля таго, каб зямля была мірнай?..»

Так, пытанняў шмат. Пытаецца, пакуль жывём. Марым — пакуль жывём. Ездзім адзін да аднаго — пакуль жывём. Страшнавата гучыць цяпер гэтакія слова «пакуль...» Але гэта так.

Дык адкуль жа яно вынікае, гэтак хісткае «пакуль»?

18 жніўня 1986 года па савецкім тэлебачанні прагучала Заява Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова ў сувязі з заканчэннем тэрміну

«Аднак усім гэтым відавочным і абнадзейваючым праўдзеным новага мыслення процістаяць — перш за ўсё ў Злучаных Штатах — мілітарызацыя палітычнага мыслення, якое і так небяспечна адстала ў кіруючых колах Захаду ад працэсу глыбокіх пераменаў у міжнародным жыцці...»

Што такое вайна — савецкі народ адчуў за чатыры доўгія пякельныя гады Вялікай Айчыннай, абараняючы незалежнасць, жыццё ад фашызму. Сотні, тысячы папалішчаў, мільёны нявінна загубленых чалавечых лёсаў — вось яе жорсткі кошт для нашага міралюбівага народа! Мала гора і слёз, каб не паверылі ў шчырасць нашых мірных парыванняў?! Мала нашых канкрэтных міралюбівых ініцыятыў і прапаноў?! Мала напісана і створана дзеячамі савецкай культуры антываенных кніг, фільмаў і мастацкіх палотнаў?!

Ці ж мала раскрыта ўжо такіх брудных махінацый? І колькі ўжо можна гаварыць пра неабходнасць ядзернага раззбраення, калі і без таго наша зямля дыхае ўжо зараджаным паветрам! Думаю ў гэтай сувязі пра жыхарку аднаго з прыгарадаў Нью-Йорка Мэры Стэрн, якая на сустрэчы ў Беларускам таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі аднойчы задала мне такое пытанне: «Скажыце, што павінна аб'ядноўваць людзей такіх розных ідэалагічных сістэм, як наша і ваша краіны». «Любоў да жыцця, да мірнай працы, да бацькоў і дзяцей нашых», — адказала я, як адказаў бы, дадам, і любы з нас. Але Мэры Стэрн дабавіла яшчэ і вось такую фразу: «І страх перад ядзернай катастрофай?»

Так, на вялікі жаль, і гэты пачварны страх, шанюная Мэры Стэрн!

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Мір дому вашаму!

Пяць вясёлак.
Пяць яркіх вясельных машын
Падпалілі надхмар'е асенняе,
шэрае.
І вядуць жаніхі сваіх юных
жанчын
Да Жанчыны адной
на праспекце Машэрава.
Не зайздросчу, сябры, анікому
ў жыцці.
Але тут...
У сукенцы, як яблыня, белай
Мне б па лесвіцы той
поруч з мілым пайсці
І вярнуць адчуванне любові
нясмела!
Там Жанчына пад зоркаю
Мінска ўстае,
Пазірае на ружы пшчотна
і строга.
І ад матак усёй Беларусі дае
Маладым
бласлаўленне ў дарогу.
Будуць смуткі і ўсмешкі,
праменні і цень.
Толькі матчыны мудрыя вочы
прасілі,
Каб мужчыны

АЭЛІ... Універсітэт ім. Дж. Нэру... Цэнтр рускіх даследаванняў, дзе выкладаюцца руская мова і літаратура, літаратура савецкая, дзе рыхтуюцца адпаведныя навуковыя кадры, заклікаюцца працаваць на ніве савецка-індыскага культурнага супрацоўніцтва. Менавіта тут, у гэтым заслужаным і агульнапрызнаным у Індыі Цэнтры, і адбылася мая першая сустрэча з Вар'ямам Сінгхам. Сустрэча памятная, хвалюючая. Надзвычай жывы, неласрэчны, адкрыты, гра-

За апошнія гады прыкметна пашырыліся, набліжэння якасць савецка-індыскай, у тым ліку і беларуска-індыскай, культурнай сувязі. Аб гэтым красамоўна сведчыць наступны памятны факт: пад час апошняга афіцыйнага візіту ў нашу краіну прэм'ер-міністра Індыі Раджыў Гандзі, знаходзячыся ў Мінску, пажадаў сустрэцца з нашым вядомым графікам, лаўрэатам прэміі імя Дж. Нэру Георгіем Паллаўскім. Яшчэ адзін, крыху іншага плана, факт: як ужо паведамлялася, летась у Індыі выйшлі, адна за другой, дзве анталогіі беларускай паэзіі. Адна — на мове каннада ў штаце Карнатака, другая — на хіндзі, у Дэлі. Ініцыятыва

выдання першай належыць мовазнаўцу і пісьменніку Будане Хінгаміра, выдання другой — паэту, перакладчыку і літаратуразнаўцу Вар'яму Сінху.

Пра свае сустрэчы і таварыскае, творчае супрацоўніцтва з Вар'ямам Сінгхам расказвае выкладчык Мінскага інстытута культуры Валерыя Няфёдаў, які некалькі гадоў працаваў экспертам па савецкай літаратуры ў Цэнтры рускіх даследаванняў універсітэта імя Дж. Нэру ў Дэлі і меў дачыненне, у якасці кансультанта і аўтара прадмовы, да выдання зборніка нашай паэзіі на хіндзі.

«Што яшчэ можна прачытаць?» Потым стаў паступова чытаць, па-руску і па-англійску, самі мастацкія тэксты, творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, а з сучасных аўтараў — Г. Бурдзікіна і Н. Гілевіча. Распытваў, зноў-такі, у мяне пра тое альбо іншага аўтара. Я, наколькі мог, адказваў, называў іншыя імёны. Так у доктара Вар'яма Сінгха і ўзнікла ідэя стварыць першы зборнік беларускай лірычнай паэзіі на хіндзі. З уласцівай яму энергіяй ён стаў гэтую ідэю тут жа ажыццяўляць. Падключыў і мяне — для складання і як аўтара прадмовы.

У час працы над анталогіяй, натуральна, не раз заходзіла размова пра сучасную беларускую паэзію. Мне было цікава даведацца, што прываблівае Сінгха ў вершах беларускіх майстроў слова, як ацэньвае ён таго або іншага паэта. Ён ахвотна адзываўся, выказваўся

АГУЛЬНАЯ МОВА ДАЕ ПЛЁН

нічна добразычлівы ў дачыненні да нашай краіны і яе асобных прадстаўнікоў, да яе культуры і літаратуры, доктар Вар'ям Сінгх літаральна пакарыў, што называецца, мяне адразу, выклікаў з першай сустрэчы жаданне «общацца», абменьвацца, супрацоўнічаць. Першае ўражанне найлепшым чынам падмацоўвалася і дапаўнялася неўзабаве тым, што я даведаўся, ужо пры бліжэйшым знаёмстве, пра выкладчыка рускай і савецкай літаратуры ў Дэлііскім універсітэце. Уражвалі, у прыватнасці, кола яго навуковых і творчых інтарэсаў, маштабы яго дзейнасці як русіста, як прапагандыста савецкай літаратуры. Таленавіты паэт і перакладчык, гісторык літаратуры і крытык, педагог і грамадскі дзеяч... І гэта ўсё ў адной асобе, прытым у асобе яшчэ параўнаўча маладога чалавека.

Дарэчы, каб не вяртацца потым, скажу некалькі слоў пра В. Сінгха як пра паэта. Яго арыгінальная паэтычная творчасць развіваецца ў рэчышчы так званай «новай паэзіі» (існуе ў Індыі такая), якая адлюстроўвае свядомасць сучаснага чалаве-

ка, пратэсту супраць буржуазных грамадскіх адносін. Паэт аддае перавагу верлібру, таму што, на яго думку, гэтая форма найбольш перспектыўная і плённая, бо звернута як да кваліфікаванага, так і да масавага чытача, які адыходзіць ад метафізічных індусіцкіх уяўленняў пра свет і чалавека.

Паэзія і сучаснасць, паэзія ў сучасным, зменлівым і складаным свеце — на гэтым і блізка да іх тэмы гутарылі мы з доктарам Сінгхам. Агульнасці мовы спрыяла наша агульная любоў да паэзіі. Узнікала ўзаемная цікавасць, узнікала пытанні адзін да другога. Я, натуральна, імкнуўся пазнаёміць свайго індыйскага калегу і сябра з культурай роднай рэспублікі, з яе літаратурай. Праз нейкі час В. Сінгх ужо выступаў на абмеркаванні майго даклада «Погляд на беларускую літаратуру», актыўна імкнуўся зразумець, вылучыць рысы нацыянальнай своеасаблівасці нашай паэзіі і прозы. У сваю чаргу, працуючы над артыкулам пра грамадзянскасць савецкай, у тым ліку і беларускай, паэзіі, які прызначаны для навуковага альманаха «Індыйская

русістыка», я раіўся з Сінгхам на прадмет таго, што трэба перш за ўсё падкрэсліць у творчасці нашых паэтаў, калі

У дні гасцявання В. СІНГХА ў Мінску. Злева направа: А. ГАРДЗІЦКІ, трэці В. НЯФЕДАЎ, у цэнтры — В. СІНГХ сярод супрацоўнікаў газеты «Чырвоная змена».

Фота Ф. БАЧЫЛЫ.

не толькі ў вясельны свой дзень
На гарачых руках сваіх любых насілі...
Дай здароўя, зямля!
Дай ім, неба, святла!
І яны аддадуць поўнай, шчодрою мерай.
Не для ядзернай нэчы, не для чорнага зла
Гэты вэлюм празрысты, каханне і вера.

Верце птушкам!

Шпакі і ластаўкі—пагоды вестуны
Развесяліліся пад вечар.
Пераклікаюцца: а хто вышэй?
І зіхацяць, трапечуць крылы.
Уніз-угору!
Ну і віражы
Над соснамі,
над званам камарыным!
Не разгнаў іх нават верталёт,
Хоць грукатаў, як ботамі няўклюдя.

Нам кажуць арнітолагі Зямлі:
У птушак ёсць свае магічныя законы,
Яны крычаць ад горкіх страт жыцця
І прадчуваюць радасць.
Верце птушкам!

Цаню, як дзіва, кожны светлы міг.
І людзям добрым светлага жадаю!
Я ведала няўмольную вайну,
Дзе плачуць птушкі, як малыя дзеці.

Дзеці, дзеці...

1. Над поўным вядром

Схілялася дзяўчынка над вядром.

Глядзіць і слухае:
— Там—рэкі, рэкі!
І неба сіняе,
і сіні гром,
І касмадром,
і чалавекі!

А над вядром—стракоз зялёны рой,
Зляцеліся на гэты кліч, магчыма.
І разам углядаюцца з малой.
Даверлівымі, чыстымі вачыма.

2. Рэаліст

Бачыш, Віця, як за час кароткі
І дубы, і клёны падраслі!
І тае ўжо дрэвы-аднагодкі
Нас не прыкмячаюць на зямлі.

— Дык не ходзяць ні дубы, ні клёны,
Ім бывае сумна, зразумей:
Я ж скачу, вяселью, як шалёны,
Значыцца, жыву я цікавей!

3. Пытанне

«Мама,
а што калі мы заўтра ўстанем
І нас ужо не будзе?»

Ад страшных такіх запытанняў
Дзяцей, бараніце, людзі!

4. Пладаноснае лета

Гэтым летам у Мінску
Шмат цяжарных жанчын.
Крэсца спакойна,
Шчаслівыя і маўклівыя,
І выношваюць песню—
У думках люляюць калыску...

Няхай нараджаюцца вочы жыцця—

Сінія, чорныя, карыя!

Не ведай, не ведай,
не ведай, дзіця,
Што такое вайна,
блакада,
аварыя!

эмацыянальна і трапна. «Танк—гэта мудрасць, вельмі блізка індыйскаму духу,—разважаў ён.—Яго верш «Сусвет праскрануты жыццярэдасным адчуваннем, верай у будучыню чалавечтва. Вось пэст, які ведае кошт сапраўднага аптымізму». «У Панчанкі адчуваецца,—працягваў В. Сінгх,—што ён на сапраўднаму спасціг урокі вашага вялікага Янкі Купалы, што ён верны яго завету—ісці па жыцці наперад, шляхам рэвалюцыйнага пераўтварэння зямнога быцця». Яшчэ адно выказанне: «Гілевіч уразіў мяне спалучэннем філасафічнасці з тонкімі, далікатнымі адносінамі да ўнутранага свету чалавека». Альбо: «Бічэль-Загнетава з замілаваннем малюе вобраз сваёй роднай Беларусі. Аналагічныя, з улікам творчай індывідуальнасці кожнага аўтара, ацэнкі адрасуе В. Сінгх і іншым нашым пэстам—Р. Бардуліну, Г. Бураўкіну, А. Вярцінскому, С. Гаўрусёву, А. Грачэнікаву, В. Зуёнку.

Мушу зазначыць, што зборнік Беларускай пазіі, названы вядомым індыйскім крытыкам-дэмакратам Намварам Сінгхам «Кнігай моцных вершаў», з'явіўся значнай падзеяй у літаратурным жыцці Дзлі, выклікаў самую жывую цікавасць у асяроддзі індыйскай інтэлігенцыі. Словам, на паверку—яшчэ адзін немалы «плюс» на рахунак гарачага прыхільніка індыйска-савецкага культурнага супрацоўніцтва Вар'яма Сінгха.

Нашы індыйскія сустрэчы і гутаркі з В. Сінгхам мелі працяг ужо на Беларускай зямлі, калі ён, у красавіку гэтага года, гасцяваў у Мінску. Для нашага сябра гэта было і цікавае, прыемнае гасцяванне, звязанае з адкрыццём для яго такой далёкай да гэтага Беларусі, і гэта была адначасова напружаная праца, былі роспытаны, пытанні, абмеркаваныя з беларускімі калегамі—пісьменнікамі і крытыкамі—планаў далейшага развіцця беларуска-індыйскіх

творчых узаемасувязей. Алег Лойка пазнаёміў гасця са сваім індыйскім цыклам вершаў «Зоркі над бугенвіліямі». Вершы кранулі В. Сінгха, і ён узяў іх для апублікавання ў сваім перакладзе ў Дзлі з прадмовай М. Грынчыка. Цікавіўся В. Сінгх і нашай сучаснай прозай, гаварыў аб тым, з якой увагай індыйскія літаратары прыглядаюцца да ваеннай прозы А. Адамовіча, В. Быкава Я. Брыля, С. Алексіевіча. Аповесць «Сотнікаў» В. Быкава, паведаміў ён, была нядаўна інсцэніравана ў адным з дзліўскіх тэатраў.

В. Сінгх пабыў таксама ў майстэрні Георгія Паплаўскага, які ў свой час за станковыя лісты «Індыйскі дзёнік» і ілюстрацыі да кнігі старажытнаіндыйскіх прытчаў «Ціракурал» быў адзначаны індыйскім урадам прэміяй імя Дж. Нэру. На гэты раз Г. Паплаўскі паказаў гасцю сваю новую працу—графічны цыкл, створаны па матывах Р. Тагора.

Прыгадваю таксама, з якім хваляваннем выступаў Вар'ям Сінгх на развітанне па нашаму тэлебачанню. Ён узрушана гаварыў пра свае ўражанні, пра свае добрыя пачуцці да Беларусі, да сваіх беларускіх калег і сяброў, і нават прачытаў некалькі беларускіх вершаў на хіндзі.

...Перачытваю ўжо ў які раз атрыманае нядаўна ад Вар'яма Сінгха пісьмо. «З незвычайнай цеплынёй і ўдзячнасцю ўспамінаю сваё гасцяванне ў Мінску, —піша ён.—Маю намер стварыць у Дзлі таварыства аматараў Беларускай літаратуры, якое будзе займацца яе распаўсюджваннем. Спадзяюся, што мне ўдасца ўключыць у яго многіх выдатных людзей». Паспехаў і дэбра табе—звяртаюся ў думках да свайго індыйскага сябра—поспехаў на ніве нашага плённага савецка-індыйскага супрацоўніцтва!

В. НЯФЕДАУ,
дацэнт кафедры літаратуры
Мінскага інстытута культуры.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР

Аб узнагароджанні тав. БУРАЎКІНА Г. М. ордэнам Дружбы народаў

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і шматгадовую плённую работу ў друку ўзнагародзіць пісьменніка БУРАЎКІНА Генадзя Міналаевіча ордэнам ДРУЖБЫ НАРОДАЎ.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
А. ГРАМЫКА,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
Т. МЕНТЭШАШВІЛІ.

Масква, Крэмль,
27 жніўня 1986 г.

РЭПАРТАЖ У НУМАР

Свята ў Празароках

На радзіме Ігната Буйніцкага адбыліся ўрачыстасці з нагоды 125-й гадавіны з дня нараджэння заснавальніка Беларускага тэатра

Глыбоччына вабіць няспешным цячэннем ліній, мяккасцю і мілагучнасцю краявідаў. Стрыманасць тутэйшай прыроды ніколі не пераходзіць у манатоннасць, не надакучвае, а нібыта намякае на прыхаваныя магутныя сілы. Зямля гэтая раптоўна можа шчодро адарыць прыгажосцю незвычайнай, характэрам, якое будзе саграваючым успамінам на доўгія гады.

Зямля гэтая падарыла нашай культуры адзін з самых яркіх талентаў: Ігнат Буйніцкі, бацька Беларускага тэатра... Мы не можам ведаць, чаму менавіта праз сцэнічнае мастацтва рэалізаваліся вялікія творчыя здольнасці былога каморніка, але менавіта ў пенаты мастака імкнемся, каб далучыцца да вытокаў таленту.

І гарэць той славе, нялэннай, шырокай
Да апошніх бязведаных нашых вякоў
За адну тваю спробу замест валонкі
Мову людзям вярнуць і зямлю бацькоў.
(У. Караткевіч).

І вось мы на радзіме І. Буйніцкага. Адсюль, з наваколляў Палевачоў і Празарок пачыналіся шляхі Першай беларускай

Удзельнікі свята ўшаноўваюць памяць І. Буйніцкага.

чыстасцях, прысвечаных 125-годдзю з дня нараджэння выдатнага сына Беларускага народа.

Са словам пра жыццё і творчасць І. Буйніцкага выступае член-карэспандэнт АН БССР У. Няфёд. Ад імя землякоў славуэтага артыста гаворыць настаўніца Празароцкай сярэдняй школы Г. Сохар. Намеснік

Гарача адгукаюцца глядачы на вясельны вадзівіль «Конскі партрэт» аднаго з паплекнікаў І. Буйніцкага—драматурга Л. Родзевіча. Паказваюць яго акцёры Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа.

Завяршаецца вечар канцэрт-калектываў мастацкай самадзейнасці Віцебшчыны—народнага ансамбля песні і танца

Выступае народны ансамбль песні і танца «Яблынька» Гарадоцкага ГДК.

трупы, сюды вярталіся артысты з далёкіх і блізкіх вандровак. Тут выпявалі задумы, адсюль пайшоў наш тэатр.

Разам з дэлегацыяй Міністэрства культуры рэспублікі і Беларускага тэатральнага аб'яднання мы ўдзельнічаем ва ўра-

старшыні прэзідыума праўлення БТА Ш. Косцін перадае школьнаму музею бюст І. Буйніцкага, створаны скульптарам І. Міско. Да ўдзельнікаў свята звяртаюцца самадзейныя артысты народнага тэатра Докшыцкага РДК.

«Яблынька» Гарадоцкага ГДК, струнай групы аркестра народных інструментаў Івесьскага СДК і фальклорнага ансамбля Вялецкага СДК.

А. ГАНЧАРОВ,
Ул. КРУК (фота),
спецкарэспандэнт «ЛіМа».

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 8

Пад рубрыкай «XXVII з'езд КПСС—жыццё—мастацтва» перадаваў артыкул «Аспекты і грані ісціны». Выстаўку «Мы будзем камунізм» асвятляюць публікацыі Э. Пугачовай («Шчаслівае пачуццё лучнасці»), У. Бойкі («Замест запісу ў «Кнігу водгукаў»), Т. Гаранскай («На шляху пошукаў»).

Артыкул А. Сабалеўскага «Апошняя інстанцыя» завяршае дыскусію «У цэнтры увагі—акцёр».

Н. Кузняцова аналізуе канцэрты маскоўскіх музыкантаў у мінскай філармоніі — «Парад «маскоўскіх зорак»».

Матэрыялы У. Майсеева («Год адметны — год звычайны»), Я. Росцікава («Паглядзім знутры») і «Беларусьфільм-85»: лаўрэаты кінагода» асвятляюць вынікі XIV агляду-конкурсу мастацкіх, тэлевізійных мастацкіх, мультыплікацыйных, хранікальна-дакументальных, навукова-папулярных фільмаў, якія створаны на кінастудыі «Беларусьфільм» у 1985 годзе.

К. Кузняцова прысвячае артыкул «Свой парт-

рэт у мастацтве» 70-годдзю народнай артыстыкі БССР З. І. Браварскай. Пра стварэнне музея «Дом Валенція Ваньковіча» расказвае В. Буйвал — «Дом у старым Мінску».

Праблемным пытаннем Беларускага фальклору прысвечаны публікацыі — В. Антаневіч («Чыстыя крыніцы натхнення»), В. Жука («Фальклорныя тэндэнцыі ў Беларускай іерархіі»), Л. Тарасюк («Нам засталася спадчына»), В. Трыгубовіч («Увасобіць музыку жыцця»).

Пра майстроў-лыжнікаў Гладзінавых расказ Я. Сахуты — «Фашаўскія лыжнікі». У. Пузыня працягвае размову пра народныя інструменты — «Беларуская ліра», А. Кулагін аналізуе афармленне арганаў на Беларусі — «Ранейшыя арганы», У. Дзянісаў узнаўляе гісторыю пастаюні першай п'есы В. Дуніна-Марцінкевіча — «Ажываюць памятныя старонкі...», А. Друнт рэцэнзуе спектакль «Дзяніс Давыдаў» — «Слова пра гусара, пазта і грамадзяніна».

Друкуюцца «Старонкі календара» і «Хроніка мастацкага жыцця».

«МНЕ ВЕЧНАСЦЮ ЗДАЕЦЦА ЖЫТА...»

Віктар ГАРДЗЕЙ

Слязінка з-пад вейкі зляцела
На ўзмежак, у дзятлік густы.
Парывамі вецер злюцела
Камечыць, згінае жыты.

Ад грознай стыхіі шукаю
Ратунку зямлі і сабе,
Бо ведаю пэўна, якая
Бяда ў аканіцы дзяўбе.

Стыхіі, аднак, невядома,
Чаго плача каня ў трысці.

Я з бітвы да роднага дома
Качу пераможцам прыйсці.

Залева прыціхла, здаецца, —
Вунь светлая далеч відна.
Бяда, што пакуль не ўдаецца
Падстрэліць вайны гругана.

Сярод цішыні на мяжы тут
Я з сэрцам стаю не глухім.
Як цяжка выпрастацца жыту!
Як лёгка заплакаць над ім!

Алесь ПІСАРЫК

Жніўная пара

«Ой, красуйся, жыццёўка,
Калі цёпла лецечка...» —
Калі
Перасвяціўся колас,

і вятры
Гучней гудуць у срэбных свісцёлкі,
Вяшчучы прыход другой пары
У небе — промням,
У жыце — перапёлкам.

І камбайнёру стала весялей,
Калі ў калоссях —
Расіца зайграла...
Не зводзіў доўга
З неба ён вачэй,
Пакуль душа яго не заспявала:
«Яравое поле —
Краю не відно,
Хіліць буйны колас
Золата-зярна...»

Мечыслаў ШАХОВІЧ

Жыта

Нагадае мне сёння жыта
Усё, што змалку перажыта...

Нібыта ў сне, за роднай хатай
Пульсуюць спелыя зярняты.

Гляджу на іх — і мне здаецца:
Зярняты выспелі у сэрцы.

Мяне люляла маці-поле.
І жыта, роднае да болю,

Акружанае васількамі,
Пяшчотна гладзіў я рукамі...

Бамбілі вёску месершміты,
Было абвугленае жыта,

І падала на дол калоссе.
Было так жудасна! Здалося:

Ад болю стогне, дагарае
Зямля ад краю і да краю...

Быў хлеб і горкім, і салёным,
Ён пахнуў порахам і клёнам...

Што дбайнай працаю здабыта —
Вышэй за ўсё я стаўлю Жыта.

Іду за вёску рана-рана,
Дзе поле з каласоў саткана,

Саткана рупнымі рукамі,
Што не стамляюцца вякамі.

У жыце — і жыццё, і вечнасць,
І дабрыва, і чалавечнасць.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Мне прыснілася сёння матуля
З лустай свежаю ў чорных руках,
Да яе кволым крокам іду я...
І мяне разбудзіў хлебны пах.

Белай птушкаю лётала памяць,
І шаптаў штосьці клён уначы...
А пад ранак зноў снілася —

Ліст збірала, каб хлеб мне сьпячы.
мама

РЭПЛІКА

ЧАРАЧКА ПАД ГРЫБКІ, альбо Сдэражыся, бедны Сен-Санс!

Пачатак апавесці А. Крумера і М. Міхайлава «Радасны дырыжабль», змешчаны ў першых трох нумарах новага грамадска-палітычнага і літаратурна-мастацкага ілюстраванага часопіса ЦК ВЛКСМ і Дзяржаўнага камітэта СССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі «Рабочая смена», што з мая сёлетняга года пачаў выходзіць у Мінску, не сказаць, каб нечым асаблівым заінтрыгоўваў. Звычайнае жыццё звычайнага аселенага, духоўнае развіццё якіх у многім запазыліся: «У дванаццаць гадзін мы яшчэ працягвалі шалець. Пустка гула так, быццам падвергнулася налёту драпежнай саранчы. Мацней за ўсё крычаў Калакольчыкаў. І ў гэтым не было нічога дзіўнага: секунду назад Мамыгін засунуў яму за каршэнне шэсць майскіх жукоў». Запазыліся ў гэтым сэнсе, што падлеткі, якія навукаюцца ў СПТВ металістаў, маглі б знайсці і іншы, куды больш цікавы занятак. Скажам, кнігу пачытаць, ці ў тэатр, напрыклад, сядзіць. Праўда, хлопчыкаў і дзяўчатак таксама павольна можна зразумець: іх кіраўнік Дзмітрый Іванавіч васьць-васьць павінен з'явіцца з дазвалам на будаўніцтва дырыжабля «Радасны» для ўдзелу ў святкаванні 1000-годдзя з дня заснавання горада. Падзея далёка не ардынарная, можна і «пашалець». Аднак, чым далей чытаеш апавесць, тым больш пераконваешся, што, на жаль, ніякім ін-

А. Крумер, М. Міхайлаў. Радасны дырыжабль. Апавесць. На рускай мове. «Рабочая смена», 1986, №№ 1—3.

шым словам, чым звычайнае «шаленства», тое, што адбываецца з героямі А. Крумера і М. Міхайлава, назваць нельга. Разумею: у кожнага жанру свае адметнасці. Пагаджаюся, што саміх гумарыстаў трэба прадстаўляць у крыху жартаўлівым тоне, што, дарэчы, і робіць часопіс. Але адначасова хацелася б, каб гумарыстычна-фантастычная апавесць адначасова закранала і некаторыя праблемы жыцця, а называючы пэўныя негатывы з'явы — іх у творы паказана нямаля — давала ім і сацыяльную ацэнку, за якой выразна бачылася б пазіцыя саміх аўтараў. Ды і смяяцца, аказваецца, таксама трэба ўмець. Асабліва тады, калі расказваеш не анекдот паўвекавай свежасці, а збіраешся наладзіць кантакт з аўдыторыяй у 250 тысяч чалавек — менавіта такі тэраж «Рабочей смены».

У «Радасным дырыжаблі» якраз бачыць адваротнае. Абыяцельскія «хохмы» прыпадносяцца юнаму чытачу з такой напорыстай паслядоўнасцю, што міжволі задумваешся: а які ж ідэянавыхаваўчы эффект апавесці, якія ўрокі дасць яна сённяшнім пятнаццацішаснацігадовым? Гэта, канечне, аўтарскае права — выбіраць жанр. Але фантастыка фантастыкай, гумар гумарам, ды чамусьці ў апавесці ні слова пра тое, як будаваўся гэты самы дырыжабль, як згуртавала праца саміх падлеткаў, як прымусіла задумацца: ці правільна жывуць яны, ці не з'яўляецца гэтае «шаленства» пасля заняткаў ні чым іншым, як звычайным для іх баўленнем часу.

Галоўнае, на што звяртаюць увагу А. Крумер і М. Міхайлаў, высвятленне таго, хто пашкодзіў дырыжабль пасля пабудовы. Па ўсёй верагоднасці іншаземны прышэльцы — у гэтым герой-апаюдальнік Яўген Калечкін і яго сябры ніколі не сумняваюцца... І пачынаюць награвашчывацца гісторыі, адна неверагодней за другую, і ўсе яны сшыты белымі ніткамі, ды да ўсяго яшчэ нетрывалымі. Дастаткова пацягнуць за канец, як штыво лёгка распадаецца.

Хто ж яны, героі твора, каму даручана не толькі пабудаваць дырыжабль, але і справы сваёй ушанаваць памяць загінуўшых у барацьбе з фашызмам будаўнікоў падобнага лятальнага апарата? Калі сам Яўген Калечкін яшчэ ў нечым вылучаецца сваёй сумленнасцю і прыныповасцю, ды астатнія персанажы «Радаснага дырыжабля» ў большасці — тыповыя прадстаўнікі далёка не лепшай часткі падлеткаў, якія праводзяць свой вольны час у барах. Прытым жыццё кожнага з іх падаецца з прэтэнзіяй на гумар, які, на паверце, вельмі і вельмі далёкі ад сапраўднай літаратуры.

Скажам, Кампазітар (заўважу, што амаль усе героі маюць клічкі. — А. М.) «не любіў выязджаць з горада, таму што нішто не магло замяніць яму дамашняга блакітнага ўнітаза, на крышцы якога золатам было выведзена: супер». Ён жа «па-за барам... адчуваў сябе як рыба, выкінутая на бераг. Дыхалася невыносна цяжка, тонуў катастрафічна падаў, жыццё

страчвала сэнс». І гэта кумір, за якога кожны другі гатовы легчы... пад таварняк?!

Менавіта так — і без падстаў на гэта — мяркуе Фанцік (мянушка герані), бо і самой жыццёвы лозунг набліжаецца да прыніпаў Кампазітара: «Каб жыць прыгожа, я гатовы зямлю есці, таму што мне ніхто за так не паложыць у кішэню і ломанага граша». Што робіць звычайна гэта найсучасная дзяўчынка, дык «балдзе». І лёгка заводзіць новыя знаёмствы: «Ты такі! Ты не падобны ні на кога!.. У цябе ёсць цыгареты? Пайшли пакурым», бо жыве адзіным жаданнем, як мага хутчэй выйсці — чытай выскачыць — замуж.

Тое, што адбываецца ля бара і ў самім бары, нагадае нейкі кашмар. Пра «кірмаш у туалце» і казаць ужо няма чаго. Толькі Вадзім як быццам нічога не разумее, чаго гэта чалавек пятнаццаці адразу накіраваўся ў адпаведны пакойчык: «Што яны, гарбузоў аб'еліся?» Падобны гумар у стылі аўтараў «Радаснага дырыжабля». З нейкім дзіўным смакаваннем расказваецца пра абмен замежнымі шмоткамі ў туалце. Ды і чаму б не «пасмакаваць» усё гэта, калі персанажы апавесці даўно засвоілі для сябе: «...у чалавеку ўсё павінна быць фірмава: і вопратка, і душа, і думкі»...

У гэтым перакананы не толькі Кампазітар, па якому, прама скажам, даўно плача турма, але нават і «правільная» дзяўчынка Наташка, што рэдагуе сатырычную нацэнную газету, змагаецца з «вещизмом». Дарэчы, пра ўзаемаадносінны персанажы А. Крумера і М. Міхайлава з вялікімі людзьмі! З аднаго боку лужкам адпачываюць вашы «Бурлакі». Прачнешся раніцай, вісяць перад вачыма. Такія морды — спалохацца можна, мя-

шчанская бравада Кампазітара: «...ува мне сапраўды нешта ёсць ад Дыягена. Праўда, калі Дыяген сядзеў у бочцы, я вымушаны сядзець у бары», з другога — «пакутніцтва» Луізы, якая, як і Фанцік, жыве шматкамі марай аб замужжы: «І тады я дала яму зразумець, што калі ён не дастане білет (латарэйны білет з выгрышам, які папугай занёс на дрэва. — А. М.), я пайду ад яго назаўсёды, як Клеапатра», ці такое параўнанне: «Мітрыч сядзеў на скрынцы з кветкамі ў позе радэнаўскага «Мысліцеля»...

Але ўсё гэта, як кажуць, толькі кветчакі, ягадкі — наперадзе. У правільнасці падобнай думкі пераконвае нават назва аднаго з раздзелаў — «Няроўны шлюб, ці Дуэль на падставе Сенса-Санса». Прабачце, мы забылі сказаць, што галоўны герой Яўген Калечкін у свой час з сябрам Мамыгіным сватаўся да Алькі — таксама дзяўчынікі, што трэба. Маўляў, «у нас ёсць пакупнік, а ў вас, здаецца, заляжаўся тавар». Не цяжка здагадацца, што пасля такога «сватаўства» атрымалася. Цяпер сябры даведаліся, што Алька, як быццам, збіраецца замуж за Скрыпача. Мамыгін прапануе выветліць узаемаадносінны даволі прайзвічана: проста пабіць саперніка. Калакольчыкаў уносіць іншук прапанову: дуэль і толькі дуэль.

Скрыпач прапанову прымае, толькі... Бедны Сен-Санс! Хіба мог ён падумаць, што калі-небудзь адбудзецца падобнае?! «Дуэль будзе працягвацца да таго часу, пакуль першы з праціўнікаў не пачне выраतोўвацца ўцёкамі... Што ж, пачнём! Сен-Санс. Сімфанічная паэма «Танец смерці», — так гаворыць Скрыпач і пачынае іграць... Каб прыдумаць такое, сапраўды ўжо патрэбна не проста фантазія, а... фантастычная фантазія! Чаго,

а яе ў аўтараў хапае. Толькі які ідэяна-мастацкі сэнс ва ўсім гэтым, цяжка зразумець.

Падобных прыкладаў, дзе страчваецца элементарны эстэтычны густ, можна прыводзіць шмат. А. Крумер і М. Міхайлаў, не вызначыўшы, відаць, для сябе выразнай думкі — ідэі, якая павінна была б дамінаваць у творы, накіроўваць смех у ачышчальнае русла барацьбы з усімі негатывным, самі таго не жадаючы, даючы юным чытачам прыклады лёгкага, бесклапотнага жыцця.

Нават людзі, якія прыкладаюцца да чаркі, падаюцца ў арэале нейкага пакутніцтва. «Крыштальна сумленны чалавек» Сямён Яўстаф'евіч, які «лічыўся лепшым слесарам у аўтасервісе», пасля таго, як выйграў на латарэйны білет, знойдзены на вуліцы, «Жыгулі», не задумваючыся занёс яго ў міліцыю. Жонка разышлася з мужам. Сталася так, што, Сямёна Яўстаф'евіча, а цяпер проста Сенечку, западозрылі ў крадзяжы аўтамабіля. «Крыштальна сумленны чалавек», калі да яго прыйшоў участковы спаў: «участковы пачаў будзіць Сенечку. Ён трос яго за плечы, уключаў пад вухам будзільнік, пырскаў вадой. Сенечка ціхамірна спаў. Тады Мітрыч нахіліўся і шэптам сказаў:

— Можа, чарачку пад грыбкі?

Не адкрываючы вачэй, Сенечка палез пад падушку і дастаў шклянку...»

Гумар, прама скажам, даволі «сумніцельны». Тым больш у творы для падлеткаў. Але, калі лепш падумаць, дык і ўся апавесць «Радасны дырыжабль», як гэта ні прыкра, чамусьці нагадае сабой своеасабліваю чарачку... пад грыбкі. «Пахахмім», а там ужо... Сдэражыся, бедны Сен-Санс!

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

СТРАШНЫЯ лічбы... З тых, пры знаёмстве з якімі болей працінае сэрца. Але іх нельга не ведаць, каб памятаць, што нясе з сабой вайна. Калі за ўсю гісторыю чалавецтва агульная колькасць выкарыстаных выбуховых рэчываў у войнах не перавысіла 10 мільёнаў тон трэнітратулу, дык на сённяшні дзень толькі ў адной боегалоўцы ракет стратэгічнага прызначэння схавана гэтка ж магутнасць. І яшчэ адно параўнанне. Кожныя дваццаць мінут сусветны ядзерны арсенал павялічваецца на адну «бомбу», роўную па сіле выбуху той, якая сорак адзін год назад была скінута на Хірасіму.

Прыводзячы гэтыя звесткі ў пачатку сваёй кнігі «Дзеля жыцця на зямлі», Э. Лейкін паказвае, якую пагрозу чалавечтву нясе гонка ўзбраенняў, паступова набліжаючы яго да абрыву ядзернай безданы. Катастрофу, як вядома, можна прадухіліць толькі агульнымі намаганнямі ўсіх міралюбівых

сіл планеты. Аўтар разглядае многія аспекты гэтай праблемы на матэрыяле з жыцця нашай рэспублікі.

«Юнацтва». Там гаворка вялася мовай паэзіі. Гімі міру, спакою і жыццю гучаў з вуснаў паэтаў. На гэты раз раз-

БЕЛАРУСЬ У ЗМАГАННІ ЗА МІР

«Беларуская ССР у барацьбе за мір і міжнародную бяспеку» — такі падзаглавак мае кніга Э. Лейкіна, што выпушчана выдавецтвам «Беларусь» у Міжнародны год міру. Дарэчы, некалькімі нумарамі раней «ЛіМ» раскаваў пра зборнік вершаў «Дзень міру», які пабачыў свет у выдавецтве

мова па актуальнаму пытанню сучаснасці падмацоўваецца суровай логікай фактаў, узятых з міжнароднага і ўнутранага жыцця Беларускай ССР, якая ўносіць важкі ўклад у забеспячэнне міжнароднай бяспекі, захаванне міру на зямлі, прадухіленне тэрмаядзернай катастрофы.

У першым раздзеле «Уклад Беларускай ССР у справу ўмацавання ўсеагульнага міру на міжнароднай арэне» раскрытаецца дзейнасць нашай рэспублікі ў такіх аўтарытэтных міжнародных арганізацыях, як ААН, Міжнароднае агенцтва па атамнай энергіі (МАГАТЭ), Міжнародная арганізацыя працы (МАП), Еўрапейская эканамічная камісія (ЕЭК) і іншых. Актыўны ўдзел прымае і ў дзейнасці Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры (ЮНЕСКА). «...За тры дзесяцігоддзі, — зазначае Э. Лейкін, — дзесячы навукі, культуры, адукацыі Беларускай ССР прынялі ўдзел у рабоце амаль 300 канферэнцый, нарад, семінараў, сімпозіумаў, што праходзілі па лініі ЮНЕСКА».

Справа барацьбы за мір — справа кожнага народа, у тым ліку і беларускага. На гэтым акцэнтаваў увагу ў другім раздзеле «Грамадскасць Савецкай Беларусі ў барацьбе за мір і ўмацаванне міжнароднай бяспекі». Рух прыхільнікаў мі-

ру ў рэспубліцы, прафсаюзы ў барацьбе за ўмацаванне міру, моладзь у антываенным руху — пра гэта ў кнізе атрымліваеш багатую інфармацыю. Шмат гаворыць Э. Лейкін і пра ўдзел у барацьбе за мір пісьменнікаў, дзеячаў мастацтва і культуры, пра адпаведную ініцыятыву перыядычных выданняў, спецыяльныя нумары якіх прысвячаюцца гэтай важнай тэме. У прыватнасці, аўтар знаёміць з першым нумарам часопіса «Беларусь» за 1984 год, які цалкам быў прысвечаны тэме міру, расказвае пра вечар-маніфестацыю «Мастацтва ў барацьбе за мір», што праходзіў у свой час у Палацы культуры і тэхнікі Мінскага аўтамабільнага завода. Называюцца імёны народных мастакоў ССРС З. Азгура і М. Савіцкага, народных паэтаў Беларусі П. Броўкі, П. Панчанкі, М. Танка, народных пісьменнікаў рэспублікі В. Быкава, К. Крапівы, І. Мележа і іншых, хто ўнёс ці ўносіць свой уклад у вышародную справу барацьбы за мір.

М. КАСАЧ.

КРЫТКА БІБЛІАГРАФІЯ

НЕ ВЕДАЮ—як хто, — а я люблю чытаць успаміны, інакш кажучы — мемуары, напісаныя жывымі сведкамі ці нават удзельнікамі падзей. Вазьміце, напрыклад, «Былое і думы» Герцэна—адкуль, з якіх крыніц вы даведаецеся больш праўды і проста інфармацыі пра тую эпоху, калі жыў аўтар, пра яго самога і яго акружэнне, як не з гэтага капітальнага твора! Зразу мела, я не буду параўноўваць «Былое і думы» з той кнігай, пра якую пойдзе наша размова, — ды і патрэбы ў такім параўнанні няма. Гаворка—пра новую кнігу П. Кавалёва, якая толькі што выйшла, — зборнік яго нарысаў і успамінаў «На ўсё жыццё». Старэйшы наш пісьменнік зрабіў яшчэ адну добрую справу—ўспомніў пра жыццё і «сбраў» яго пад адной вокладкай. Атрымалася ў цэлым цікава. У сучаснай беларускай літаратуры ўспаміны, на жаль, усё яшчэ даволі рэдка жанр. Па пальцах можна пералічыць кнігі ўспамінаў, напісаныя М. Хведаровічам, Я. Рамановічам, С. Шушкевічам, А. Званам, а таксама зборнікі, прысвечаныя асобным пісьменнікам — Я. Купалу, Я. Коласу, М. Багдановічу, І. Мележу, І. Гурскаму. Каму яшчэ? Не прыгадаю. А між тым мемуары—адно з самых цікавых чытанняў. Ды яны і патрэбны ўсім. Вядома, калі праўдзіва і талкова напісаны. Пры гэтым успаміны валодаюць адной незвычайнай якасцю: яны зольныя шмат расказаць не толькі пра таго, пра каго напісаны, але і аб тым, хто іх пісаў, — пра яго самога.

Гэта маральна-эстэтычная адметнасць мемуарнага жанру, уласцівая самой яго прыродзе, выразна адбілася і ва успамінах П. Кавалёва, якія ён змясціў у кнізе «На ўсё жыццё». З яе старонак паўстаюць людзі і падзеі былых часоў, бачна таксама і постаць аўтара—нашага сучасніка, якому давялося сустракацца, скажам, і з Валерыем Чкалавым, і з Панцеляімонам Панамарэнкам, і з Аляксандрам Фадзеевым, Максімам Рыльскім, Янкам Купалам, Якубам Коласам, Змітраком Бядулем, Кузьмой Чорным, Аркадзем Куляшовым і іншымі шырока вядомымі людзьмі.

Цяпер гэта гісторыя—цікавая, незабыўная, якая ўсім сваім духоўным пафасам звернута ў наш дзень.

Валерыя Чкалава і яго сяброў па пералёту на АНТ-25 праз Паўночны полюс у Аме-

П. Кавалёў. На ўсё жыццё. Нарысы, успаміны. Мінск. «Мастацкая літаратура». 1986.

рыку малады журналіст Павел Кавалёў — супрацоўнік «Звязды» сустракаў у Негарэлым у 1937 годзе па заданні сваёй газеты.

Трэба сказаць, што газета (у дадзеным выпадку «Звязда») адыграла вялікую ролю ў пісьменніцкім лёсе П. Кавалёва.

Тым больш радуешся, калі натрапіш на работу па-сапраўднаму добрую. А ў кнізе «На ўсё жыццё» добрыя нарысы ёсць.

Усіх—не толькі купалазнаўцаў — зацікавіць, думецца, успамін пра Янку Купалу — «Шчыры прыяцель газеты». На-

кавацца, неслі часам свае новыя творы непасрэдна ці да сакратара рэдакцыі, ці да намесніка рэдактара, ці нават да самога рэдактара, мінуўчы адпаведны аддзел. Якуб Колас гэтага ніколі не рабіў, паваяў думку і працу радавых работнікаў газеты.

аб працы гэтага выдатнага пісьменніка ў газеце «Савецкая Беларусь», якая ў часе вайны друкавалася ў Маскве і перапраўлялася ў акупіраваныя раёны Беларусі. Аўтар падамаляе, што ён жыў і працаваў разам з Мікалаем Карлавічам — па-суседску, а то і ў адным пакоі. Такая акалічнасць станоўча адбілася на ўспамінах, дапамагла прыпомніць цікавыя дэталі і падрабязнасці. Пра К. Чорнага пісалі многія, асабліва помніца ўспаміны І. Грамовіча, І. Мележа. Аднак П. Кавалёў здолеў дадаць нешта сваё, непаўторнае да знаёмага аблічча славагата мастака-філосафа.

З Аркадзем Куляшовым таксама давялося жыць па-суседску—у адным пад'ездзе. Адносіны склаліся вельмі добрыя, змястоўныя. Паэт, зямляк, сусед—такім прадстае А. Куляшоў ва успамінах П. Кавалёва—у рознабаковасці і шматграннасці сваёй багатай і таленавітай натуре.

Пра што яшчэ гаворыць нам кніга П. Кавалёва? Яна сцвярджае значэнне пісьменніцкага асяроддзя, вучыць узаемапавазе. Можна, аўтар спецыяльна і не ставіў перад сабой такой мэты—паказаць узаемаадносіны пісьменнікаў паміж сабой, але гэтая думка вынікае з кнігі: вучыцеся разам жыць, павяжай адзін другога, шанавайце, цаніце. Пра гэта думаеш, чытаючы ўспаміны пра М. Лынькова, з якім П. Кавалёў прыйшоўся працаваць разам у апарце Саюза пісьменнікаў Беларусі. Яму ўдалося паказаць чалавечнасць, добра-змычлівасць свайго героя, яго ўважлівыя адносіны да таварышаў.

Словам, кніга цікавая, карысная, хаця, як ужо гаварылася вышэй, і не роўная. Напрыклад, «Лісткі ўражанняў з Амерыкі» таксама наўрад ці можна аднесці да лепшых твораў, змешчаных у зборніку. Зрэшты «Лісткі» на гэта, відаць, і не прэтэндуе. Яны—вынік даволі кароткатэрміновага знаходжання аўтара ў ЗША, дзе ён прымаў удзел у рабоце чарговай сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Есць тут і недакладнасці — вядомага французскага мастака Маціса ён памыліўся называе імпрэсіяністам. І рэдактар не агледзеўся.

У цэлым жа, паўтараю, зборнік нарысаў і успамінаў «На ўсё жыццё», безумоўна, узбагачае нашу ўяўленне пра літаратуру і яе дзеячаў, дае магчымасць бліжэй пазнаёміцца з імі, адчуць іх таленавітасць і абаяльнасць. У гэтым мне бацьца значэнне працы П. Кавалёва.

Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ.

Успамінае Павел Кавалёў...

лёва, даўшы, акрамя ўсяго іншага, магчымасць падобных незабыўных сустрэч. У нарысе знаходзім групавы партрэт герояў-лётчыкаў — В. Чкалава, А. Белякова і Г. Байдукова, якія вярталіся пасля пералёту на радзіму. Гэта былі сыны свайго часу — яны, сведчыць П. Кавалёў, гарэлі энтузіязмам, жаданнем працаваць, тварыць, ставіць рэкорды. Уся краіна жыла адзіным агульным імкненнем—як найхутчэй пабудаваць сацыялізм.

Пафас таго часу добра перададзены ў прывітальным слове (пры сустрэчы герояў) пагранічніка, які сказаў: «Калі над снежнымі прасторами Арктыкі, Паўночным полюсам, полюсам непрыступнасці, ваш матор спяваў пераможныя песні краіны сацыялізму, мы гатовы былі ў любую хвіліну аддаць вам сваю кроў, каб матор не спыняў гэтай песні».

Нарыс пісьменніка «У Негарэлым і ў Мінску» захвае для патомкаў жывыя абліччы людзей 30-х гадоў.

Нарысы «Наведанне Малой зямлі» і «Дзед і кнігі» менш цікавыя. Трэба сказаць пра гэта шчыра. Яны апісальныя. Аднак справа нават не ў гэтым, бо без апісальнасці таксама нельга. Прычына няўдачы проста — ім не стае адкрыцця. Хоць бы маленькага, але адкрыцця, нечага такога, што не ўбачылі іншыя, хто быў у Наварасійску, ці, скажам, у Празе («Дзед і кнігі»). Залішне спакойным (каб не сказаць халодным) зрокам глядзіць аўтар на свет і, апроч нейкай інфармацыі (вядома, карыснай, па-свойму праўдзівай), яшчэ што-небудзь атрымаць у гэтых нарысах цяжка.

родны паэт быў не толькі аўтарам, але і дарадчыкам старэйшай рэспубліканскай газеты (гаворка пра «Звязду»), уважлівым і шчырым яе прыяцелем. Дарэчы, П. Кавалёў раскавае, як ён аднойчы надрукаваў у «Звяздзе» вельмі ж хвалебную (ці кампліментарную, як казалі б сёння) рэцэнзію на зборнік вершаў Я. Купалы «Ад сэрца», за які паэт быў, між іншым, удастоены звання лаўрэата Сталінскай прэміі (так тады называлася Дзяржаўная прэмія). Пахвальба Купалу вельмі ж не спадабалася.

«Чудоўны, вялікі... Як гэта вы асмельваецеся ўжываць такія словы...», — дакараў паэт маладога крытыка. Аўтар не перабольшвае—дакладна перадае чалавечую сціпласць Я. Купалы, яго вышародства і дэмакратызм.

Нарыс «Вялікі паэт і мудры чалавек» — успаміны пра Якуба Коласа. З ім П. Кавалёў даводзілася сустракацца часта — пачынаючы яшчэ з даваеннага часу. Якуб Колас, як і Я. Купала, таксама быў частым госцем «Звязды». Прыходзіў у рэдакцыю за навінамі, дзяліўся ўражаннямі ад працывага, прыносіў новыя творы. Заўсёды цікавіўся думкай супрацоўнікаў рэдакцыі. Коласаўска прага да жыцця, да ўсяго таго, што дзеіцца ў свеце, па-добраму здзіўляе, прымушае ўспомніць многія яго кнігі. З гэтай прагі жыцця і бярэ вытокі грамадзянскасць пісьменніка, сацыяльная завостранасць яго твораў. П. Кавалёў прыгадвае даваенную «Звязду». Нярэдка здаралася так, што некаторыя літаратары, каб хутчэй надру-

Чытач пра многа даведаецца з гэтага нарыса—усё, што звязана з Коласам, для нас важна і дорага.

Падсумоўваючы свае думкі пра Я. Коласа, П. Кавалёў піша: «Колас быў чалавек усеабдымны. Яго цікавілі вялікія і малыя справы». Такі вывад справядлівы і сам па сабе, і важна аднак і тое, што мемуарыст лагічна, не галаслоўна падводзіць да яго свайго чытача.

З цікавасцю чытаюцца ўспаміны пра П. К. Панамарэнку — вядомага ў Беларусі (і не толькі ў нас) партыйнага і дзяржаўнага дзеяча, пра такога сябра беларускай літаратуры, як Аляксандр Фадзееў, які вельмі паваяваў нашых пісьменнікаў, высока цаніў іх творчасць, шмат дапамагаў.

Праўдзіва, хаця і лаканічна зроблены накіды партрэтаў А. Пракоф'ева і М. Рыльскага. З нарыса «Памятны аўтограф» паўстае каларытная постаць Змітрака Бядулі з яго нечаканымі для маладога літаратара пытаннямі:

«— Хачу спытаць, скуль вы і хто бацькі вашы?»

«— Як прайшоў семінар маладых крытыкаў?»

Гэтая цікавасць старэйшых пісьменнікаў да маладзейшых сваіх калег, да чалавека ўвогуле—самая шчырая і непаробная. Яе знаходзім і ў Купалы, і ў Коласа, і ў Кузьмы Чорнага, з якім у беларускай літаратуры паняцце «свет чалавека» асабліва моцна звязана. Варта працягнуць успаміны пра К. Чорнага, напісаныя П. Кавалёвым, каб пераканацца ў гэтым. Называюцца яны «У гады вайны». Гаворка ідзе

Генадзю БУРАЎКІНУ — 50

28 жніўня споўнілася 50 гадоў вядомаму паэту Генадзю Бураўкіну. У віншаванні праўлення СП БССР гаворыцца:

«Дарагі Генадзь Мікалаевіч!
Горача, ад усяго сэрца вітаем Вас, вядомага беларускага паэта і грамадскага дзеяча, у дзень Вашага 50-годдзя!

Ваш творчы і жыццёвы шлях тыповы для пакалення, дзяцінства якога прыпала на гады фашыскай акупацыі і ўсенароднай барацьбы з ворагам.

Яшчэ ў школьныя гады Вы дэбютавалі як паэт у полацкай газеце «Сцяг камунізму», а пачынаючы з 1954 года пачалі рэгулярна выступаць на старонках рэспубліканскага друку.

Свой першы зборнік вершаў Вы назвалі «Майская просінь». Гэта — усхваляваная песня юнацтва, непаўторнаму характару роднага краю, любай зямлі бацькоў — Полаччыне.

Памяць пра гераізм і мужнасць свайго народа Ваш лірычны герой праносіць праз усё жыццё. Ён сталее, набіраецца ведаў і вопыту, спасцігаючы мудрасць чалавечага жыцця, але па-ранейшаму бязлітасны да чалавечай подласці і хцівасці, бяздушнасці і кар'ерызму.

Са старонак Вашых кніг перад чытачамі паўстае вобраз маладога барацьбіта, патрыёта, вернага сябра, чалавека з мужным і пляшчотым сэрцам.

За высокі ідэйна-мастацкі ўзровень вершаў, прысвечаных камсамолу і моладзі, у 1972 годзе Вам прысуджана прэмія Ленінскага камсамолу Беларусі.

Кожны Ваш зборнік: «З любоўю і нянавісцю зямлю», «Дыханне», «Жніво», «Выток» — гэта новая старонка жыццяпісу нашага сучасніка. І кожны з іх дапаўняе і пашырае папярэдні, высвечваючы новыя грані духоўнага вобліку героя нашых дзён.

Наступная Ваша кніга — «Варта вернасці» — у 1980 годзе адзначана Дзяржаўнай прэміяй БССР імя Янкі Купалы. У яе ўвайшла і паэма «Ленін думае пра Беларусь», якая стала з'явай у беларускай паэтычнай Ленініяне.

У складзе дэлегацыі БССР Вы прымалі ўдзел у XXXI сесіі Генеральнай Асамблеі ААН, у выніку якой з'явіліся Вашы «Амерыканскія эскізы», якія занялі адметнае месца сярод лепшых старонак беларускай паэтычнай публіцыстыкі.

Вашы грамадзянскія вершы вызначаюцца вострым адчуваннем сучаснасці, пачуццём аднанасці за лёс зямлі, Радзімы і ўсёй планеты, а інтымная паэзія, вершы пра каханне — незвычайным лірызмам, чысцінёй і шчырасцю пачуцця, пра што сведчаць Вашы апошнія кнігі «Пяшчота» і «Гняздо для птушкі радасці».

Па-майстэрску напісаны і Вашы паэтычныя творы для дзяцей.

З цікавасцю сустрача юныя чытачамі Ваша дакументальная аповесць «Тры старонкі з легенды», якая выйшла і ў Маскве. Вы з'яўляецеся адным з аўтараў двухсерыйнага фільма «Полымя», аўтарам сцэнарыяў дакументальных фільмаў «Апаленая памяць» і «Падарожжа па Беларусі».

У Вашых таленавітых перакладах прагучалі па-беларуску многія вершы рускіх, украінскіх, малдаўскіх, балгарскіх і іншых паэтаў. Асобным выданнем выйшла ў Вашым перакладзе кніга паэзіі Барыса Алейніка «Заклінанне агню».

Беларускія кампазітары напісалі на Вашы тэксты шмат песень, многія з якіх, асабліва песні Ігара Лучанка, набылі шырокую вядомасць.

Вашы вершы перакладаліся амаль на ўсе мовы народаў СССР, на мовы замежных краін.

У маскоўскіх выдавецтвах «Молодая гвардия» і «Советский писатель» выйшлі Вашы паэтычныя кнігі «Голоса расстоений», «Жаворонок над проспектом», «Кровное», «Верю полдню». У Кіеве выдадзена кніга Вашых выбраных вершаў «Варта вернасці» ў перакладзе на ўкраінскую мову.

Працуючы старшынёй Дзяржаўнага камітэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, Вы шмат робіце для прапаганды і сцвярджэння нашых ідэалаў, для павышэння аўтарытэту, далейшага росквіту беларускай культуры і літаратуры. Вы выконваеце вялікую грамадскую працу як дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, член ЦК КПБ. Не адзін год Вы з'яўляецеся членам прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі і членам праўлення СП СССР.

Шчыра віншуючы Вас з 50-годдзем, жадаем Вам, дарагі Генадзь Мікалаевіч, моцнага здароўя, сапраўднага чалавечага шчасця і новых вялікіх поспехаў у Вашай літаратурнай і грамадскай дзейнасці!

Супрацоўнікі штотыднёвіка далучаюцца да гэтага віншавання і жадаюць свайму былому калегу, былому лімаўцу вялікага творчага плёну.

ПАЭТ ГЕНАДЗЬ Бураўкін прыйшоў з берагоў Дзвіны, з азёрнай Полаччыны, дзе сучаснасць перагукваецца з гісторыяй, прыкметы нашага часу мяжуюць з сівой даўнінай. «Мая песня ў даўгу перад ім, краем гордым і прыгожым, краем, дзе я вучыўся любіць і ненавідзець», — скажа ён у аўтабіяграфіі. Сплачванне доўгу пачалося з вершаў «Полаччына», «Полацкая балада», з нікі пра Полацкі нафтабуд. Потым «малая» радзіма пашыралася да абся-

і ў ім няма вярчэння асцярожнасці, і ранішняй туманнасці няма. Верш «Поўдзень» як найлепш перадае настрой і самапачуванне паэтаў першага пасляваеннага прызыву.

З прыходам сталасці прыкметна ўзрастае маштабнасць асобы паэта, здольнасць да шырокіх абагульненняў і спасціжэння псіхалагічнага стану чалавека. Аб гэтым сведчаць вершы Генадзя Бураўкіна «Дваццаты век», «Неба і зямля», а, з другога боку, «Некалькі занатовак на хаду» з

ЗНАК СТАЛАСЦІ— ВЫСОКІ ЗНАК

гаў усяе Беларусі, прызнання яе месца ў краіне і ў свеце.

Малады паэт радасна вітае новыя павевы гісторыі, тыя істотныя змены, што адбываліся ў нашым жыцці, пачынаючы з сярэдзіны 50-х гадоў, калі грамадская думка вызвалася ад дагматычнасці, а літаратура — ад бесканфліктнасці, ілюстрацыйнасці. Не дэкларацыйнага тыпу «Я іду...» набывалі цяпер значэнне, а верш, які на той час прагучаў як смелае абвясчэнне паэтавай творчай праграмы:

Адышлі ў нябыт панегірыкі
Сціплым вінцікам,
спешнай сябце,
Людзям хочацца шчырай лірыкі
Не пра вінцікаў,
пра сябе...

Прадметам асаблівай увагі паэзіі і ўсёй літаратуры становіцца цяпер чалавек працы, яго правы і патрэбы, самакаштоўнасць асобы з яе непаўторным духоўным светам.

Перадаць дыханне часу, дыханне свайго сэрца — такую задачу ставіць паэт у сталую творчую пару. Яснасць сталай пары прыйшла да Генадзя Бураўкіна своечасова, без спазнення. Гэтаму спрыялі сам час, натхнёная праца старэйшых паэтаў, паспяховы старт паплекнікаў.

Я веру поўдню,
Веру,
Са сталасцю бо з цвярозасцю,
ён дружны недарма.

думкай-адкрыццём: «Кожны на дзіва розны»... І асабліва паэма «Чужая споведзь», дзе паказана, як неспрыяльныя абставіны могуць зламаць лёс чалавека, спустошыць яго душу.

Маральна-этычная праблема тэма становіцца вядучай у творчасці Генадзя Бураўкіна сталай пары («Пра «сціпласць», «Зусім «бязгрэшным»). Яна дамінуе і ў творах пра вайну, складае ідэйную аснову паэмы-трагедыі пра бысмерце народа «Хатынскі снег».

Нямала асабіста перажытага аўтарам у паэме пра першага касманаўта Юрыя Гагарына, яго заўчасную смерць. У ёй увасоблены грамадзянскі і чалавечы ідэал аўтара, бытуюць поруч героя і трагедыінасць. У «Паэме расстання» створаны гераічны вобраз сучасніка, узяты з самога жыцця.

Праз усю творчасць Генадзя Бураўкіна праходзіць матыў услаўлення бацькаўшчыны, красы яе прыроды. Паэта цешыць жаваранак над праспектам, вабяць да сябе лес, рэкі Беларусі, родныя краявіды, казкі. Высокай паэзіяй з'яўляюцца яго вершы пра каханне («Не, мы з табою не святошы...», «Месяц—жоўтая лодка», «Навек з табою нас жыццё звяло»). Мілагучныя, напеўныя вершы Генадзя Бураўкіна зацікавілі беларускіх кампазітараў, пакладзены на музыку.

Сяргей ЗАКОННИКАЎ

ВЕЧНАЯ ДАЛЕЧ

Генадзю БУРАЎКІНУ

Далеч Беларусі ветравая
Панаўзбоч няспешных
бальшакоў...
Зноў яна імкліва наплывае,
Ціснецца ў душу з усіх бакоў.

Хлеба,
Волі,
Памяці дыханне

На сваім крыле абсяг прынёс,
Каб не прападала адчуванне,
Што сатканы з іх навечна лёс.

Капне на запылены трыпутнік
Ціхая дажджынка ці сляза.
Што памкнуўся ўсіх часоў
пакутнік

Толькі аднаму табе сказаць?
Хто лісцінку ў жылках цёплых,
белых —
Болю і любові стойкі сплаў —
Да душы зняможанай,
знямелей,
Як далонь ласкавую, прыклаў?

Дня расце высокая званіца,
Растае ў нябёсах спакваля.
Нейкую святую таямніцу
Прыхавала родная зямля.

Ходзіць полем вецер
асцярожны,
Звоніць жыта маладая медзь.
Хочацца на камень
прыдарожны
Сесці і да забыцця —
глядзець...
Глядзець...

Творчасць Генадзя Бураўкіна нарыстаецца папулярнасцю і ва ўкраінскіх чытачоў. Яго вершы змяшчаюцца ў рэспубліканскай перыёдыцы, а нядаўна ў Кіеве выйшла яго кніга «Варта вернасці» з прадмовай Барыса Алейніка. Прапануем гэты артыкул у перакладзе з украінскай мовы чытачам «ЛІМА».

З ГЛЫБОКАЙ КРЫНІЦЫ

Кожны самабытны паэт акумуліруе ў сабе характэрныя рысы роднага народу, краю, інтанацыю матчынай мовы.

Беларусь для мяне з дзяцінства паўставала ў вобразах Янкі Купалы і Якуба Коласа, якія яшчэ са школы былі для нас гэткімі ж сваімі, як Шаўчэнка і Тычына. Задоўга да таго, як пашчасціла пабываць на гэтай цудоўнай і шматпа-

кутнай зямлі, ва ўяўленні жыву меладичны адбітак сасораўскага малюнка: «Білорусь, ты моя Білорусь — сінюка сестра Украіны».

Пазней мне выпадала неаднойчы гасцяваць у кроўных пабрацімаў і кожны раз усё больш пераконвацца ў мастакоўскай дальнабачнасці нашага вялікага паэта, які змог так тонка адчуць істотнае ў харак-

тары сястры — васільковую пяшчоту. Яна высвечвалася ў сініх вачах ільну, у чысціні азёр, у сціпанасці палескіх бароў, а найперш — у аksamітным пераліве здзіўляльна мяккай беларускай мовы, якой бы сама доля наказала люляць сэрцы закаханых.

І разам з тым самая жорсткая выпрабаванні, якіх, акрамя Беларусі, не давалася, бадай, зведзець ніводнай рэспубліцы. Асабліва — у Вялікую Айчынную. У тую суровую гадзіну беларусы даказалі ўсяму свету, што гэтая прыроджаная пяшчота пераплаўляецца ў сталь помсты, калі пасягнулі на іх самае святое — свабоду. Фашысты, парабавушы край, так і не адчулі сябе яго гаспадарамі, бо ў любое імгненне з-за кожнага куста іх падпільноўвала куля легендарных месціцаў.

Цэлае пакаленне беларусаў стала і нават нараджалася ў партызанскіх зямлянках, цэлая генерацыя паэтаў, што нядаўна адзначылі ці набліжаюцца да свайго першага пяцідзесяцігоддзя, нясуць у сваім лёсе адбітак таго грознага часу. І ўсё ж помслівасць, злапамят-

насць не змаглі раз'есці іх цэласныя душы, не закараніліся ў паэзіі. Гнеў і святая нянавісць да ворага — ёсць, але дробязнае азлабленне — гэта не іхняга поля ягадка.

Шчаслівы, што амаль усіх паэтаў з гэтага пакалення ведаю пайменна, што меў магчымасць сяго-таго з іх перакладаць, асабліва Ніла Гілевіча, Пётруся Макаля, Рыгора Бардуліна, Анатоля Грачанікава — паэтаў цікавых, шчодрых лёсам і талентам...

Але найбліжэй майму сэрцу — Генадзь Бураўкін. І не толькі таму, што з ім раней — амаль ужо два дзесяці гадоў назад — пазнаёміўся. Ён мне блізкі і спосабам светаўспрымання, і тэматычна, і стылёва, і стыхій верша, і ўсёй арганікай неардынарнай адметнасці.

У Генадзя Бураўкіна, напэўна, куды больш выразнай, чым у іншых, гучыць у голасе метал. Ён бывае рэзкім і бязлітасным у сваіх вершах, калі гаворыць пра ўсё чужое нашаму ладу жыцця. Яго творы, скіраваныя супраць здраднікаў («Паліцай»), ці ідэалагічнага ворага («Кампрамісы»), б'юць

па мішэнях трапна і бездаказна.

Паэт грамадзянскага кірунку, у літаратуру ён уваходзіць з камсамольскага друку, паюначы ўзвышана і бескампрамісна. І яшчэ доўга, ужо ў сталым веку працаваў галоўным рэдактарам часопіса «Малодосць», са старонак якога стартаваў у космас слова не адзін навабранец паэзіі. Ды і сёння на адказным і такім кляпатлівым пасту старшынёй Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчанню Бураўкін знаходзіць магчымасць падтрымаць юную змену.

Я нагадаў пра некаторыя яго службовыя абавязкі не таму, каб надаць Генадзю Бураўкіну вагі. Проста яны добра характарызуюць яго як грамадзяніна. Што тычыцца яго творчасці, то пра яе вартасці сведчыць і прэмія камсамолу рэспублікі, і званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, і маральны аўтарытэт сярод калег, заваяваны сумленнай працай.

Генадзь Бураўкін — прызна-

Сярод іх інтымныя: «Зачараваная мая» (муз. І. Лучанка), «Белы снег» (муз. Э. Ханка), «Паваражы» (муз. Э. Зарыцкага). Пакладзены на музыку некаторыя грамадзянскія і жартуныя вершы Бураўкіна: «Камісары» (муз. Ю. Семянікі), «Удзячны лёсу» (муз. С. Картэса), «Я — твой трыбач» (муз. У. Будніка).

Многія творы Генадзя Бураўкіна перадаюць дыханне часу і ў часе не стареюць. Адзін з іх «Камісары» — пра сувязь пакаленняў, пераемнасць гарадскіх традыцый бацькоў і дзядоў. Сваё непаўторнае інтанацыя, іранічны падтэкст у вершы «Хлапчукі», роздум і шкадаванне ў элегіях «Не, я ўжо даўно не малады...», «Лісце абсыпала бярозы...» Баявіты, паспраўднана канфліктны верш «Кампрамісы». Аўтар вядзе бой за чысціню ідэйна-маральных перакананняў, за права чалавека быць самім сабой, рашуча заклікае:

Ачышчайце душы свае
Ад бяздумнасці і багалюбства.
Слаўце волю і розум людства.
Як іх часта яшчэ не стае,
Не стварайце сабе багоў!

У зборніках Генадзя Бураўкіна «Выток» і «Варта вернасці» загучалі і сатырычныя вершы («Маладыя выскачкі...»). Сатырычная вастрэна з асаблівай сілай выявілася ў вершы «Застолле пасля абароны адной дысертацыі». Аўтар свядома ідзе тут на завастрэнне, паказвае неадпаведнасць унутранай сутнасці «бяседнікаў» іх пасадам і званням.

Паездкі за мяжу заўсёды пакідалі след у памяці і ў сэрцы паэта, спарадзілі новыя паэтычныя радкі. Спачатку гэта былі вершы пра VIII Сусветны фестываль у Хельсінкі, потым — «Варненскія замалёўкі», што ўзніклі пасля наведвання Балгарыі ў 1969 г. Двойчы з місіяй дружбы пабываў Генадзь Бураўкін у Югаславіі (у 1968 і 1973 гг.). У выніку з'явілася нізка вершаў «Югаслаўскія мерыдьяны». Дзе знаць неаб'яваваць паэта да чужой красы, да паэты і грамадскіх дзеячаў далёкіх краін — вершы «Памяці Пабла Нэруды», «Чатыры песні пра Эрнэста Чэ Гевару».

Нізка «Амерыканскія эскізы» таксама была напісана пасля таго, як у 1976 г. Генадзь Бураўкін у складзе дэлегацыі БССР прыняў удзел у рабоце XXXI сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Нямаючы сказаў у нас пра Амерыку. І ўсё ж Бураў-

кін па-свойму ўбачыў яе і выказаў у вершах «Нью-Йорк», «Геаграфія па-амерыканску», «Амерыка», «Дэвальвацыя».

Пасля наведвання заакаянскага свету яшчэ даражэй і мілей стала яму сваё, роднае.

...Мая блакітнавокая радзіма
Не засланила мне чужой красы,
Мяне ад свету не адгарадзіла.

Адзін з галоўных матываў грамадзянскай лірыкі Генадзя Бураўкіна — матыву вернасці ідэалам рэвалюцыі, заветам У. І. Леніна.

Найбольш выразна тэма рэвалюцыі і партыі акрэслена ў вершах: «Я з твайго неспакойнага племені...», «Крэйсеру «Аўрора», «Камісары». Агульнапрызнанай вяршыняй усёй яго творчасці з'яўляецца паэма «Ленін думае пра Беларусь», у якой арганічна спалучаюцца праўда гісторыі і мастацкая фантазія, інтэрнацыянальная ідэя рэвалюцыі знаходзіць канкрэтнае нацыянальнае ўвасабленне. Беларускага матэрыялу тут больш, чым у якой-небудзь іншай паэме аб Леніне, і ён натуральна разгортваецца ў часе і прастору, падаецца праз неспакойную, клопатную думку правадара. Сярод мноства дум і спраў у яго памяці не згубіліся тры выдатныя постаці нашай гісторыі і культуры — Ф. Скарыны, К. Каліноўскага, Я. Купалы. Не дакумент ці факт адыгралі тут сваю ролю, а творчы вымысел аўтара, які прызнаецца: «...ішоў не ад факта, а ад паэтычных асацыяцый, зыходзіў з таго, чаго, як гаворыцца, «не магло не быць». Гэта рызыкаваў у адносінах да гістарычнай асобы, але ж мы верым, што так яно і было. Значыць, падыход і накірунак знойдзены правільна».

Генадзь Бураўкін упісаў свой радок у мастацкую прозу (апавесць «Тры старонкі з легенды»), у кіндраматургію, крытыку, публіцыстыку. Добрая якасць яго як журналіста і празаіка — імкненне захаваць для нашчадкаў імёны нашых герояў вайны і працы. Дзякуючы яго апавесці, доўгае жыццё ў літаратуры займела вядомая беларуская партызанка Надзя Багданава. З нарыса Бураўкіна, што быў надрукаваны ў «Правде», мы даведваліся пра партызанскага разведчыка Леаніда Якубеню, які загінуў ад рук фашыстаў у 1944 г. «Увесь свет ведае дзёнік Анны Франк, блакідны дзёнік лінгвісткі школьніцы Тані Савічавай — яркія чалавечыя дакументы, што абвінавачваюць фашызм. Мне здаецца, людзі павінны ведаць і дзёнік беларускага юнака

Леаніда Якубені — бясхитрасны расказ пра барацьбу народа супраць рабаўнікоў, апавесць пра ўзможнае характару і адданасці Радзіме», — піша аўтар на заканчэнне.

Ды ў першую чаргу Генадзь Бураўкін — паэт і заўсёды верны свайму галоўнаму прызначэнню.

Калі Генадзя Мікалаевіча назначылі старшынёй Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, падумалася, ці не пашкодзіць такая адказная, сталёвая работа творчому натхненню.

У нейкай меры, відаць, пашкодзіла. І ўсё ж выйшлі зборнікі яго паэзіі «Пяшчота» і «Гняздо для птушкі радасці». Такой паэтычнай кніжкі як «Пяшчота» яшчэ не было ў нас: яна ўся з вершаў пра каханне, напісаных у розныя гады, і з'яўляецца сведчаннем таго, як на нашых вачах памаладзела, засвяцілася жывым пачуццём адвечная тэма.

Нямала вершаў вельмі сучасных па думцы і настрою ў другім зборніку Генадзя Бураўкіна. Паэт па-ранейшаму неспрымлімы да адмоўных з'яў у сённяшнім нашым жыцці... («Не самародкі-дзеячы — дзялікі наперад прадзіраюцца ўсё больш... Адданасць, талент, пот і мазалі змяніла падхалімскае старанне...») Паэт і ў новай кніжцы выступае гарачым абаронцам роднага слова, што жыло праз вякі, узнімалася працай і стараннем лепшых людзей нацыі.

Матчына нявыцвілае слова,
Даўжнікі мы вечныя твае...
Так нам не хапае Куляшова,
Мележа так горна не стае... —

са скрухаю гаворыць ён у вершы «Слова наша роднае»...

Паэт верны і ў жыцці і ў сваёй дзейнасці творчым прычыпам, што заяўлены ў яго кнігах. Штодзень ён шмат робіць для таго, каб жыло і красавала роднае слова. Гэта могуць пацвердзіць радыёслухачы, тэлегледачы, удзячныя за перадачы «Матчына песня», «Рэха дня» і іншыя.

Генадзь Мікалаевічу Бураўкіну — 50 гадоў. Вітаючы яго з гэтай слаўнай датай, мы гаворым яму: «Так трымаць! Быць па-ранейшаму баявітым, энергічным, прыныповым, дальнабачным, «ненасытна маладым!» Быць па-ранейшаму верным свайму творчому і грамадскаму прызначэнню!»

Марына БАРСТОК.

ны, паважаны паэт не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. Ён адзін з тых, хто сёння вызначае высокі аўтарытэт беларускай літаратуры на ўсесаюзнай арэне.

З набыццём вопыту паэзія яго становілася больш глыбокай, павялічвалася ўдзельная вага яго філасофскага пачатку. Пра гэта сведчаць і яго паэмы, і медытацый-роздумы, і афарыстычныя мініяцюры. Асабліва чыжы, навяеныя паездкамі за межы Айчыны, у якіх надзіва выразна гучыць асэнсаваная смяротная любоў да роднага гнязда, любоў дзейная, актыўная. Тут ён блізка да Васіля Сіманенкі, якога паважае даўно, блізка сэрцам да заветнага:

Можна все на світі выбирати,
Вибрати не можна
тільки Батьківщину.

З гэтай любові бярэ пачатак яго паэзія як аднаго з будаўнікоў «пачуцця сям'і адзінай», што рэалізуецца ў шматлікіх перакладах з братніх літаратур, і, у прыватнасці, — з

украінскай. Я ганаруся і шчыра ўдзячны Бураўкіну за тое, што і мае вершы ён агучыў роднай беларускай мовай.

Каб у чытача не склалася аднабаковае ўяўленне пра майго пабраціма, як пра паэта чыста публіцыстычнага, скажу, што ён цудоўна валодае ўсім арсеналам жанравай разнастайнасці, што лірычная струна гучыць у яго маладым званам. Аб гэтым сведчыць ужо хоць бы тое, што ў апошні час на яго словы лепшыя беларускія і рускія кампазітары стварылі нямаюць цудоўных песень, якія заваявалі прыхільнасць і ва ўсесаюзнай аўдыторыі.

У сувязі з гэтым хацелася б наблізіцца да вытокаў паэзіі Генадзя Бураўкіна, да сінявокай, найчысцейшай крыніцы беларускай народнай песні. Яна і жывіць яго слова, арашае прагу самапазнання і асэнсавання як свайго месца, так і месца роднага народа ва ўсёчалавечых духоўных сувязях.

Як крынічка,
праз камяні і наледзі
Ты прабілася з роднай зямлі,
і ніякія беды і нелюді
Замуціць цябе не змоглі.
Ты ж мал адзіная,

Ты ж мал ніўная,
Ты ж мал радзінная,
Ты ж мал жніўная,
Ты ж мал вясенная,
Ты ж мал зіменная,
Ты ж мал лясная,
Да грудзей прытуленая —
Матуліна...

(«Вяртанне песні»).

Гэтая мелодыя нагадала далёкія дні шчодрата лета незабыўнай Дэкады украінскай літаратуры і мастацтва на Беларусі. І той вечар, калі мы пасля афіцыйных сустрэч па запрашэнню Генадзя «заскочылі» да яго бацькоў. Ужо забыліся некаторыя падрабязнасці, ды вось гэтае засталася назаўсёды ў душы: сівая, як дажджавая хмара, маці і добрыя вочы бацькі паэта. І травяністы дух яго гнязда, і песня, і блакітная падсветка Генадзевай паэзіі.

Дзе тыя выжарыны,
Дзе тыя прашчыры,
Што цябе,
як жаваранка,
Берагі і лашчылі,
У туманы хуталі,
Грэлі пад пахаю,
Ціхую-ціхутную,
Верасам прапахлую?..

Барыс АЛЕЙНІК.

«— Нельзя допускат
перемен, если мы не
оставим во главе их!
— Но ведь мasons хо-
тят все переменить?»

— Конечно. Но—пере-
менить, оставив всё
прежним. Мы никогда не
освободим рабов, более
того, мы не потерлим
свободных, ибо только
свободный жаждет пе-
ремел!

(Э. Скобелев. Сведка.
Записки капитана Цимк-
ова. «Неман», 1986,
№№ 5, 6).

Калі вызначаць жанр, то «Сведка» — раман гістарычны і адначасова раман прыгод. Інтрыга яго захоплівае чытача з першых старонак і трымае

не, па іх волі маленькі, пікчэмны ўнук вялікага Пятра Першага узвргаецца з трону, мусяць уступіць на ім месца свайей жонцы Кацярыне.

Разам з галоўным персанажам рамана ўзбагачаецца гістарычным пазнаннем і чытач. Выкарыстоўваючы багаты архіўна-фактычны матэрыял, аўтар з бязлітаснай прамай і належнай псіхалагічнай пераканаўчасцю выпісвае характар, манеры Пятра III, чалавека з гучным тытулам «імператар і самадзяржац усерасійскі», паказвае карані яго пранямецкай арыентацыі і спраўдныя прычыны яго падзення. У асяятым гэтай фігуры аўтар «Сведкі» не спакусіўся ўяўным аб'ектывізмам, у адрозненне,

Невясёлыя прыгоды капітана ЦІМКОВА

да апошніх. Ну ды гэта толькі вонкавы бок твора: тут няма стрэлаў, пагоні, крывавага развязак і іншай атрыбутыкі дэ-тэктыўнага жанру. Займаўнасць у дадзеным выпадку вызначаецца нечым іншым, больш істотным — навізнай матэрыялу, неардынарнасцю аўтарскага мыслення, вострым драматызмам гістарычнага дзеяння. Нягледзячы на засяроджанасць увагі вакол аднаго прыватнага лёсу, «Сведка» мае на мэце сацыяльна-мастацкае зандзіраванне гістарычнай эпохі, палітычнага жыцця Расіі сярэдзіны XVIII стагоддзя.

Трэба адзначыць тут жа і наступную асаблівасць новага рамана Эдуарда Скобелева. Ён напісаны ў незвычайнай для гістарычнага жанру форме — у выглядзе запісак, што вядуцца ад імя галоўнага персанажа, сведкі (адсюль назва твора) і ўдзельніка падзей капітана Цімкова. Аўтар выбраў не самы лёгкі шлях. Як вядома, няпроста аднаўляць гістарычнае мінулае праз жывое ўспрыманне яго сучасніка. Затое ў аўтара з'яўляецца магчымасць прапусціць гісторыю як бы праз сябе, перадаць яе ў найтанчэйшых псіхалагічных перажываннях. Дарэчы, выбраная форма — дзёнік, запіскі героя — вызначыла і форму яго барацьбы з ненавісным ворагам: расказаць патомкам, перасцерагчы іх аб небяспецы, што ім пагражае...

Перададзім коротка фавулу рамана. Баявы рускі афіцэр капітан Цімкоў праліў кроў за айчыну, ледзве ўцалеў, зведаў ганьбу і пакуты палону. Збыднелы, даведзены да разарэння цяжка з суседам па маентку, ён не можа «знайсці самага прэпоганого местечка і вынуждены по полдня месціць грязь, чтобы не думать об уни-
зительных стеснениях судьбы, о слуге, о сапогах, об обеде, о жалком своем мундире». Вось тут якраз лёс і вырабляе з ім каварны жарт — звязвае з ордэнам масонаў, злосных ворагаў Айчыны. Праўда, той жа лёс, ужо другой рукой, даруе яму сустрэчу з князем Матвеевым, які здолеў спасцігнуць тайную тайных масонскіх ложаў і дапамагае нашаму герою выбраць шлях барацьбы з імі. Капітан Цімкоў трапляе з адной складанай сітуацыі ў другую, шукае, часам удала, выхад з іх, спрабуе асэнсаваць тыя важныя падзеі, сведкам і ўдзельнікам якіх ён з'яўляецца. Ён шчыра абурецца антыпатрыятычнымі «рэформамі» Пятра III, потым з недаўменнем назірае, як той становіцца марыянеткай у руках «вольных муляроў», як, нарэш-

скажам, ад В. Сасноры, у нядаўна апублікаваным рамана якога («Выратавацельніца Айчыны») Пётр III неапраўдана ўзведзены на гарадскі п'едэстал, паўстае як трагічная «ахвяра» злосных забойцаў — змоўшчыкаў, якія не маюць нібыта пад сабой ніякай сацыяльнай апоры. Э. Скобелеў дае тут сваю версію і робіць гэта ў строгай адпаведнасці з гістарычнай праўдай.

Думаю, не памылюся, калі скажу, што «раман «Сведка» цікавы не толькі ў пазнавальным сэнсе, але і ў сэнсе яго палітычнай надзённасці. Нядаўняе сенсацыйнае выкрыццё ў Італіі масонскай ложы «П-2» наглядна паказала, што «вольныя муляры» — не міф і не перажытак мінулага. Сучасныя масоны забяспечваюць выбранне сваіх «братаў» у вышэйшыя органы ўлады капіталістычных краін, маюць магутную апору ў міжнародным банкаўскім капіталі, трансакцыянальных кампаніях, ультрарэакцыйных арганізацыях, у тым ліку неафашысцкага характару, у колах злачынай мафіі. Несумненна прамае сувязь масонаў з ЦРУ. А што датычыць розных легендаў, то яны ствараюцца з мэтай камуфліраваць сапраўдныя мэты і дзейнасць масонскага ордэна. Ці ўзяць такі аспект, як ідэалагічная роля масонства, яго прыналежнасць да распаўсюджанага зараз на Захадзе буму тэлепатыі, астралогіі, усялякіх рэцэптаў лячэння ад сацыяльных і фізічных хвароб з дапамогай тагасветных сіл (пра гэты аспект гаворыцца ў прадове-даведцы, якая папярэдняе раману). Прызначэнне акультызму, што выдаецца за метадалагічную базу масонства, — аслабіць прыцягальнасць рэвалюцыйнай марксісцка-ленінскай ідэалогіі, затармазіць рост палітычнай самасвядомасці народных мас.

Словам, аўтар «Сведкі» паказвае філасофію, палітыку і мараль «вольных муляроў» у гістарычным разрэзе, на пэўным гістарычным матэрыяле, але ў той жа час, несумненна, праецыруе сваю пафас на сучаснасць, перасцерагае. Важна яшчэ дадаць, што раман Э. Скобелева — першая, па сутнасці, спроба ў нашай літаратуры мастацкага асэнсавання цяжкадаступнай тэмы.

У. ЮДЗІН,
кандыдат філалагічных
наук.
г. Калінін.

Сяргей ГРАХОЎСКИ

Далёкая зорка

Што ў кожнага ёсць пуцяводная зорка —

Не вельмі я веру, а зорку сваю,
Калі мне бывае і горна, і горка,
І ў воблачным небе усё ж пазнаю.

Яна не дала мне калісьці прапасці,
Яна ратавала заўсёды ў бядзе,
З глыбокае прорвы дарогу да шчасця
Яна асвятляла, вяла і вядзе.

Я ў зорнае неба ўзіраюся зорка
І ціха, нібыта малітву, шапчу:
«Не згасні, мая недасяжная зорка,
Калісьці і я да цябе далячу».

Падабенства

Зямля набрыняла цяплом і вадой,
Адтала прызда дыміцца пры хаце,
Блакiтная далеч іскрыцца слюдой,
Саджаюць вярціні дачушка і маці.

У садзе кіпіць ручаямі вясна,
Чуваць, як пульсуюць у яблынях сокі.
У маці на скронях блішчыць сівізна,
У дачушкі палаюць крамяныя шокі.

Яна — парыванне і лёгкі палёт,
А маці мёрудна раўняе разоры.
Здаецца, нядаўна, як вецер, праз плот
Ляцела яна і не ведала зморы.

Шчаслівая маці, бо столькі цяпла
У бульканні, клёкаце, свісце і гудзе,
Што помніць, — такой, як дачушка
была...

Падобнай на маці дачка яе будзе.

Дзве зімы

Ішлі ўдваіх, ды разышліся сцежкі,
На вогнішчы датлелі галавешкі,
Развееўся ад іх блакітны дым
Над лесам і над лёсам маладым.

Здалося, — разышліся назаўжды
І больш ужо не вернемся сюды.
Хвастала нас такая навальніца,
Што нават і ў гарачцы не прысніцца,

Завяе працінала навывілет,
І толькі ў сэрцы не прабіўся лёд.
Яны яшчэ гарачыя і сёння
І прагнуць жыць, забыўшыся аб сконе...

Нарэшце чалавек з усіх дарог
Вяртаецца на родны свой парог.
Ну, вось з табой вярнуліся і мы,
Свіцелья, нібыта дзве зімы,

І гаварыць ужо няма аб чым,
Дык лепш на развітанне памаўчым,
Бо неўзабаве і для нас
Будзільнік празвінціць апошні раз.

Клопат

Вясна, а лес — глухі і анямелы:
Не пракрычыць ні сойка, ні сава,
І ледзь жывая выб'ецца нясмела
Каля крынічкі бледная трава.

Абсмаленыя пачарнеюць хвоі,
Асіны звесяць рэдкія чубы.
Зажурацца ў трывожным неспакоі
Самлелья зімовыя дубы.

Датлеюць пад імхом кэмлі і трэскі,
Асіплы чмель не зможа загусці,
Над копанкаю лотаць і пралескі
Увесну не паспеюць расцвісці:

Скрамсалі хвойнік шрамамі падсочак,
Карэнне трушчылі шыпы і ланцугі,
Бярозы сарамліва, без сарочак,
Схіліліся да долу ад тугі.

Чарнічнік златашылі браканьеры,
Ляся жаканам зрэзалі ў трысці.
І хутка ўжо ні птушкі і ні зверы
Не ўдасца ні пачуць і не знайсці.
Куды ж далей ісці?

Няхай не сёння, але неўзабаве
Суседні лес задушыць чад і дым.
Шчыруем і не думаем, ці ў праве
Нічога не пакінуць маладым.

Развітанне
з Каралішчавічамі

Надыходзіць развітанне,
Добры наш, утульны дом.
Тут да самага святання
Не адзін пісаўся том.

Тут яшчэ блукае Колас,
Паліць вогнішчы Лынькоў,
І чуваць натхнёны голас
Маладзейшых мастакоў.

Тут не замаўкае рэха
Рыфмаваных спарышоў,
Што, збіраючы арэхі,
Пазнаходзіў Куляшоў.

Па-гу-каю... Чую зноўку,
Як з праходкі да ракі
Сустракаюць песняй Броўку
І сініцы, і шпакі.

У пакоі чуець звонкі,
Не для жартаў і пацех,
Гнеўны голас Макаёнка
І яго суровы смех.

Тут раман высокай пробы,
Што займае нават дух,

Данісаў Мікола Лобан, —
І зямны замкнуўся круг.

І Дубоўка, мудрым дзедам
Зноў народжаны на свет,
Тут вясной, зімой і летам
Свой шукаў юнацкі след.

Хведаровіч часам жартам
Нам расказваў паміж спраў,
Што яго жыццё ў карты
Нехта ледзь не прагуляў.

Кожны тут тварыў і марыў
Выйсці ў класікі хутчэй,
І шумелі семінары,
Быццам Пушкінскі ліцэй...

Вочы, постаці, абліччы
І сяброў і несяброў.
Помню іх, але не злічыш
Вераснёвых вечароў

Каля вогнішча ляснога,
Звонкіх песень да зары,
Але зорнаю дарогай
Разыходзіцца сябры.

Пакланюся ў пояс дому,
Што натхняў усіх гуртом,
Бо каля рачное стromы
Нас чакае новы дом.

Мы і там паходзім пешкі
Па валожынскай зямлі,
Толькі б тут ніколі сцежкі
Крапівой не зараслі.

Пацеркі

Строфы — стропы парашута, —
Лучаць думку з пачуццём,
Строфы — радасць і пакуты,
Бо аплочаны жыццём.

Няхай насенне падае часцей
З майё далоні ў даўня траншэі,
Няхай шыпшына з макама расцвіце,
І ўся зямля ізноў пахарадзе.

Любоўю да сваёй Зямлі, прыкуты,
Спазнаў я досыць і добра, і зла,

З РАБОЧАГА СТАЛА
ПІСЬМЕННІКА

ПЕРАМОЖНА, жахліва ззяла на небе поўня. Цёмныя плямы на нясцерпна жоўтым, ваяўніча збарвельным твары поўні бачыліся Сурыну, як вочы адвечнага ўладара чалавечых жыццяў і таямніц. Няўмольныя, прарэзлівыя, лакепліва прыжмураныя, тыя вочы цяпер пільна сачылі менавіта за ім. Гэты кплівы позірк, нябеснае самотнае святло неяк міжволі, містычна адводзілі ад рэальнасці, выклікалі з даўняны паўзабытыя постаці і падзеі, успамін пра якія адбываўся бодем. Разам увяліся пасляваенная Свіслач з крутым адхонам каля парку Горкага, празрыстая, нібы шкло, пад якім чародамі хадзілі бліскучыя джгіры, і басейн за Домам Чырвонай Арміі, дзе пад ільдом ляжаў тварам да долу забіты чалавек, і абмыты дажджом брук на вуліцы Берсана, і парослы палыном, выпалены сонцам курган ля вёскі Рогова, і гулкае куванне зязюлі ў здзіцэлым за вайну лесе, і саржавелы крыж на Кальварыі, і возера з чырвонай вадой, і чысці сумныя слёзы... Праз гэтае трывожнае мільгаценне Сурын убачыў пакой, асветлены свечкай, і, быццам адшукаўшы патрэбны цяпер для сэрца прытулак, пераступіў цераз парог і апынуўся ў гэтым пакоі, дзе ўсё было знаёмае да драбніц, бо тут праходзіла яго дзяцінства. За вокнамі стаяла зімовая ноч, парывамі біў у шыбу вецер, перад печу сядзела бабуля, адлучана назіраючы жывую чырвань агню, а ён, зусім яшчэ хлопчык, сядзеў побач і заварожана сачыў за зменай аздобы на вуголлях — гэтак адрадзіўся ў памяці адзін з даўнейшых вечароў. Вечар спакойны, можа, на лічць, шчаслівы, бо ў большасці былі яны тужлівыя... Бо тыдзень сямейнай ідыліі чаргаваўся з месяцам знішчальнага, як атрута, хатняга разбурэння, калі бабуля зачынялася ў сваім пакоі, раптоўна ахопленая тугой і марай адысці ў лепшы свет. Яна адмаўлялася есці, нерухома дзень прыдні ляжала ў ложку, углядаючыся ў расколіны на сцяне, засяроджаная на адзінай думцы: «Нашто жыць! Абрыва ла жыццё!», ці, што было найстрашнейшае, пачынала перабіраць у сала-

мянай скрыні свае рэчы, выкладаючы зверху чорную сукенку, белую хустку, туфлікі на нізкіх абцасах — убранные на апошні шлях. У такія дні ў пакоі бабулі ніхто не смеў заходзіць, гэта дазвалялася толькі яму, Сурыну, бо ён жыў разам з бабуляй, тут стаяў і

гаворыш, — прасілася маці, — даруй нам, прабач нам, але не зачыняйся, не катуй мяне!» — «Ах, дайце мне ціха памерці, — плакала бабуля. — Я сышла б адсюль, толькі няма куды ісці, прыснула недзе мая смерць!» На нейкім дні адасабленне завяршалася

пер Сурын разумеў, што належала тлумачыць інакш: няўдача жыцця, абцяжана гаротнымі стратамі. Страта роднага чалавек і ёсць невылечная кантузія, Упершыню бабулю кантузіла смерць яе малодшай сястры. Потым — гібель мужа. Потым

Кастусь МАТУСЕВІЧ

Хачу растлумачыць, чаму я тут карыстаюся псеўданімам, а не сапраўдным прозвішчам — Тарасаў. Кастусь Матусевіч — мой літаратурны «зарэгістраваны» псеўданім, які я больш за 15 гадоў назад са зразумелым кожнаму пачаткоўцу жахам паставіў пад сваім першым апавяданнем. Пісаў я тое апавяданне па-беларуску, а потым і шэраг нарысаў падпісаў гэтым псеўданімам, дарагім мне, бо гэта прозвішча майё маці і

бабулі, менавіта яна і надарыла мяне любоўю і ўвагай да мінуўшчыны. Але стыхія гарадскога выхавання, школы, інстытута, працы на заводзе і ў выдавецтве, наогул, асяроддзе схіляла да карыстання рускай мовай. Тое, што пісаў па-руску, падпісаў — Тарасаў. Новую аповесць напісаў на роднай мове, і бабулін цень, як клапатлівы захавальнік і ахоўнік, адлюстраваны ў гэтым псеўданіме, нейкім чынам мне дапамагае... Прапаную чытачам газеты ўрывак з аповесці. АУТАР.

Поўня

ягоны ложак; ён прыносіў дровы, падаваў бабулі ваду, хадзіў для яе па хлеб, калі было за што купіць. Грошы ад дачкі, а тым больш ад «яго», ад зяця, бацькі Сурына, бабуля не брала, сваіх яна не мела. Маці цішком давала Сурыну пяцідзесяцірублёўку, ён, крыху пастаўшы на вуліцы, прыбгаў да бабулі і, выдаючы радасць, абвешчаў: «Глядзі, што я знайшоў!» Яна, чуючы нейкую крыўду, распытвала пра абставіны нечаканага божага клопату, Сурын, па-анельску гледзячы ў чыстыя бабуліны вочы, хлусіў, яна верыла, і ўжо ён бег праз вуліцу ў орасаўскую краму па малако і булку. Усе звароты маці да разважнасці бабулі толькі распальвалі ўзаемнае неразуменне і боль. «Матуля, родная, ну чаму ты не п'еш, не ясі, не

прыступам — бабуля траціла прытомнасць, а на скроні жахліва надзімаўся крывяны мяшок. Сурын спалохана імчаў да бацькоў: «Бабуля памірае!» Хутка ля пад'езда вышчалі тармазы белай у чырвоных крыжах карэты, блішчаў шпрыц, бліскаў скальпель, з вены струменілася ў міску цёмная кроў, да шыі, скроняў ставілі вёрткіх, галодных п'явак — яны павольна і застрашліва напухалі. Потым медыцынская сястра, трохі брыдзячыся, здымала крывасмокаў, і да абяскроўленай, знясіленай бабулі вярталася жыццё; бабуля не памятала, як жыла і што рабіла ўвесь папярэдні прыступу час. Доктары «хуткай дапамогі», пакідаючы дом, ляніва тлумачылі бацькам: склероз, абцяжаны кантузіяй, медыцына бездапаможна... Ця-

гаінуў стрыечны брат. У вызваленчым паходзе трыццаць дзевятага года страціўся зводны брат, самы ён дарагі. На трэцім дні апошняй вайны пад абломкамі гасцініцы «Еўропа» знікла старэйшая сястра. А хутка і бабуля сама стала ахвярай бомбы. Апоўдні немцы нечакана наляцелі бамбёц Старажоўку; усе пахаваліся ў шчыліну на гародзе, толькі бабуля забавілася на кухні, і раптам — жудаснае рэжучае слых выццё, і ля ганка ўзнялася слупом зямля. Хата скаланулася, павыліталася шкло, усе вянцы, дах, падмурак, падлога на нейкі момант слай выбуху раз'ядналіся і зноўку злучыліся, але ўжо не так, як былі злучаны раней: усё было перакошана, пакрыўлена, скасавана, адны дзверы не адчыня-

Хапала радасці, і гора, і пакуты,
Цяпер прашу, каб лёгкай смерць была.

З пастановы масла не саб'еш,
Не спячэш ні драніка, ні хлеба,
Не засмачыш крупнік і кулеш, —
Малако, мука і сала трэба!

Арытмія... Арытмія, —
Гукі кволья, нямыя,
Сэрца ные і хварэе,
Бо ні ямба, ні харэя
Не чуто ні ў водным фібры:
Вінаватыя верлібры.

Такая цішыня. Прырода замірае,
За лістам ліст сплывае па вадзе.
Такой парою і па нашым краі
Нячутнаю хадюю снег ідзе.

Чэрвень, чэрвень, — чырванюць вішні,
Ажно гнецца вецце і сукі,
І каштуюць з кожным днём увішней
Ягады залётныя шпакі.

Накувай ты мне, зязюля,
Хоць не многа, — пязь гадоў,
Каб у квецені і гуле
Убачыць воблакі садоў.

Расказваем, якімі будзем,
Гаворым, як канцы звязаць.
А што казаць сумленным людзям,
Калі няма чаго сказаць?

Штогод выкрэсліваю адрасы,
Імёны, прозвішчы і тэлефоны,
І вочы вільгатнеюць ад расы,
Неспадзяванай і салёнай.

Вас па адным на грознай вахце
Скасiла лютая зіма.
Вы мне, мае сябры, прабачце,
Што я жыву, а вас няма.

Навошта я прыйшоў у гэты свет?
Што я пакіну па сабе нашчадку?
Святла іскрынку? Непрыкметны след,
Што мне здаваўся значным на пачатку?

Я ўсё жыццё разгадваю загадку,
Які я, хто я, што раблю не так,
У чым ёсць лад, а дзе няма парадку,
А разгадаць не здолею ніяк.

Усіх адною меркаю не мерце,
Хоць многіх і аднолькава завуць.
Адны памруць адразу пасля смерці,
Другія — на стагоддзі ажывуць.

Парайце, што выбраць і што мне рабіць,
Каго ненавідзець, каго палюбіць.
Мне ісціна ў тое ж сказала імгненне:
«Спачатку пра гэта спытай у сумлення».

Я веру ў сны і веру ў прадчуванне,
Яны то радуць, то сэрца мне

вядуць;
Прысніцца бацька — будзе развітанне,
Што блізка гора — маці папярэдзіць.

Не хочацца развітацца са светам,
Але суцешыў колішні мудрэц,
Сказаўшы: «Як зіма ідзе за летам,
Так мае ўсё пачатак і канец».

Я госць у вас, а вы гаспадары,
Належыць вам наступнае па праву,
Я вам у спадчыну пакіну не дары,
А важныя няскончаныя справы.

Пацеркі, або каралі,
Што збіраў і тут, і там,
Каб мяне не дакаралі,
Не шкадуючы, раздам.

Лірычны боль

ДЫЯЛОГ

— Чаму настроіў ліру
На гумар і сатыру?

Нашто на раны сыплець соль?

— Бо гэта наш агульны боль.

— Зажмурся лепш і памоўчы,
Каб добра спалася ўначы.

— Не, не засну і не змаўчу,
І ў сне ад болю закрычу:

«Перад хлуснёй сагнуць калені
Не дазваляе мне сумленне.

Таму настроіў ліру
На гумар і сатыру.

ліся, другія не зачыняліся, на сцены, прадзіраўленыя, пашчапананыя асколкамі, лёг адбітак ледзяной таесветнасці. Бабулю асколкі абмінулі, але на імгненне яе душа, памяць, усе нервовыя, мазгавыя клеткі раз'ядналіся, кожная пабыла сама па сабе, а калі спалучыліся, дык шмат што аказалася скажонным. Левае вока выглядала здаровым, але бабуля нічога не бачыла ім, акрамя нейкага белага ценю — таго прывіда смерці, які не дабіў яе пры выбуху. Памяць не згасла, але працавала нейкімі шугамі. Галава трымалася на плячах роўна, але ўнутры нешта сплясканае, паздзіртае ўдарам выбухавай хвалі безупынна мучылася болем; магчыма, там узніклі крывяныя згусткі, стаяла балотцамі незапечаная кроў, якую пакрывалі, нібы раска, абрыўкі нервовых клетак. Думкі і пачуцці грузілі ў гэтых балотцах, трацілі пачатковы напрамак, пачатковы выгляд, з'яўляліся на свет іншымі, чым узніклі...

А пасля гэтай кантузіі давялося адпакутаваць тры гады акупацыі, калі неадступна кроў сэрца жах: забяруць немцы дзяцей ці не забяруць, адпываць у Нямецчыну ці не адпываць, высмакчучь з іх кроў для сваіх салдат ці не зачэпаць, пагоняць у Трасцянец, як суседнюю вуліцу, ці не пагоняць, апыніцца іхні дом пры карных расстрэлах дзесятым або пашанце, паведаміць хто ліхі ў СД пра сям'ю партыйца, які цяпер, пэўна, камісарнічае ў лесе, ці злітуецца божа і абміне іх такі данос? А пры бамбёжках, калі бурліліся камяніцы, гарэлі хаты і жыццё цалкам залежала ад цуду, трэба было скамянеўшы чакаць, адбудзецца гэты цуд ці не адбудзецца. І кожны дзень пачынаўся з пытання: што есці згаладалым дзецям, памруць яны ад голаду ці не памруць? І цягнулася гэтае катаванне жыцця, пакуль не вызвалілі Мінск чырваназорныя танкі... Са skleпай і сховішчаў павыбіраліся на вуліцы рэшткі трохсоттысячнага горада — некалькі тысяч гартных, знядужаных, рахітых дзетак, жанчыны, састарэлыя ў бабуль, старыя, састарэлыя ў прывіды. Свята.. Здаецца, мелася быць вечнае

свята. Але столькіх людзей вынішчыла ліхалецце, што бабулі ў гэтым адроджаным жыцці цяжка было прыжыцца. Яна намагалася зразумець выснову чалавечага зверства, якое ў абгон натуральнай смерці бялітасна, люта скрышыла большасць яе родных. Ды і тыя, хто памёр без гвалту, смерцю ўласнай, звычайнай, пражылі да крыўднага малы век. Іх цені, нябачныя нікому, акрамя яе, набіваліся вечарам у пакой. Згасіўшы лямпу, бабуля апавядала Сурыну іхнюю і сваю даўніну. Часам яна прыгадвала стук у шыбу — тры кароткія ўдары костачкамі пальцаў. Магчыма, яна і не хацела расказаць пра тое змрочнае здарэнне свайму малому слухачу, а забуўшыся на яго прысутнасць, успамінала ўголас, бо хто ж будзе страшыць унука цёмнымі таямніцамі наўмысна? Яна, пэўна, ужо і не адрознівала, што тут страшнае, што — не; гэта былі памятныя вехі ейнага жыцця, у гэту хвіліну толькі яны паўставалі перад вачыма, і меўся застацца хоць нейкі сведка, нейкі нашчадак — ім быў Сурын. Можна, конавы стук у шыбу нагадаўся ёй таму, што ноч была такая ж зорная, і зялёнае святло месяца клалася на падлогу, як у журботны для яе час першага знаёмства з горам. Бабуля гаварыла, і плынь сумнага слова пераносіла Сурына пад Смілавічы, у старую вясковую хату, дзе ў куту туліліся адна да адной частыры дзяўчынкі, а на ложку канала іх маці. Было ціха, як толькі можа быць ціха ў хаце, калі ўсё наваколле спіць, а тут з жахам прыслухоўваюцца да аслабелага, ледзь чутнага дыхання роднага чалавека. Раптам злосна забрахаў сабака, і праз момант пужліва захлігнуўся і заскуголіў. І ўсё зразумелі, што ён схаваўся ў будку. Айчыны выйшаў з хаты, нясмела паклікаў «Хто? Хто тут?», вярнуўся і, неяк сам сабе не даючы веры, заспакоіў: «Нікога!» Але толькі прагучала гэтае сулакойлівае слова, як пачуліся лёгкія крокі, наблізіліся да хаты, і ў шыбу тройчы стукнула чыясці рука. Збяліцелы айчыны сказаў: «Гэта яна!» Гэта

смерць вызначыла свой час. А трэцяй гадзіне ночы бабуліна маці сканала.

Айчыны пакінуў пры сабе агульных з маці дачок, а дзетак ад першага шлюбу сваёй жонкі раздаў па яе сваяках. Сёстры разлучыліся, і таму, што ім змалку прыйшлося спазнаць няшчасце, яны шчылілі любілі адна адну, і калі сустракаліся, дык плакалі ад радасці, што сустракаюцца, і ад крыўды на лёс, які пазначыў іх горам. Яны марылі; прастая іх мара зводзілася да аднаго: маці ўваскрэсне, усе яны зноў будуць разам, маці будзе цалаваць іх, яны будуць лашчыцца да маці, і хата стане падобная на рай, дзе радасныя анёлы святкуюць вечнае шчасце. Але міналі гады, ад мары засталася адна журба, прыйшла даросласць, і накіраваныя няшчасці пачалі здзяйсняцца. Малодшая з сясцёр — яе звалі Вольга — сама абарвала сваё жыццё. Праз няспраўджанае каханне. Так здалася ёй невыносным сцяпець падман... Сурын з бабуліных слоў ведаў месца, дзе гэта адбылося. Каля гэтагальнага сквера стаў некалі двухпавярховы дом; у тым зніклым ужо будынку бабуля з мужам здымалі ў дванаццатым годзе кватэру. Вось у гэтай, неіснуючай цяпер кватэры... Адыход Вольгі з жыцця адбіўся вечнай пакутай на сумленні сясцёр — яны дакаралі сябе, што не здолелі зберагчы малодшую, што за сваімі справамі неагледзелі, як такое рашэнне ў яе выспела, як яна рыхтавалася яго здзейсніць, як была засяроджана на сваіх жудасных думках, як душа яе пакутавала, а розум і воля напружваліся перамагчы жах, а потым, у самую гартную хвіліну, калі адзінае слова, хаця б няма прысутнасць чалавека ў суседнім пакоі зламалі б рашучасць дзеяння, нікога не аказалася ў кватэры — Вольга адзінока стаяла ў цемры свайго асляплення...

А потым пачатая сараеўскім стрэлам вайна вымела з хаты мужа; насуперак усім надзеям, малітвам, ахвяраванням — назаўжды. Ён загінуў у 1916 годзе, жнівеньскім ранкам, не дзе на балотах паблізу Ясельды. Тым ранкам нікому з салдат мінскага пал-

ка не пашчасціла здагадацца, што звычайны малочны туман над балотамі, які напавірае на іх акопы ад нямецкага боку, — смяротны газ, новы сродак для знішчэння жыцця. Ніхто не паспрабаваў бегчы, усе паспыталі магільны пах гэтага туману, а потым атручаныя лёгкія лопаліся, горлам ішла кроў, і дыхавіца выкошвала людзей больш надзейна, чым кулямёт. Днём ветрык развёў п'якельную завесу, мёртвых сцягнулі ў яму, закідалі торфам, і ўжо слядоў не засталася ад той брацкай магільні... Тады газеты друкавалі спісы загінуўшых, параненых і атрымаўшых баявы крыж; вось бабуля і знайшла мужава імя ў жалобнай калонцы. Дзеду было дваццаць сем гадоў, рослы, дужы, неабіякавы да жаночай увагі, што заўжды напаляла бабуліну рэўнасць, ён знік у палескай багце, і бабуля ў адну хвіліну пасве-ла і стала старая. Ці варта так перажываць, ці не варта — не Сурыну было меркаваць...

А дзядзька Барыс — стрыечны брат бабулі — у дваццаць першым годзе прыйшоў у мінскі крымінальны вышук, і аднойчы на рагу Турэмнага завулка і цяперашняй вуліцы Берсана сутыкнуўся з трыма бандытамі; пачалася страляніна ва ўпор — і ён загінуў... Па ўспамінах бабулі, Барыс любіў іграць на гітары, саромеўся дзяўчат, хадзіў у салдацкім, але паверх гімнасцёркі нават у спякоту надзяваў пінжак, бо ў падшытай з левага боку спецыяльнай кішэнні зручна хаваўся наган... Сурын іншым вечарам прыходзіў на вуліцу Берсана, прыглядаўся да бруку, на якім нейкі невядомы дворнік прысыпаў пяском, каб не раіліся мужі і не жахалася мясцовае жыхарства, кроў ягонага дзядзькі...

Бабулю зламала вайна, але зачэпкі для пакутлівага адасаблення адшукваліся дома. Зяць не любіў жывёлу ў хаце. Між тым, па насценным дыване, фіранках, гардзіне мітусліва насілася вавёрка, пад шафай кватараваў вожык і ўначы па дробнаўласніцкім інстынкце зацягваў да сваёй гаспадаркі (Заканчэнне на стар. 10—11).

Шуміце, бярозы...

Фотааэцюд М. БЯЛЬКОВІЧА.

ПРЫЗВАННЕ ЯГО — ТЭАТР

Народнаму артысту БССР В. ГЛУШАКОВУ — 60

Па-рознаму складваецца творчы лёс артыста. Можна сказаць, што ў Валерыя Глушакова ён склаўся шчасліва. Я помню прыход спевака ў труп Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР пасля заканчэння Беларускай кансерваторыі ў 1955 годзе. Усе мы — і Тамара Ніжнікава, і Віктар Чарнабаеў, і Тамара Шымко — былі тады маладыя, поўныя энергіі. Валеры ўвайшоў у нашу творчую сям'ю лёгка. У яго быў прыгожы лірычны голас вялікага дыяпазону, доб-

рыя акцёрскія дадзеныя. Натуральна, не ўсё атрымлівалася адразу, але Валеры не стамляўся працаваць над сабой і хутка стаў вядучым тэнарам трупы.

Адна з лепшых яго партый — Вертэр у аднайменнай оперы Ж. Маснэ. Гэта быў цудоўны спектакль у пастаноўцы Ю. Ужанцава, ён некалькі гадоў ішоў на нашай сцэне з вялікім поспехам. Менавіта пасля яго пра Глушакова загаварылі як пра адметнага спевака і акцёра. У гэтым спектаклі я спява-

ла Шарлоту і тады зразумела, які Валеры рэдкі партнёр: сваім тэмпераментам і экспрэсіяй ён захопліваў залу, ад яго зыходзілі да ўдзельнікаў спектакля нейкія магнічныя флюіды. Цяпер, на жаль, нярэдка заўважаеш у маладых спевакоў раўнадушша да ствараемых вобразаў. І тады глядач, натуральна, застаецца абьякавым і да спеваў, і да музыкі. Дык вось, Валеры ніколі не спяваў раўнадушна: у «Фаўсце» і «Манон», у «Травіце» і «Багеме» захапляў яркім вакалам і эмацыянальнай іграй. Прычым яго голасу былі падушадныя і партыі іншага плана — характарныя, камічныя. Дастаткова прыгадаць яго Фердынанда з оперы С. Пракоф'ева «Заручыны ў манастыры» ў пастаноўцы Д. Смоліча. Для многіх стала нечаканасцю і выкананне В. Глушаковым вельмі цяжкай па тэсітуры партыі Звезда-

чота з «Залатога пеўніка» М. Рымскага-Корсакава.

Нагадаю той прыкметны факт, што В. Глушакоў быў першым выканаўцам партыі ў беларускіх операх «Яснае світанне» А. Туранкова і «Калочая ружа» Ю. Семянякі. І ва ўсе партыі, якія ён выконваў, спяваў укладваў і свой розум і сваё сэрца, напэўна, таму ў яго амаль не было «пустых» вобразаў.

Сёння, сустракаючы сваё 60-годдзе, артыст не расстаетца з родным тэатрам. Цяпер Валеры Глушакоў — загадчык рэжысёрскага ўпраўлення і член мастацкага савета тэатра, пастаянна ўдзельнічае ў творчых дыскусіях, у рэпетыцыях. У калектывы прыйшло новае пакаленне спевакоў, і майстар перадае ім свой вопыт.

Лідзія ГАЛУШКІНА,
народная артыстка БССР.

«ШУКАЛЬ- НИКАМ ШЧАСЦЯ» — 50

Будзь кінематаграфічнага дзеяча, хоць і выдатна ведаючы, што спраўдны ўклад у мастацтва не вымяраецца колькасцю створанага. Творчасць Кобеца з'яўляецца больш чым красамоўным узорам гэтага: ён увайшоў у кінематограф імкліва і смела, па-гаспадарску, без баязлівага душэўнага трапятання перад «кінаспецыфікай», якая рамеснікамі ад кіно нярэдка выстаўлялася «пудзілам» перад тымі, хто жадаў далучыцца да новага мастацтва.

Большасць беларускіх літаратараў — празаікаў і драматургаў — заняла ў той час пазіцыю чакання, з цікавасцю і сцяжэннем надаверам сачыла яна за маладой кінастудыяй «Савецкая Беларусь», якая знаходзілася ў Ленінградзе. Былі і скептыкі: маўляў, ці варта гэта справа для сур'ёзнага пісьменніка, ці не прынізіць яна пісьменніцкую годнасць? У закліках «Пісьменнік, у кіно!» недахопу не было, але добрыя заклікі дрэнна падамацоўваліся практычнымі справамі. Сітуацыю на кінафронце ў той час істотна праясняе адно аўтарытэтнае сведчанне. Старшыня Саўнаркома БССР М. Галадзед на адной нарадзе, звяртаючыся да творчай грамадскасці рэспублікі, так характарызаваў узаемаадносіны пісьменніка з кінематографам: «...Яшчэ аб сувязі кінарэжысёраў з пісьменнікамі і пісьменнікаў з

МУЗЫКА

ВЫПАДКОВАСЦЬ ВЫЗНАЧЫЛА ЛЁС

З Леанідам Чарняком мы даўнія знаёмыя. Я ведаю яго як адметнага дамрыста. Ведаю, што ён дыпламант рэспубліканскага конкурсу выканаўцаў, скончыў Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю па класе домры, стажыраваўся ў Ленінградскай. Але я не ведаў, што Іван Данилавіч Чарняк, бацька Леаніда, прывёў яго, дзесяцігадовага хлапчука, на вуліцу Леніна ў горадзе Брэсце ў дзіцячую музычную школу з цвёрдым намерам аддаць вучыцца ігры на баяне... Чаму ж у яго руках аказалася домра?

— Чаму домра? — паўтарыў мае пытанне Леанід. — Дык... чыста выпадкова. Мне, вядома, хацелася іграць на баяне. Бацька прывёў мяне ў музычную школу, калі ўступныя экзамены ўжо закончыліся. Да нас паставіліся спагадліва. Праверылі мае слых, памяць, рытм. Папрасілі што-небудзь праспяваць. Карацей, нам сказалі: «Усе групы ўнамлектаваныя, вось толькі недабор на

домру. Хочаце?» Мне здалася, што бацька пачне прэчыць, але ён заўсміхаўся: «Вядома. Якія могуць быць пытанні». З тым і пайшлі. Бацька мне кажа: «Паслухай, а што гэта за штуковіна такая — домра, ты ведаеш?» — «Не, — кажу, — не ведаю. А ты што, не ведаеш?» — «Першы раз чую», — «Чаго ж ты тады так узрадаваўся ды яшчэ руку мне сцінуў?» — «Узрадаваўся, што цябе прынялі ў школу», — кажа. І завіталі мы тут жа ва ўнівермаг паглядзець на домру. Хадзілі ўсё, хадзілі, прыглядаючыся да назваў і цэнінаў на баянах. Чамусьці нам здавалася, што «домра» — збавізнава павінна быць назвай баяна. Нам так хацелася. Потым убачылі домру. Бацька ажно прысвіснуў ад радасці: «Трэба сказаць вялікі дзякуй тым людзям, што зацікалілі цябе на домру. Па-першае, лёгкая; сам будзеш цягаць у школу. Па-другое, дзесяць рублёў — гэта, ведаеш, не сотня». Можна было зразумець бацьку. Жылі мы тады не багата...

— Значыць, любоў да домры ў цябе з першага погляду не ўзнікла? — усміхнуўся я.

— Гэта так, — усміхнуўся і Леанід. — Мала таго, першыя дні, помню, так не хацелася іграць, так балюча было націскаць пальцамі на струны, проста пакутаваў! Бацька настойваў: «Пакуль не сыграеш як трэба тое, што настаўнік задаваў, на вуліцу не пойдзеш». А пад вокнамі хлопцы ў футбол гулялі, з пальцаў балаяць, слёзы цякуць... Больш за ўсё на свеце тады я ненавідзеў домру. Потым, як кажуць, увайшоў у смак. Пальцы неўзабаве перарастлі балець. Адчуў, што іграю лепш за сваіх аднакласнікаў. Заганарыўся. Захацеў сыграць славаці Канцэрт Будашкіна. Мой настаўнік Уладзімір Міхайлавіч Гаўрылюк сказаў: «Пачкай. Усяму свой час». Пазней і сапраўды сыграў той Канцэрт — на II курсе музычнага вучылішча. І не развітваюся з гэтай цудоўнай музыкай дасюль. І ўрэшце, я вельмі рады, што лёс распарадзіўся мною так, а не іначай...

Мне прыемна раскажваць пра Леаніда Чарняка: ён сёння ў добрай творчай форме, працуе артыстам Камерна-інструментальнага ансамбля Дзяржтэле радыё БССР, вядзе клас домры ў кансерваторыі, пастаянна панаўняе фундавую фанатэку Дома радыё перакладзеным ім для домры ўзорамі сусветнай класікі, творами беларускіх кампазітараў (тут ён часта першы выканаўца і інтэрпрэтар).

Іграеш у ансамблі на альтэ-вай домры — і здавалася б, чаго хацець: з аркестравай

партыяй спраўляешся — і добра. А Леаніду гэтага мала. Штодня, нават у святыя, у выхадныя, ён удасканальвае сваё выканаўчае майстэрства яшчэ і на малой домры, роўна як на трохструнай, чатырохструнай, і на мандаліне (спецыялісты могуць ацаніць такую апантанасць!).

Пасля перадачы «Канцэрт Будашкіна» з удзелам Леаніда Чарняка, якая прайшла на тэлеэкране, мы пабачыліся. Загаварылі пра планы на будучае.

— Планы вялікія, — заўсміхаўся ён. — Але з вопыту ведаю — дай бог ім хоць бы напалову спраўдзіцца. Хачу пакарцаць у скрыпачных, у напісаных для розных сольных аркестравых інструментаў творах Яўгена Глебава — наб сёतो з іх пералажыць для домры. Хачу сыграць у будучым годзе «Вечны рух» Паганіні, яго ж фінал Канцэрта для скрыпкі, «Ронда-напрычюза» Сен-Санса, Уладзімір Прохараў абяцаў напісаць п'есу для домры. З кіраўніком нашага ансамбля Яраславам Валасюком думаем сыграць дуэтам на мандалінах «Серэнату-балеро» кампазітара Мецанапа. І яшчэ з вопыту ведаю: калі шукаеш што-небудзь пэўнае, заўсёды неспадзявана трапляецца нешта цікавае і не заплаванае. А калі гэта — цікавае, то, канечне, бярэш і іграеш. Так, што планы дапаўняе жыццё...

Арнольд ДЫБЧА.

ПОЎНЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

ўсё, што мог, часцей за ўсё бацькавы шкарпэткі. У студзеньскія маразы з павеці перасялялася на кухню каза, а калі ў яе здаралася казлянятка, дык і яно апробвала там свой голас. Сабачка шукаў па пакоях вожыка, каб укалоцца лапай і з паўгадзіны ўсмак па-скуголіць. З'яўляліся і зніклі валадужныя каты. Ім падабалася спаць на кухні. Варта было бацьку падысці да ўмывальніка, як з печы саскоквалі разбуджаныя, абураны, ашчэраны кот. Ці ноччу, вяртаючыся з работы, праходзячы на дыбачках сенцы, бацька незнарок наступаў на хвост дрымотнаму кату, і прарэзлівы, як сірэна, віск падымаў увесь дом. «Скуралуп!» — стагнала бабуля. Хоць хата поўнілася дзёрзкімі катамі, не пераводзіліся, а, наадварот, нахабнічалі мышы. Нават у светлы час яны высюўваліся з дзірак, бястрашна перасякалі пакой на вачах у ката. Бацьку злавала, што кот не варушыцца, выдаючы сябе за сляпога, але ён змоўчваў. Пэўна, ён разумеў, што за гэтым дзіўным міралюбствам, створаным штодзённай дрэсіроўкай, стаяла ўпартае бабуліна жаданне жыцця для ўсіх. Такі светлапогляд наўрад ці адпавядаў яго мужчынскай натуре; тым большую вартасць мела яго цяргенне. Казліныя

морды на кухні нагадвалі бацьку змрочнае вясковае дзяцінства, калі ў піліпаўскія маразы пераходзілі ў хату авечкі, памыкала ля печы цяля, павіскавалі ў падпеччы парсючкі. З той хаты бацька вырваўся, тут жа з казой, вожыкамі, сабачкам, бандай катой прыходзілася лічыцца, як са сваякмі, бо бабуля без іх не магла, для яе свет аздобліваўся іхнімі галасамі, гульнямі, ласкай, наогул, яна іх ачалавечвала, ва ўсялякім выпадку, адухаўляла. Дзелячы з бабуляй гаспадарчы клопат — дойка, стрыжня, назапашванне сена, Сурын не разумеў бацькавай непрыхільнасці да істот, якія, на яго думку, адрозніваліся ад людзей толькі абліччам і мовай. Яму спадабалася, калі каза ў сваё зімовае кватэраванне з цякаўнасцю блукала па пакоях, намагалася з'есці фіранку ці барнуць свайго люстранага двайніка. Бацька ж, калі да яго ў пакой з'яўлялася рагатая гасця, застывала каля стала, з прагнасцю аглядаючы стос паперы — бацькаву кандыдацкую, адчуваў тугу і агіду. Іншым разам, шкадуючы бабулю, ён перамагаў жаданне пхнуць казу ў бок, але часам нервы яго не вытрымлівалі, каза наўгалоп вылятала з пакой і плаксіва скардзілася на меўшае месца фізічнае насілле. Пакутніца запрашалася ў бабулін пакой, і Сурын частаваў яе

хлебам, каб яна не падавала прыкмет жыцця, і дом улагоджваўся і заціхаў.

Потым казу выкрасілі цыганы, бабуля памерла, голас яе перастаў гучаць у хаце, не закалыхвалі Сурына таямнічыя апавяданні, ад чаго сталі жахлівымі яго сны. Тут бы і наблізіцца яму да бацькі, але на гэты час канчалася малалецтва Сурына — ён захаўся, яго прымала жыццё, дзе чужыя людзі бяруць верх над бацькамі. Такім чалавекам, адрываўшым яго ад радні была аднакласніца Ада. Што бацька мог супрацьпаставіць гэтай малой, каб утрымаць сына пры сабе? Ён быў бездапаможны, бо праз гэтую Адэлаіду здзяйсняўся кліч да таямніцы каханя. Сіла таямніцы адразу пасунула бацьку ўбок, толькі кроплі сыноўскай увагі выпалі на яго долю... І таму шмат што з бацькавых учынкаў і бацькавых слоў памяць не ўтрымала.

Памяталася, як на кургане каля вёскі Рогавы бацька, тужліва расціраючы ў пальцах сцяблінку палыну, раскажваў пра свайго брата Сямёна. Тады бацькоўскі боль не закрануў Сурына, можа, ледзь-ледзь, зверху. Ён хвілінку паспачуваў бацькаваму настрою, занатаваў у памяці некаторыя падзеі з жыцця, уясобленага пад імем «Сямён», і бадай што, адразу на іх забыўся. Яму было дзесяць гадоў, ён ведаў жывых людзей, а тыя, што адышлі даўно, пра якіх гаварылася ў мінулым часе, здаваліся выду-

маньмі, неверагоднымі, як бы казачнымі. Ён і не мог зразумець, яшчэ не ўзнік пралом у душы, не стварылася гаротная памяць пра тых знаёмых, каго ўжо не даклікацца, хто прыходзіць у снах, хвалюе сэрца, а калі адкрыеш вочы, азірнешся — нікога побач, пустата, сум... Бабуля сканала ў снежні. І праз дваццаць гадоў у снежні памёр бацька; пылком абсыпаўся іней, бела і чыста было вакол магілы, куды апускалі на вечны спякой яго, прайшоўшага ўсё жыццё насуперак крыўднаму лёсу, перамогага сваё калецтва. Стаў ён калекам на пятым годзе, калі, гуляючы з братамі, зваліўся з печы. Маці і бацька палічылі, што ён памрэ, і не павезлі дзіця да фельчара, нават не запрасілі да яго шаптуху. Надзіва малы ачуняў і праз два месяцы выйшаў да сваіх аднагодкаў прыкметна паменшаны ростам, з галавой, асаджанай у пакрыўленыя грудзі. Маці была прыгажуня, і брыдзілася маленькага гарбуна, асабліва на людзях, як бы кажучы ім: вось жа, заслаў чорт да майей хаты такую брыдоту. Калі б вёска магла ведаць, што ён выб'ецца ў людзі, да яго ставіліся б лепш, але паколькі ніхто не ведае будучыні і мала хто дазваляе сабе думку, што дух калекі можа быць мацнейшы за дух здаравякі, то ён добра зведаў знявагу, з лішкам пазнаў, як жорстка могуць рыхтаваць чалавека да пагоры, ціхмянага цяргення, вечнага бедства...

Былі ў яго сябры, праўда, няшмат, двое. Лепшым сябрам стаў малодшы брат Сямён. Бацька пакінуў вёску ў трыццаць другім годзе, Сямён — го-

У жніўні споўнілася 50 гадоў з дня прэм'еры выдатнага мастацкага фільма вытворчасці кінастудыі «Савецкая Беларусь» — сатырычнай камедыі «Шукальнікі шчасця». Гэтую стужку зняў рэжысёр У. Корш-Саблін па сцэнарыі, напісаным старэйшым беларускім драматургам, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР Рыгорам Кобецам (сумесна з І. Зельцарам).

На жаль, сёння творчасць аўтара славаць п'есы «Гута» для кіно шырокаму чытачу мала вядомая. Сцэнарыі Р. Кобеца дагэтуль ніколі не друкаваліся цалкам. І толькі ў гэтым годзе часопіс «Савецкі Геймланд» упершыню апублікаваў «Шукальнікаў шчасця» (№ 6, 1986 г.). Выдавецтва «Мастацкая літаратура» рыхтуе

цяпер кнігу твораў Р. Кобеца, якая ўбачыць свет у наступным годзе. «Шукальнікі шчасця» — так будзе называцца зборнік. У яго, акрамя аднайменнага твора, увайдзюць сцэнарыі «Двойчы народжаны», «Дняпро ў агні», «Паўстанне гнева», кінаповесць «Герой Балтыкі», а таксама п'есы Р. Кобеца, якія не перавыдаваліся з 30-х гадоў (у тым ліку і напісаныя ў сааўтарстве з А. Вольным). Кніга будзе багата ілюстравана фотаздымкамі, з большасцю якіх чытач таксама пазнаёміцца ўпершыню.

Прадмову да зборніка «Шукальнікі шчасця» напісалі вядомыя мастацтвазнаўцы У. Няфёд і А. Красінскі. Прапануем увазе чытачоў урывак з яе, а таксама некаторыя фотаматэрыялы будучай кнігі.

Кадр з фільма. Справа — Піня КОПМАН у выкананні П. ЗУСКИНА.

таленавітага драматурга. Імя кінадраматурга Рыгора Кобеца стала яшчэ больш вядомым. Вось тады (1935 г.) і было нададзена яму званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР. (Кобец разам з Анатолем Вольным аказаліся першымі беларускімі пісьменнікамі, якія атрымалі такую высокую ўзнагароду).

Праз два гады на экраны новая работа — фільм «Шукальнікі шчасця» (сцэнарыі Кобец завяршыў ужо з І. Зельцарам). І зноў поспех, і поспех шумны. Такой папулярнасці да той пары не ведала ніводная карціна кінастудыі. А пачалося ўсё з невялікай нататкі, якая называлася «З Амерыкі ў Бірабіджан». У ёй гаворка ішла аб адной беднай яўрэйскай сям'і, якая пасля доўгіх блуканняў па свеце знайшла сваё шчасце ў Савецкай краіне. Кобец загарэцца ідэяй напісаць на гэтым матэрыяле сцэнарыі.

Ідэя атрымлівае падтрымку, і лёгкі на пад'ём пісьменнік едзе ў Бірабіджан, паставіўшы перад сабой мэту бліжэй пазнаёміцца з жыццём яўрэй-перасяленцаў. Кобец жыве там некаторы час, разам з усімі карчуге тайгу, рыбачыць, палюе... Жыццё падказвае яму эпізоды будучай карціны, паміж фіксуе цікавых людзей, падрабязнасці быту перасяленцаў. Так нараджаецца сцэнарыі камедыі пра Піню Копмана, індывідуаліста і хціўца, які марыць разбагацець любімымі сродкамі. Вобраз Піні стаў агульным. Пайшлі гуляць па свеце яго рэплікі: «Мой арганізм не прымае цяжкай працы», «у мяне галава, і аба мне

не турбуйцеся» і шмат іншых. Смех і жаль выклікае Піня з яго «ружовай» марай — стаць фабрыкантам, «каралём падцяжка». «Гэты вобраз, — піша Р. Юрзэў у кнізе «Советская кинокомедия», — вырашаны сродкамі камедыі, але камедыі высокай, рэалістычнай, якая спалучае суровую сатыру са спахваннем, добрым гумарам».

Карціна аказалася этапнай не толькі для Кобеца, але і для рэжысёра-пастаноўшчыка У. Корш-Сабліна. Фільм упрыгожылі цудоўныя песні і музыка І. Дунаеўскага — кампазітара, слава якога яшчэ толькі пачыналася. Таленавітая ігра акцёраў У. Зускіна і М. Блюменталь-Тамарынай, якая стварыла чутлівы, пранікнёны вобраз маці мнагадзетнай сям'і, цёткі Двойры, засталіся ў памяці не аднаго пакалення глядачоў.

У 1936 годзе «Шукальнікі шчасця» паспяхова прайшлі на экраны краіны, і з не меншым поспехам — за мяжой: у ЗША, Францыі, Чэхаславакіі, Бельгіі і шэрагу іншых краін.

У 1962 годзе «Шукальнікі шчасця» зноў з'яўляюцца на экраны, і інтарэс да фільма ўжо новага пакалення глядачоў паказаў, што карціна не састарэла. Не забыта яна і сёння, хоць на экраны не ідзе: сталі своеасаблівым фальклорам рэплікі герояў, перадаюцца з пакалення ў пакаленне песні... Такі небывалы поспех фільма дае права назваць яго класічным...

А. КРАСІНСКІ,

доктар мастацтвазнаўства.

кінароботнікамі. У сваіх выступленнях вы адзначалі недастатковасць гэтай сувязі. Я згодзен з такімі вывадамі. Трэба нашым савецкім пісьменнікам больш удзяляць увагі кінамастацтву і бліжэй падыходзіць да яго. Трэба проста сказаць, што яшчэ некалькі год таму назад некаторыя пісьменнікі саромеліся працаваць для кіно... Праўда, знайшліся два смельчакі — беларускія пісьменнікі Кобец і Вольны, якія пачалі актыўна ўдзельнічаць у стварэнні кінастужак, і нельга сказаць, што іх талент ад гэтага стаў ніжэй... Яны зразумелі значэнне кінамастацтва для шырокіх мас. Калі б яны не зразумелі гэтага значэння, то, вядома, па прыкладу іншых яны не працавалі б над кінасцэнарыямі. Адна часова з кінасцэнарыямі з'явіўся і такі твор, як «Гута», за які наш беларускі тэатр атрымаў другую прэмію на Усесяюзнай тэатральнай алімпіядзе». («Літаратура і мастацтва», 11 мая 1935 г.)

«Два смельчакі», аб якіх гаварыў кіраўнік беларускага ўрада, у адрозненне ад сваіх калег па пяру, сапраўды паказалі сябе таленавітымі кіна-

драматургамі, здольнымі вырашаць сур'езныя ідэяна-мастацкія задачы. Роллю гэтых людзей (як, дарэчы, і Міхася Чарота ў першыя гады беларускага кіно), якія былі не толькі сцэнарыстамі, але і непасрэдна звязвалі кіно з нацыянальнай літаратурай, цяжка перабольшыць. У перыяд, калі вельмі адчувалася адарванасць кінастудыі ад Беларусі, іх практычная дзейнасць у кіно з годнасцю служыла справе станаўлення нацыянальнай кінематографіі.

Фільмы, як вядома, хутка старэюць. Толькі нямногія з іх вытрымліваюць выпрабаванне часам. Вельмі хутка ўстарэў і створаны «на патрэбу дня» фільм «Ураган». А «Двойчы народжаны» і сёння, праз паўстагоддзя, калі крыху і састарэў, дык толькі ў «дэталі». Глядзець яго і цяпер цікава. У ім адкрываецца час няпросты, бурны, складаны. Калектывізацыя ў беларускай вёсцы... Моцны чалавек з цяжкім характарам, які заблытаўся ў спярэчнасці жыцця і не можа прыстаць да свайго берага...

Такіх нямала было тады, аб адным з іх — чалавеку на раздарожжы, натуре складанай, далёка не прымітыўнай, і расказвае кінадраматург. Яго герой, былы канакрад Рыгор Лапх, пасля доўгага адсутнічання вяртаецца ў роднае сяло, каб пачаць сумленнае жыццё. Тое, што адбываецца ў вёсцы, для яго — поўная нечаканасць. Вось так распачынаецца канфлікт: вострае сутыкненне «прышлага» чалавека, у якога яшчэ адсутнічае грамадская свядомасць, з яго асяроддзем... Кобец надзяліў свайго героя шырокай душой, адкрытым сэрцам і... лірызмам. Яму ўдалося тое, што не ўдавалася многім тым, хто звяртаўся тады да тэмы калектывізацыі, — стварыць самабытны, складаны характар, паназаць новага чалавека, народжанага сацыялістычным строем.

Так ужо распарадзілася гісторыя — «Двойчы народжаны» завяршыў першае дзесяцігоддзе беларускага кіно. І завяршыў на высокай ноте. Пospех «Двойчы народжанага» сведчыць аб тым, што кінематографія рэспублікі атрымала

Рабочы момант. Здымак 1935 г.

дам пазней. І сувязь з раднёй браты перарвалася назаўжды, ніколі не наведваліся ў родную хагу, не папрасілі куска сала, каша бульбы, ды і пра іх быццам бы забыліся, выкраслішы з сямейных святцаў: выдужаць студэнцкую галечу — іхняе шчасце, зламаюцца — дык таго ж і шукалі! Сямён загінуў за месяц да вызвалення Віцебшчыны паблізу Езерышчаў у сутычцы з эсэсаўцамі... Другі бацькаў прыяцель выйшаў з вайны жывы. Сурын аднойчы бачыў яго, калі бацька насмеліўся наведаць радзіму. Той даўні сябра быў брыгадзірам, яны ўзялі коней і конна паехалі гразкім, багністым прасёлкам у сваю родную вёску, дзе помнікам журбы сталі абмытыя дажджамі, нападзруйнаваныя коміны. Бацька з сябрам хадзілі па зарослай быллём вуліцы, прыгадваючы, хто дзе жыў, нарэшце, угадалі свае двары. Гэтая спаленая немцамі вёска называлася Горкі. Ніхто са сваякоў бацькі не ўцялеў; маці і старэйшыя браты загінулі ў блакаду...

Побач з вёскай ляжала возера Каць — круглае, як месяц, з нейкай незвычайнай, наскрозь пурпуровай вадой. Сурын здзіўляўся: «Адкуль тут кроў?» — «Зямля плача!» — адказалі яму мужчыны ў лад свайму смутку. І Сурына надоўга захаладзіла думка пра затоенае ў лесе сховішча крываваых слёз...

Калі бацькі не стала, Сурын адчуў сябе вінаватым. Гэта была не адзінакая віна, яна таілася ў сутнасці іх адносінаў: ён не аддаў бацьку заслужанай ім любові, шмат што перашкодзіла ім зблізіцца. Спачатку разлучыла вайна, і чатыры гады Сурын наогул не ведаў, што абазначае гэтае слова — «тата». А пасля вайны яшчэ гадоў шэсць запар ён бачыў бацьку, бадай што, па нядзелях. І на ноч слухаў бабуліна жыццё, а не бацькава, і не частыя бацькавыя апавяданні здаваліся цям'янымі, як штодзённасць. Уласна, бацька мала што і меў паведаць сыну са свайго даўніны. Пра няўдалае дзяцінства, пра смутак на вясковых вачорках, дзе ўсе хлопцы гулялі ці біліся за дзяўчат, а ён змушаны быў цягнуць адзіноту? Пра маці і старэйшых братоў, якіх злавала яго калецтва, якія кпілі з ягонай прагі да ведаў і з якімі ён аднойчы незваротна парваў. А ў сорах чацвёртым, паслаўшы на вёску ліст і атрымаўшы адказ, што ні вёскі, ні радні няма больш на свеце, ён наўзрыў, па-дзіцячы заплакаў, шкадуючы, што не замірыўся з імі, не развітаўся з маці і стаў грэшны...

Адзіны светлы ўспамін быў пра бацькавага дзеда, для Сурына — пра дзеда, чалавека на вёсцы незвычайнага, са сваім кірункам жыцця. Калі пачалося паўстанне шэсцьдзесят трыццаці года, дзед падаўся да паўстанцаў. Ніхто другі з вёскі ў атрад не пайшоў; між мужыкамі лічылася, што гэтыя пані паўсталі супраць цара за любаві ім прыгоніцтва, толькі дзед не ўцяпеў узяць у рукі зброю. Іншыя наадварот пры зручным выпад-

ку хапалі інсургентаў, бо за кожнага паўстанца павятовы начальнік выплачываў гаспадары тым летам добра падзарабілі — па тры-пяць рублёў. Дзед жа ўвосень быў палонены, паглядзеў на неба праз краты віцебскага астрага, пасядзеў у мінскай турме і пакрочыў з тысячамі іншых рэпрэсантаў на прыбайкальскія руднікі. Адаўшы дзесяць гадоў рудакопству, ён прайшоў знаёмым шляхам назад... Яшчэ бацька расказаў пра дзеда, што той мог адной рукой ускінуць на воз пяціпудовай мех. На гэтай падставе — палюхаўчы сілы ў памарожаных кулаках — ніхто з вясцоўцаў не адважваўся ўпкінуць яго сibirскім вопытам, сказаць, сцвярджаючы сваю перавагу і ўмельства жыць: «Што, Міхайла, разумнейшым за ўсіх хацеў быць? Разумнейшым за ўсіх, браце, не будзеш!» У восемдзесят першым годзе дзеда забіў з нагапа жандар ля агарожы Гарадоцкай царквы за добрае слова пра царазабойцаў...

Калі пачалася калектывізацыя, бацька, абраны сакратаром сельсавета, быў актывістам раскулачвання і стварэння калгаса. Але на гэтую тэму ён гаварыў без ахвоты. Бо з-за раскулачвання быццам бы здарылася ў яго рашучае раз'яднанне з маці — ёй даводзіліся нейкімі сваякамі тыя, каго высялялі. Але што менавіта зачэпала яе, які пракрэн яна абвясціла пайшоўшаму па дзедавых слядах, нялюбаму сыну — тут ужо ніхто не дазнаецца праўды, адышлі з гэтага свету ўсе

хавальнікі той сямейнай таямніцы...

Сурыну хацелася ўбачыць такі сон: яны сустрэліся з бацькам, пайшлі лугавінай да возера з чырвонай вадой, прыселі на калоду пры беразе і гавораць толькі пра сваё, пра заповітнае, пра недагаворанае пры жыцці, без паспеху і змоўчвання, якімі былі азмочаны іхнія адносіны тут. Бо тут ім перашкодзілі. У самой сям'і, якую маці збівала ў суцэльнасць, сцягвала ў адзінства сваім упартым жаданнем мацунку, радасці, спакою, не супакойваліся старыя жыццёвыя крыўды. Усе жадалі адзін аднаму добра, але гэтыя жаданні некай фатальна не здзяйсняліся, і гаркота бясцілля, паасобнасць, штучная вяселосць складаліся ў нязменнасць непапраўнага і таму ўтоенага няшчасця...

Вісела над зямлёй напаленая поўня, зазірала ў вокны, непакола раны, і сумны жалі пра няздзейсненую любоў, пра сардэчную слепату, мучыў сумленне Сурына. Чаму ж у бягучую хвіліну, думаў ён, не прыходзіць выратавальная думка, што гэта хвіліна калі-небудзь уваскрэсне ў памяці? І калі не аддаў ёй сваё захапленне, сваю заўзятасць цалкам, дык потым забачыш сябе грэшнікам, які не аддорваўчы браў з чужой душы. І збярўца гэтыя грахі слепаты і чэрстваці, і пакладуцца на сэрца каменным грузам недаравальнай віны. І ніхто быццам не заклікае да адказу, маўчаць цені, але няма сну, і кіліва ўсміхаецца поўня...

Сяргею НОВІКУ-ПЕЮНУ—80

27 жніўня споўнілася 80 гадоў паэту Сяргею Новіку-Пеюну. У віншаванні праўлення СП БССР гаворыцца:

«Дарагі Сяргей Міхайлавіч! Горача вітаем Вас, аднаго з актыўных удзельнікаў грамадскага руху ў былой Заходняй Беларусі, паэта, мастака, кампазітара ў дзень Вашага 80-годдзя!

Вы з'яўляецеся заснавальнікам і першым кіраўніком лясонавіцкага хору, які вядомы зараз як народны. Ва ўмовах былой панскай Польшчы ў сваёй роднай вёсцы Вы арганізавалі беларускі тэатр, курсы ТБШ

(Таварыства беларускай школы), бібліятэку.

Пачынаючы з 1926 года, Вы былі актыўным аўтарам прагрэсіўных віленскіх газет і часопісаў, у тым ліку і дзіцячага часопіса «Заранка», які рэдагавала Зоська Верас. Амаль у кожным нумары гэтага часопіса пад псеўданімам Малады Дзюк змяшчаліся Вашы малюнкі.

Пад гэтым жа псеўданімам асобнымі кніжкамі ў канцы 20-х—пачатку 30-х гадоў у Вільні выйшлі Вашы дзіцячыя п'есы «Елка Дзеда Мароза»,

«Цудоўная ноч», «Пакой у наймы», «Прадка пад крыжам».

За актыўную грамадскую дзейнасць Вы былі рэпрэсаваны ўладамі беларускай Польшчы. Менавіта ў высылцы, у 1929 годзе Вы напісалі сваю шырока вядомую ў Заходняй Беларусі песню «Зорачкі», якая ў пасляваенны час была апублікавана Рыгорам Раманавічам Шырмай, як народная песня паланянак, вывезеных фашыстамі на работу ў Германію.

Не мінулі фашысцкай няволі і Вы: спачатку—слонімска турма, а потым калдычускі канцлагер, вязні якога былі расстрэляны, і вы—адзін з многіх, каму ўдалося выратавацца. Вы адлюстравалі ў вершах думкі і пакуты вязняў гі-

лераўскіх канцлагераў, а Ваша песня «Не гудзе зялёная дуброва»—гэта жалобны марш ахвярам фашысцкай няволі.

Лепшыя Вашы вершы, напісаныя на працягу многіх гадоў, сабраны ў кнізе «Заўсёды з песняй», выдадзенай выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў 1984 годзе. Есць у ёй і вершы для дзяцей, якія належыць да лепшых старонак напісаных Вами ў жанры паэзіі.

Ад усяго сэрца віншуем Вас са слаўным юбілеем, жадаем Вам, дарагі Сяргей Міхайлавіч, моцнага здароўя, бадзёрасці ўсяго самага найлепшага ў Вашым жыцці!

Штотыднёвік далучаецца да віншавання.

3 ПОШТЫ «ЛІМА»

«Загадкі» на вуліцы Скарыны

Сёлета ў чэрвені, пад час адпачынку, наведаў Віцебшчыну. Даўно марыў пабываць і ў старажытным Полацку. І вось я ў гэтым горадзе, дзе каля пяці стагоддзяў назад на адной з вуліц стаяў дом бацькоў Францыска Скарыны. Тут, як вядома, ён нарадзіўся, тут гучала мова, якую пазней ён сваімі кніжкамі ўзняў на сусветную вышыню.

Так думалася, калі блукаў па мясцінах, дзе захаваліся старыя будынкі — былых Богаўленскага і Францыска Скарыны, Францыска Скарыны і Францыска Скарыны, кляштару, езуіцкага калегіума, старажытнага Сафійскага сабора... У большасці сваёй яны захаваліся на вуліцы Леніна і ў раёне Верхняга замка. Увесь жа горад абнавіўся новымі пяці- і нават дзевяціпавярховымі дамамі ад плошчы Леніна, у раёне паміж правым берагам Дзвіны і чыгункай.

Прайшоўшы адну, другую вуліцу гэтага раёна, спыніўся каля дома з таблічкай на сцяне, каб даведацца, на якой жа вуліцы знаходжуся. Стаяў доўга і ніяк не мог зразумець — «Г. Скоріны» ці «Г. Скаріны» названа гэтая вуліца. Тым больш, што ў Полацку ўсё ж павінна быць вуліца імя Францыска Скарыны — даўно ўжо прынята пісаць так імя першадрукара.

Заўважыў і дошку з тэкстам. Але з ім разабрацца было яшчэ цяжэй. Чамусьці з'явіўся ўжо «Френіск (Георгій) Скоріна»?!

Узнікае пытанне: хто тыя «грамацеі», якія публічна дэманструюць сваю непісьменнасць? Ці не час выправіць гэтыя памылкі і падаць тэкст на дошцы, у назве вуліцы правільна і на беларускай мове, на якой гаварыў і друкаваў свае кнігі Францыск Скарына!

Вячка ЦЕЛЕШ.

г. Рыга.

РЭПАРТАЖ У НУМАР

27 жніўня ў нашай краіне быў шырока адзначаны Дзень савецкага кіно, свята людзей апантаных, няўрымслівых, прадстаўнікоў самых розных кінематаграфічных прафесій.

— вясной 1945 гадоў. Сцэнарыі створаны рэжысёрам у сааўтарстве з польскім пісьменнікам Е. Гжыноўскім.

Дэбютуе ў мастацкім кіно

ЛЕТНЯЯ КІНАМАЗАІКА

На здымачных пляцоўках «БЕЛАРУСЬФІЛЬМА»

Дзень кіно прыпадае на лета, гарачы сезон для кінематаграфістаў. Здымаецца кіно — на здымачных пляцоўках ідзе напружаная работа.

Па традыцыі, у адным з сваіх жніўняўскіх нумароў «ЛіМ» знаёміць чытачоў з навінамі кінастудыі «Беларусьфільм».

Актыўна працуюць нашы вядучыя кінамайстры. Чакае сустрэчы з гледачом двухсерыйная мастацкая стужка Міхаіла Пташукі «Знак бяды», знятая паводле аповесці В. Быкава. Творчая група пад кіраўніцтвам Ігара Дабралюбава працягвае ў Гродна на здымачнай пляцоўцы «Восеньскія сны», сцэнарыі якога напісаў А. Дудару па матывах сваёй п'есы «Вечар».

Віктар Тураў распачаў працу над сумеснай савецка-польскай карцінай «Пераправа», дзе будуць узноўлены гераічныя старонкі барацьбы савецкіх і польскіх партызан у Яноўскіх лясах восенню 1944

вядомы рэжысёр-кінадакументаліст Віктар Дашук. Завяршаюцца здымкі фільма «Двое на востраве слёз».

Шостая частка тэлесерыяла «Дзяржаўная граніца» пад назвай «За парогам Перамогі», над якой працуе Барыс Сцяпану, прысвечана барацьбе савецкіх пагранічнікаў супраць бендэраўскіх банд на тэрыторыі Заходняй Украіны.

Цікавай аб'яцае быць стужка Юрыя Марухіна «Чалавек, які браў інтэрв'ю». Падзеі гэтага палітычнага дэтэктыва разгортваюцца на фоне гераічнай барацьбы афганскага народа. У цэнтры фільма — лёс савецкага журналіста-міжнародніка. Здымкі вяліся ў Баку, Афганістане, Сірыі. Цяпер творчая група зноў збіраецца ў Афганістан для завяршэння работы.

Вострая палітычная праблематыка прывабіла і ўвагу рэжысёра Валерыя Рубінчыка, які пачынае працаваць над фільмам-памфлетам з элемен-

Заслужаная артыстка РСФСР Н. Русланава (Сцяпаніда) і народны артыст БССР Г. Гарбук (Пятрок) у фільме «Знак бяды».

Няпростая размова... Выканаўцы галоўных роляў кінакарціны «Шануй імя сваё» М. Яроменка і М. Пастухоў.

Кадр з фільма «Летнія ўражання пра планету Z».

Рабочы момант здымак стужкі «Чалавек, які браў інтэрв'ю» — узнаўляецца сцэна ў амерыканскім пасольстве.

тамі фантастыкі «Пяць прэзідэнтаў».

Чатыры месяцы ў калгасе «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна творчая група пад кіраўніцтвам Сяргея Сычова

вяла здымкі двухсерыйнага фільма «Шануй імя сваё» (аўтар сцэнарыя Ф. Конев), прысвечанага надзённым праблемам сучаснай беларускай вёскі.

А на натурнай пляцоўцы «Беларусьфільма» рэжысёр Вячаслаў Нікіфараў ажыццяўляе задуму экранізацыі класічнага твора А. С. Пушкіна «Дуброўскі».

Не забыты і маленькі глядач. Неўзабаве на экраны з'явіцца новыя стужкі «Палёт у краіну пачвар» рэжысёра Уладзіміра Бычкова і «Летнія ўражання пра планету Z» Яўгена Маркоўскага. Над фільмам «Пітэр Пэн» працуе сёння вядомы рэжысёр-казачнік Леанід Нячаеў.

А. ДЗМІТРЫЕУ.

Фота аўтара.

Пра сталіцу нашай рэспублікі, пра яе гісторыю напісана шмат кніг, нарысаў і артыкулаў. Здаецца, што яшчэ новага можна напісаць. З. Шыбека, аўтар новай працы па гісторыі Мінска, выбраў цікавую і адносна мала даследаваную тэму. Ён выкарыстаў шматлікія

няў, банкірскіх кантор і дысканцэраў. Аўтар даводзіць, што па ўзроўні эканамічнага развіцця Мінск быў буйнейшым горадам Беларусі і вядучым гандлёва-прамысловым цэнтрам усяго беларускага нацыянальнага рынку.

КНІГА ПРА ДАРЭВАЛЮЦЫЙНЫ МІНСК

архіўныя крыніцы Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР, зборнікі дакументаў, у тым ліку статыстычны матэрыял, выдадзены ў дарэвалюцыйны час, тагачасныя газеты, а таксама багатую навуковую гістарычную літаратуру і напісаў цікавую і змястоўную кнігу.

Кніга З. Шыбека вылучаецца дакладнасцю, нават скрупулёзнасцю даследавання, сістэматычнасцю перадачы матэрыялу, які абавіраецца на надзейны апарат навуковых спасылкаў. Аўтар добра арыентаваўся ў складаных эканамічных, маёмасных адносінах тагачаснага губернскага горада, які быў ужо тады адным з эканамічных цэнтраў беларускіх губерняў.

Амаль палова кнігі прысвечана разгляду эканамічнага развіцця Мінска ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. Аўтар падрабязна прасочвае развіццё прамысловасці, гандлю і крэдыту. Добра аргументаваныя высновы аўтара характарызуюць тагачасны Мінск як горад, у якім фабрыкі і заводы па колькасці рабочых і валавай прадукцыі хутка выціснелі з прамысловай вытворчасці пярэдняй формы капіталістычных прадпрыемстваў — мануфактуру з ручнай працай і простую кааперацыю. У маштабах Беларусі гэты горад вылучаўся параўнальна высокім узроўнем механізацыі вытворчых працэсаў. У папулярных выданнях раз-пораз паўтараюцца сцвярджэнні, нібыта тагачасны Мінск быў «заштатным горадам адсталяй Украіны царскай Расіі». Працы беларускіх гісторыкаў, у тым ліку кніга З. Шыбека, абвяргаюць гэтае штучнае палажэнне.

Аўтар дакладна прасочвае развіццё разнастайнага гандлю ў Мінску, яго структуру і чыгуначны грузаабарот. Цікавымі з'яўляюцца звесткі пра мінскія базары, крамы, магазіны, іншыя камерцыйныя прадпрыемствы. У 1913 г. у Мінску ў гандлі першае месца займалі прамысловыя тавары, другое — алкагольныя напіткі, трэцяе — бакалея. З 1900 да 1913 г. ужыванне алкаголю ў Мінску павялічылася амаль удвая (у 1913 г. на 12,9 мільёна рублёў з 27,2 мільёна рублёў агульнага гандлёвага абароту). Гэта сведчыць, што царскі ўрад, які намагаўся павялічыць дзяржаўныя даходы, каб утрымаць армію і чыноўніцкі апарат, ішоў на метадычнае спайванне мясцовага насельніцтва. Гэта змяншала бюджэт бяднейшых слаёў насельніцтва і жыхароў навакольных вёсак, звужвала і без таго вузкі мясцовы рынак збыту прадметаў ужывання.

У гэты перыяд ствараюцца акцыянерныя аб'яднанні — так званыя гандлёвыя дамы. Але ў Мінску было шмат і дробных гандляроў, крамнікаў.

Асобна З. Шыбека разглядае развіццё крэдыту ў Мінску: стварэнне банкаў і іх аддзялен-

няў. Асобны раздзел кнігі прысвечаны зямельным адносінам у Мінску. У горадзе было шмат прыватных землеўладальнікаў, у тым ліку буйныя памешчыкі і духавенства. Частка зямлі належала самому гораду. Значная частка прыватнаўладальніцкай зямлі паводле феадальна-прававых норм перадавалася чыншавікам, якія плацілі ўладальніку ўстаноўлены аброк — чынш і іншыя плацяжы і павіннасці. Сярод буйных землеўладальнікаў былі памешчыкі Ваньковіч, Любанскі, Чарноцкі і іншыя. Здавалі сваю зямлю ў арэнду пад забудову і сяляне вёсак Пятроўшчына і Лошыца. На зямлі памешчыка Ваньковіча ў межах горада жыло да тысячы арэндатараў. У час рэвалюцыі 1905—1907 гадоў арэндатары актыўна выступалі супраць умоў арэнды.

Асобна ў кнізе разглядаецца гарадское ўпраўленне: дзейнасць гарадской думы і яе выканаўчага органа — гарадской управы на чале з гарадскім галавою. Аўтар прыводзіць лічбы, якія паказваюць фінансавы ўдзел жыхароў горада ў выбарах у гарадскую думу. Царскія законы — гарадавое палажэнне 1892 г. — давала выбарчае права толькі 0,4 працэнта жыхароў горада. Гарадское кіраванне знаходзілася ў руках самай багацейшай часткі насельніцтва. Аўтар старанна прааналізаваў гарадскі бюджэт і гарадскую гаспадарку тых часоў.

Апошні раздзел прысвечаны насельніцтву Мінска. Пры гэтым аўтар вылучыў асобна аналіз класавага складу насельніцтва, асабліва гарадскога прамысловага пралетарыяту. Хоць тут прыводзіцца шмат фактаў і лічбы, гэты раздзел менш удалы ў кнізе. Аўтар прысвяціў нацыянальнаму складу насельніцтва горада ўсяго толькі адну табліцу (с. 117) і... 12 радкоў.

Тут ён зрабіў крок назад у параўнанні з вядомым артыкулам М. О. Біча («Весті АН БССР», 1972, № 4), дзе беларускі савецкі гісторык даў падрабязны аналіз нацыянальнага складу пралетарыяту і буржуазіі на Беларусі. І наогул у кнізе З. Шыбека нацыянальнае пытанне амаль зусім не разглядаецца, а гісторыя Мінска падаецца як гісторыя звычайнага губернскага горада царскай Расіі.

У кнізе ёсць асобныя памылкі. Напрыклад, на старонцы 91-й сцвярджаецца, што гарадскі галава, буйны памешчык Мінскай губерні Валовіч, пабудаваў на свой кошт касцёл (цяпер Дом кіно на плошчы імя Леніна). У сапраўднасці касцёл Сымона і Гэлены пабудаван у 1907 г. памешчык Эдвард Вайніловіч.

У цэлым жа кніга з'яўляецца ўдалай. Яна будзе добрым дапаможнікам кожнаму мінчаніну, які цікавіцца гісторыяй свайго роднага горада.

А. ГРЫЦКЕВІЧ.

II.

Бабка знячэўку сарвалася з табурэткі. Я, здзіўлены, бачу, як яна ўся выпрасталася, выцягнулася ўгору, нават на наскі стала. Высока над галавою яна махала ўяўным сярпом, гарачым і сонечным ад работы. Яна махала сярпом і голасна, на ўсю сваю хату, на ўсю сваю вёску, крычала, як тады, сорак гадоў назад: «Дзеўкі-і-і!». Быццам хацела і цяпер дакрычацца да іх, да сваіх сябровак, якія ўжо ляжалі ў зямлі, на зялёных вясковых могілках. Разбудзіць іх, каб паглядзелі на сваё поле, дзе яны жалі жыта і за сябе і за сваіх мужыкоў. Каб падзівіліся, якім яно стала ўраджайным, і каб стомлена казалі ёй, сямідзесяцігадовай Фядоссі

Саджанцы прадавала я да самага Арлоўскага. Як Арлоўскі ўзяў нас у свой калгас, дык перастала. У Бабруйску мяне ўсе людзі зналі. Просяць: «Фядосся, прынясі мне пяць яблынек. Толькі добрых». У мяне ўсе былі добрыя. Я ўмела гадаваць сад. Зірну на семка — скажу: з гэтага парастак будзе слабенкі, з гэтага тоўсценкі, крэпенкі. З гэтага чаранка яблыня вырасце пладавітая, а з гэтага — пустая. У Бабруйску маю садочу многа. І ў Кіраўску.

Ну, а калгас той бядой стаў. Бяда і смех. Працуе чалавек, робіць, а яму пад нос — дулю. Нячэсна тады рабілася. Мышкавіцкія з нас смяюцца: у вас пеўні гультайскія, як і вы, не будзіць вас на работу. Пеўні не кукарэкаюць, старшыня не

дзі кароўку. Я от так спала — прыйду дахаты, сяду на табурэтку гэтую, прыхілюся галавой да сцяны... А пасля — раз! Прачнуся. Певень закукарэкаў, чатыры гадзіны — бяжы на ферму.

Нашы кароўкі — былі малочныя, мы іх добра кармілі. У катле брукву варылі, моркаўку, рабілі поіла. У мяне было пятнаццаць кароў, і ўсе былі добрыя. За месяц да ацёлу я ставіла іх у радзілку, каб адпачылі дыккі. Кірылка на ферме быў кожны дзень дзянечак. Як раничка — дык ён ужо тут. Пятаецца:

— Кісялёва, чаму ў тваіх кароў няма абортая? Чаму яны такія пладавітыя і малочныя?

— Я ніколі іх не б'ю, Пракопавіч. І яны мяне любяць. Я ж

Анатоль КАЗЛОВІЧ

ЗАЛАТЫ СЕРП, ці Расказ бабкі Фядоссі

З новай кнігі «МЕСЦА ПАД СОНЦАМ»

Фёдараўне Кісялёвай: «А мы ж, Фядосся, гэтае поле зажыналі...» Ды ніхто ёй не адказаў. Сяброўкі яе не пачулі, а іх дзеці і ўнучкі былі за вёскай, на асеннім полі, дзе саспеў новы ўраджай. Бабка Фядосся села на табурэтку і ціха паплакала. Паплакала ціха, сказала гнеўна:

«Горачка то было, а не калгас! На работе рві свае жылчкі, палівай зямельку потам і думай: а што я буду вячэраць? Чым пакармлю сваіх дзетак? Несправядлівы быў той калгас, татачка мой. Вясной пасеем, і старшыня гаворыць на сходзе: «Вось збярэм — і выдам вам на працадзень па два кілаграмы збожжа ды па тры кіло бульбы». Восенню сабралі — старшыня на сходзе гаворыць: «Падлічылі мы ўсё, што ў нас засталася, і выйшла: на працадзень па дзвесце грамаў збожжа ды па трыста бульбы. Трэба карміць краіну, таварышы калгаснікі. Савецкі народ галадае».

Прыду я ў сваю хатку, зачыню скасабочаныя дзверы, абніму сваіх дзетак і плачу-плачу, татачка мой. Плачу і прыгаворваю: «Дзеткі мае харошыя, дзеткі мае залатыя! А хіба ж вы — не народ, што вам есці нічога не трэба, нічога не пачінулі?.. А хіба ж калгас — не наша краіна?»

Я — дурная была, татачка мой. Плачам дзетак не накарміш. Не плач, а крадзі. А-ей, татачка мой, як тады кралі, як валаклі калгаснае! Ночка мінула — на свірне замок зламалі, насенную пшаніцу ўкралі. У калгасе цалюткі дзень міліцыянер: хто ды што, ды як? Але паспрабуй знайдзі! Народ у бядзе хітрэйшы, чым у дастатку. Ночка мінула — у свірне падлогу прарэзалі, жыта выцекла камусьці ў мяшок. Горачка, а не калгас.

А я была дурная — ані бульбіні не ўзяла. Дзеткі мае без хлэба свінца, а мамка — чэсная калгасніца. Каб нажыць у хату якую капейку, я завяла сваю школку. Вырошчвала саджанцы і насіла ў Бабруйск прадаваць. Хаджу па горадзе, крычу: «Каму яблыня? Каму ігруша? Каму лепшы гатунак?»

Так узбівалася на сякую-такую капейчыну. Прынясу ў Бабруйск саджанцы, а дахаты нясу два вядры пшаніцы. На базары куплю і радуюся, што купіла. Ужо дзеткі мае паеўшы і пакарасівеўшы.

(Заканчэнне. Пачатак у № 34).

чухаецца, вась вам і дуля.

Мы плакалі, а яны танцавалі, татачка мой. У іх жыццё было... А-ей, веселейшае было ў іх жыццё. І народы хапала, і сабе. Мы ўсё бачылі — суседзі ж па зямлі. Вось іхняе поле, вась — наша. Вось — радасць, вась — бяда.

Адзін раз прыязджае да нас Арлоўскі. Можна, гадочкаў шэсць пасля ваіны прайшло ўжо, мы ўжо нагараваліся ў калгасе — прыязджае. У Вала-савічах яго ведалі — свой жа чалавек. Бацьку яго, Пракопа, паважалі — быў гаспадар! Людзі казалі: «Калі Пракоп пасадзіў бульбу мелка, дык і нам так трэба. Хутчэй узьдзе». Пракоп на сваёй зямлі быў гаспадар, а сын — на калгаснай. Сын у бацькі навучыўся, характар яго ўзяў. Ага, прыязджае да нас той Арлоўскі, Пракопаў сын, і па сяле панеслася: «Будзе сход!». Вось ужо сход. Уся вёска наша там, увесь наш калгас. Нешта будзе, калі Арлоўскі сабраў народ. Нешта скажа. Мы раты паразяўлялі, чакаем даклад. Ён устаў, глянуў на ўсіх, падбіў сваёй куксай фуражку ўгору і кажа:

— Таварышы землякі, хачу вас забраць да сябе, каб вы былі маімі калгаснікамі. Згодны?

— Згодны! — крыкнуў наш народ.

А я, памятаю, крыкнула на ўсю глотку:

— Хутчэй!

Арлоўскі засмяяўся:

— Сёння ж, маладуха! Зараз!

Пайшлі на поле, таварышы, паглядзім, дзе што пасеяць.

Так мы сталі ў «Рассвесе». Кірылка даў нам бульбы, алею, мукі. Народ наш ужо павесаўлеў. А выселы народ горы зверне, татачка мой.

За тыдзень скідалі кароўнік — во як рабілі! Такого, як тады пачалося ў нас, я яшчэ не бачыла. Лес вязуць воз за возам. У Кірылы было шмат лесу. Ужо яго кладуць у сцяну. А-ей, ужо мужчыны сядзяць на версе, латы прыбіваюць — ужо дах! Скідалі кароўнік, прыгналі з Мышкавічаў кароў. Кірылка гаворыць брыгадзіру: «Пастаў на ферму самых працавітых маладзёк. Самых бойкіх. Трэба падымаць надой, даваць краіне малако». Паставілі мяне, Халадкову Сою, Кісялёву Фядору, Кісялёву Клаву.

І стала я даярка. А за кароўкай, татачка мой, трэба глядзець дзень і глядзець ноч, тады яна дасць малачка. Не спі, а гля-

выгадвала іх з цялятак. Яны мяне помняць. Калі цялятка народзіцца, я даю яму сырое яечка. Парашкоў ніколі не даю, Пракопавіч. Там жа такі дакладны страўнічак. Я вару траўку, калі панос. Цялятка расце, расце, бачыць, як я даглядаю яго, — і робіцца малочнай кароўкай.

— Добра, Кісялёва, пасля даскажы свае байкі.

Фыр-р-р! Машына завялася — паехаў. Яму няма калі.

Ага, паехаў. Я падаю сваіх каровак — даілі рукамі, усё рабілі рукамі, татачка мой, — малако здам учотчыку, пытаюся: колькі? Мне ж хочацца, каб больш было, чым учора, чым ва ўсіх, татачка мой. Такая ў мяне натура: хачу ўсіх абагнаць. Кірылка паехаў, а пераз дзве гадзіны прыдзе. І спытаецца: «Колькі, Кісялёва?» А мне хочацца, каб больш і больш. Прыду раней, выскарабу, вымяю ў кароўніку, кароў пачышчу — яны мне і дадуць малака. Давалі ў год па чатыры тысячы літраў. Гэта адразу, як я стала даяркай. А пасля давалі па пяць, па шэсць. Каровы, татачка мой, адчуваюць гаспадыню, яны ведаюць, каму аддаваць малачка.

Працы сваёй я не ікадавала. Было за што шыраваць. Як прывядуць мяне збожжа — а-ей, сто дваццаць пудоў. Во зарабіла дзеўка! Людцы, мне столькі не трэба, мы з дзеткамі столькі не скарыстаем, а прадаваць у горадзе няма часу. Я ж на ферме ды на ферме.

Школку сваю я здала ў калгас. Яна ўжо замянала мяне. Кірылка любіў саджаць сады. Увесь наш калгас восенню саджаў сад. І я садзіла. Кірылка нават прасіў:

— Кісялёва, пакіруй у садзе, ты — умееш.

— Ой, Пракопавіч, я магу не так пасадзіць.

— Так, так, Кісялёва! Ты ў мяне галоўны садоўнік. Кіруй! А як прыязджаў на ферму, казаў:

— Кісялёва, даскажы сваю байку пра кароў.

— Ну, слухайце, Пракопавіч. Толькі не ўцякайце, пакуль усю не раскажу. Жыла ў нашым сяле адна старэнквая, бабка Тэкла, зямелька ёй пухам. І было ёй сто пяць гадоў. Мы пасвім кароў, а бабка Тэкла гаворыць: «Глядзі, Хвядоска, я цябе навучу, як выбраць кароўку. Глядзі, шыйка тонкая, такая

(Заканчэнне на стар. 14—15).

Арцюр РЭМБО

Адчуванне

Блакітным вечарам замроены хадок,
Пайду сцяжынай, дзе калоссем коле поле,
Нагамі босымі адчую халадок
І галаву сваю амыць вятрам дазволі!

Ні думаць, ні казаць, ні варушыць нуду.
Мілосьць маю душу напоўніць

ціхай згодай.

І я адзін далёка, як цыган, пайду

Шчаслівы самы, як з жанчынаю,

з прыродай.

Ліха

Тады як харкаюць праз цэлы дзень
гарматы
Чырвоным харкавіннем небу ў скронь,
Ідуць палкі пад каралеўскі смех зацяты
Пунцовыя альбо чырвоныя ў агонь.

Тады як з сэтні тысяч цел дыміцца куча,
Якую звар'яцелы жах сячэ люцей, —
Глянь, мерцвякам у радасці травы

балюча,

О ты, які стварыў святымі ўсіх людзей!

Ён бог, якому больш аздобы даспадобы
І залатых вялізных чаш, і алтароў,
Спіць у калысцы ўхвальных слоў
псалмоў

І прачынаецца, калі пад цень жалобы
Ідуць у чорным маці і яму з рукі
Даюць завязаныя ў хустках медзякі.

Галава фаўна

У куфры лісця, дзе ўсколых заціх.
У лісці, дзе схаваны страх і сорам,
У кветцы пацалунак спіць, усіх
Дзівуючы знарочыстым узорам.

Два вокі фаўн паказвае свае
І чырвань кветак белымі зубамі

Кусае і крывавым ротам п'е
Ва ўсмешлівым галлі віно забавы.

І ўцёк вавёркаю, а смех суздром
Дрыготкай лісця выдае кірунак,
Відаць, як ён апудзіў снегіром
Зажуранага лесу пацалунак.

Рукі Жан-Мары

У Жан-Мары цвярдая рукі,
Як лета, іх смуглявіў скар, —
Змярцвелі бледна, бо прынукі
Яны адчулі ўвесь цяжар.

Яны з юрлівых лужын бралі
Крэм, што смалою цёмнай цёк?
Яны ныралі ў поўні жалю
Ціхмяных сажалак, заток?

Яны пілі нябёсаў чары
На ўлонні, як на крылах яхт?
Яны каліянілі цыгары
Ці неслі прадаваць смарагд?

У полымных нагах Мадонны
Яны жывілі кветак прах?
Счарнелая кроў беладонны
Успыхвала ў іх даланях.

Двухкрылыя дыптары далі,
Напоўніўшы блакітам сад,
На пах нектарніка спяшалі?
Цадзілі рукі-фільтры яд?

Якая гэта мроя-скнара
З сабой забрала іхні сон,
Ці Азій высмяглая мара,
Ці Кенгавар тэй, ці Сіён?

Не прадавалі апельсіны,
Не грэліся ў нагах багоў,
Не мылі брудныя прасціны
Сляпых няўклонных сысункоў.

А гэта вам не рукі родных,
Ні буйналобых рабацяг,

Што з дапамогай дроў смуродных
Дапальваюць смалой прасцяг.

Каб што ім ламануць хрыбціны,
Каб што ім болю глыбіня,
Пагібельныя, як машыны,
Мацней за дужага каня.

Ім рух патрэбны да зарэзу,
Не ў страх ім пекла змрочны лэх,
Яны спяваюць «Марсельезу»,
Яны не шпэчуць: «Збаў нас, бог...»

Яны вам з ходу звернуць шыі,
Звяглівая гайна жанчын,
Вам размяздуляць рукі тыя,
Якія паставаў кармін!

Дзень закаханых рук палае,
Ягня пудліваці бляе.
Ім сонца ў смачныя фалангі
Рубіны ўкладвае свае.

У чэрні ў маладым палоне
Прыпомняць радасць слоў былых.
Схіліўшыся ў зямным паклоне,
Мяцэжнікі целуюць іх.

Збляднелі, бы знялі іх з крыжа.
Гарыць любові сонца спрэс
Сярод паўсталага Парыжа
Цяжкаю бронзай мітраллез.

На вас парой, святыя Рукі,
Як спадарожнікі тугі
Маўчаць сухія вусны мукі,
Крычаць жалезам ланцугі.

І гэта — д'ябальская кара,
Як вас, анёльскія, наноў
Пазбавіць хочучы ад загара
І выпускаюць з пальцаў кроў.

П'яны карабель

Калі па рэках плыў далёкіх ад разладу,
Больш не адчуў натугі цягнуоў сваіх,
Чырванаскурый, прыняўшы за прынаду,

Да распярэчаных слупоў прыкулі іх.

Бавоўна з Англіі, фламандская пшаніца
Ляжалі важка ў каравана на плячах.
Калі ўдалося ўрэшце валтузі спініцца,
Дазвол ад рэк я атрымаў на вольны шлях.

У злосным плёскаце прыліваў і адліваў
Я ўцёк глухой, як думка сонная, зімой.
І прэч зрываўся паўастравы пудліва,
Бязладдзе не цярэць вучыў іх нораў мой.

Шторм бласлаўляў мае прадбачанне
марское.

Па хвалях я скакаў ад корака лягчэй,
Вазніцы вечныя ахвяр і неспакою
Сачылі ліхтарамі дзесяці начэй.

Як з горкіх яблыкаў мяздрыстыя
прысмакі,

Вада сачылася праз піхтавае дно,
Каб плямы сіняга віна і варацакі
Абмыць з мяне, забраць мой якар
і стырно.

І я ў настоенай на млечнасці цяпелец
Марской паэме з тых купаюся часін,
Куды са мной плыве задумлівы тапелец,
Дзе ў сінізне зялёнай цмее напамін.

Дзе ўспыхне сіняй сінню колер
захаплення,
Надаўшы рытм няспешліваму з'яўненню
дня.

Мацней за алкаголь, за вашых муз
датканне

Брадзіцме горкага каханья глыбіня.

Я ведаю нябёсы ў пісягах маланак,
Прыбой, смерчы, плыні, вечары трывог,
Як подых галубіны, ведаю світанак,
Я бачыў, што і ўбачыць чалавек не мог.

Я бачыў сонца жах, што ў плямаках
містычных,

ЗАЛАТЫ СЕРП, ці Расказ бабкі Фядоссі

(Заканчэнне. Пачатан на стар 13).

карова не багатая на малако. А гэта, Хвядоська, жылка тлустасці малака, малачко будзе салодкае. Вось гэта скурка ўдойнасці. Вось гэта ножка п'ядавітасці. Кароўку, Хвядоська, можна ўгадаць па цялятку. Паглядзі, якія ў цяляцікі ножкі, скура, вочы, капытцы, жылкі, — такая будзе і кароўка... Вось я і гляджу, Пракопавіч. Кепскіх цялятак трэба гадаваць на мяса, а добрых — выходваць. Я так і раблю, Пракопавіч, як мне сказала бабка Тэкля. Мне было дзевяць гадоўкаў, а я памятаю.

Кірылка паслухаў і кажа: — Кісялёва! Табе заданне: раскажы сваю байку ўсім даяркам. Каб ведалі. Нам трэба падмаць на доі, дзяржава чакае наша малако.

Фыр-р-р! Паехаў. А назаўтра пытаецца: — Расказала байку?

Заўсёды так — хоць бы што забыўся. Заўсёды правярць, як ты выканаў яго ўказанне. За фермамі ён глядзеў! Які ў нас распарадак работы, калі пачынаем, калі канчаем — усё яму трэба бачыць. Халаты белыя выдаў, мыла і ручнікі выдаў. Каб прадукт наш быў чысты. Малако! Яго ж п'е дзяржава. Асабліва глядзеў, каб да канца выдойвалі. Карову як не дадоіш, яна псуецца, і малака менш ад яе, і не такое смачнае. Тут Кірылку памагала Тацяна Васільеўна, жонка. Ён жа сам,

каб падаць карову, правярць, — не мог.

Летам Тацяна Васільеўна прыязджала ранічкою ў лагер. Ледзь днее — едуць, ён і яна. Яна сядзе пад карову, падоіць: ага, гэта падоена чыста, няма малака. А гэта — не чыста. «Як табе не сорамна?» — пытаецца ў даяркі, якая не чыста падаіла. А Кірылка адразу ў крык: «Пакараем рублём! Здымем пяць працадзён — тады ў яе сумленне паявіцца!» А Тацяна Васільеўна яго супакойвае: «Бацька, яна ж першы раз недадаіла. Хіба ты не знаеш? Здымі на першы раз працадзень». — «Добра, маці!»

Пракопавіч адыздзецца ўбок астываць, а Тацяна Васільеўна пытаецца ў нас: «Як у вас, дзеўкі, харчаванне? Што вам яшчэ трэба? Я скажу Пракопавічу, ён для вас усё зробіць. Ён вас усіх любіць. Вы не крыўдуйце, што крычыць. Мне з ім таксама цяжка».

Душэўная жанчына. Мы яе паважалі, як Кірылку. Мы бачылі, як ёй цяжка з ім. Ён жа быў такі нервенны. А з нервенным мужыком цяжка. Яна за ім глядзела, як за дзіцем. І памыць за ім, і ўсё. Яна была парабкам у яго. І каб пачаў, і арануты чыста. Тацяна Васільеўна з ім прыняла жаночыя мукі — мы яе за гэта любілі. Мы ёй зайздросцілі. Мы ж былі бязмужнія, удовы, а ў яе — мужык. Здаецца, каб прыйшоў мой, хоць без ног, хоць без рук, толькі б жыў, — а б яго на руч-

ках насіла, на сонейку грэла... Адно маё шчасце — дзеткі, мае дачушкі. Яны ўжо сталі мне памочніцы. Абед мне згатуць, хату падмятуць, лён калгасны пасцелюць, прыбягуць на ферму: «Мамка, мы падоім кароўкі, а ты капай траншэю».

Кірылка бачыў, як нам цяжка без вады — рукамі насілі ў кароўнік. І памыць усё, і кароў напаіць — рукі адрываўся ад тых вёдраў, татачка мой. Кірылка надумаўся весці водаправод. А хто выкапае траншэю для трубы? Трактара такога няма. Мужыкоў нашых няма. Мы і капаем. Рыдлёўкі ўзялі, кідаем зямлю, кідаем — ой, цяжкая зямелька! Кідаем, і кожная думае аб адным: у гэтай зямельцы мой ляжыць, на яго зямелька цісне. Дзеўкі кідаюць зямлю і як загалосіць усе разам. Капаюць і галосіць.

— Дзеўкі, — крычу, — працаваць трэба з песняй, а не з плачом. Трэба траншэю капаць. А ну дзеўкі: Вьется-вьется вдаль моя дороженька, Стелется за дымкой горизонт. И по этой же дороженьке Еду с милым я на фронт...» Бабка Фядосся заспявала на ўсю сваю хату чыстым голасам, у якім ледзь-ледзь трымцела горкая слязінка. Як жыла — так і вяла аповад свайго жыцця. Перажывала яшчэ раз тое, што было. Не ўтойвала благаго, не выхвалялася добрым. Як пасля начы надыходзіць світанне — натуральна і немінуча, —

гэтак жа натуральна доўжылася яе немалое жыццё.

«Адзін раз Кірылка мне кажа:

— Кісялёва, дакуль ты будзеш жыць у сваёй халупе?

— Няма лесу, Пракопавіч, на новую хату.

— Добра, Кісялёва, будзе табе лес.

Заўтра ж прывозяць мне бяровенні — і старыя, і новыя. На хату. Бяры і кладзі, татачка мой.

І пачала я стаўляць гэтую хату. Прыйду з фермы — чашу сакерай бярэваю. Братоў маіх няма, дзевяраў няма, уся мая радзіна ляжыць у зямлі. Я адна за ўсю радзіну стаўлю хату. Суседка кажа:

— Фядосся, чаго ты такая дурная? Ты — заслужаная ў Кірылы, а сама будзеш гэтую хату. Папрасі — ён паможа. Ён жа многім памагае будавацца, а ты — лепшая даярка. Табе трэба ў палацы жыць, а не ў халупе.

Ну, думаю, пайду на нарад, папрашу ў Кірылы падмогі. Папрашу пры ўсіх, каб не думалі, што я з Кірылкай васьвась. Прыйду на нарад. Слухаю, як ён упраўляецца: аднаму тое трэба, другому — гэта. Крычыць: будавалі канюшню, не так зрабілі дзверы. Нервуецца: здохлі дзве каровы. Пастаю, паслухаю і пайду з нарада. Не магла прасіць. Баялася яму перашкодзіць. У яго ж на шыі — калгас, а я са сваёй хатай лезу. Я і сама асілю. Прыйду — і за сякерку. Раблю хату і плачу. А цераз вуліцу іграе гармонік, там вяселле спраўляюць. Я плачу і думаю: а чаго ж гэта я плачу? Людзі жэняцца, я новую хату стаўлю — чаго плакаць? Трэба весціліца! Злезу з хаты, тупну вась так нагой:

Эх, сапоги мои худые, Голенница тонкая!..»

Бабка Фядосся тупала-танцавала ў сваёй новай хаце. Седзячы, тупнула па падлозе

здравой нагой і пайшла вы-вырабляць-паводзіць плячамі і рукамі. Бабка танцавала, седзячы на табурэтцы. Колькі ж у ёй маладой гарэзлівасці, не расчаранай з гадамі, колькі духу, сілы!

«...Так я перабралася ў гэтую хату. Тут і памру, татачка мой.

А тады мне далі Геройства. Гэта было, татачка мой, у адна тысяча дзевяцьсот пяцьдзесят восьмым гадоўку. Тады ўзнагародзілі і Кірылку, і яшчэ адну даярку Міхневу Хрысціну. Як далі мне тое Геройства, я стараюся, каб мае кароўкі былі яшчэ лепшыя. Самыя лепшыя. Хаты сваёй да толку не давала, затое на ферме ў мяне блішчыць. Кісялёву ўсе шукаюць: навучы. Кісялёву ўсе бачаць: вунь яе каровы. Ой, нялёгка ўзяць Геройства ў працы, татачка мой. Яго можна ўзяць вялікай-вялікай працай для дзяржавы, а не для сябе. Дзяржаве патрэбен не Герой, а праца.

Ну, стала я Героём у працы. Запрасілі мяне ў Маскву, на выстаўку. Яны мяне ўсё пра кароўку пытаюцца, пра малако, я ім усё раскажваю. Пра бабку Тэклю, пра сваю ферму, пра сваіх дзевяць, Вадзілі па музеях, па выстаўках, па Краснай плошчы, вадзілі і вазілі. Ужо месяц, татачка мой, жыву ў Маскве на ўсім казённым, добра ем, мякка сплю, а мне робіцца ўсё горш. Прывязуць мяне ў гэцініцу, я зачынюся — і ў плач. Не магу больш. Хто маіх кароўвак доіць, поіць, хто песьціць? Як падумаю — не магу і ўсё. «Адпусціце мяне -дадому», — прашу нейкага начальніка. Адпусцілі. У поезд пасадзілі, добра дарогі пажадалі — паехала.

Прыехала я дадому, а Кірылка на мяне і крычыць:

— Ты толькі кароў сваіх шануеш, баба ты вясковая, мысліш ты не па-дзяржаўнаму. Дзяржаве трэба малако, а ты

Мінскі інстытут культуры

АБ'ЯУЛЯЕ ПРЫЁМ СЛУХАЧОУ

НА ДЗЕННАЕ [з адрывам ад вытворчасці]

І ЗАВОЧНАЕ [без адрыву ад вытворчасці]

падрыхтоўчае аддзяленне на 1986-1987 навучальны год

НА ДЗЕННАЕ ПАДРЫХОУЧАЕ АДДЗЯЛЕННЕ па спецыяльнасці: культурна-асветная работа (спецыялізацыя — арганізацыя і метадыка культурна-асветнай работы; рэжысура, арганізацыя масавых святаў; кіраўніцтва самадзейным тэатральным калектывам; кіраўніцтва самадзейным духавым і эстрадным аркестрам; кіраўніцтва самадзейным аркестрам народных інструментаў; кіраўніцтва самадзейным харавым калектывам (акадэмічны хор, народны хор); кіраўніцтва самадзейным танцавальным калектывам.

БІБЛІЯТЭКАЗНАУСТА І БІБЛІАГРАФІЯ (спецыялізацыя — метадыка выкарыстання сродкаў механізацыі і аўтаматызацыі ў бібліятэчнай рабоце).

НА ЗАВОЧНАЕ ПАДРЫХОУЧАЕ АДДЗЯЛЕННЕ па спецыяльнасцях: культурна-асветная работа (спецыялізацыя — кіраўніцтва самадзейным харавым калектывам (народны хор); кіраўніцтва самадзейным духавым і эстрадным аркестрам; кіраўніцтва самадзейным аркестрам народных інструментаў).

БІБЛІЯТЭКАЗНАУСТА І БІБЛІАГРАФІЯ (спецыялізацыя — бібліятэказнаўства і бібліяграфія грамадска-палітычнай літаратуры; бібліятэказнаўства і бібліяграфія сельскагаспадарчай літаратуры; бібліятэказнаўства і бібліяграфія тэхнічнай літаратуры; бібліятэказнаўства і бібліяграфія мастацкай літаратуры; бібліятэка-

знаўства і бібліяграфія дзіцячай літаратуры). На падрыхтоўчае аддзяленне прымаюцца перадавыя рабочыя, калгаснікі і тыя, хто звольнены ў запас з Узброеных Сіл СССР, з сярэдняй адукацыяй, па накіраванню прамысловых прадпрыемстваў, будоўляў, арганізацый транспарту і сувязі, геалагаразведвальных арганізацый, саўгасаў, калгасаў, спажывецкіх кааперацый, міжгаспадарчых прадпрыемстваў і вытворчых аб'яднанняў у сельскай гаспадарцы, камандавання войскаў часцей.

Паступаючыя на падрыхтоўчае аддзяленне павінны мець стаж бесперапынай работы пасля заканчэння сярэдняй школы не менш аднаго года на дадзеным прадпрыемстве на дзень афармлення дакументаў (без уліку навучэнскага стажу). Калгаснікі, накіраваныя на вучобу, павінны выпрацаваць устаноўлены для дадзенага калгаса мінімум за кожны календарны год работы ў калгасе. Асобы, звольненыя ў запас з Узброеных Сіл СССР, паступаючыя на падрыхтоўчае аддзяленне на працягу першага года па накіраванню камандавання войскаў часцей.

Слухачы дзённага падрыхтоўчага аддзялення вучацца 8 месяцаў, завочнага — 10 месяцаў. Пасля заканчэння навучання яны здаюць экзамены і пасля паспяховага здачы залічваюцца на 1-ы курс інстытута без уступных экзаменаў. Слухачы, якія закончылі дзённае падрыхтоўчае аддзяленне, залічваюцца толькі на дзённую форму навучання, а тыя, хто закончыў падрыхтоўчае аддзяленне без адрыву ад вытворчасці,

залічваюцца ў інстытут па жаданню на ўсе віды навучання. Усе слухачы дзённага падрыхтоўчага аддзялення забяспечваюцца інтэрнатам і стыпендыяй.

Асобы, накіраваныя на падрыхтоўчае аддзяленне, прад'яўляюць заяву, накіраванне на падрыхтоўчае аддзяленне устаноўленай формы, дакумент аб сярэдняй адукацыі (у арыгінале), харатарыстыкі (вытворчую і намсамольскую), выписку з працоўнай кніжкі, завераную кіраўніком прадпрыемства (арганізацыі), 6 фотадымкаў (без галаўнога ўбору, памерам 3x4 см), медыцынскай даведкі аб стане здароўя (форма № 086-у).

ЗАЯВІ ПРЫМАЮЦА: НА ЗАВОЧНАЕ ПАДРЫХОУЧАЕ АДДЗЯЛЕННЕ з 20 жніўня па 15 верасня. Залічэнне з 25 верасня па 10 кастрычніка. Заняткі з 1—15 кастрычніка;

НА ДЗЕННАЕ ПАДРЫХОУЧАЕ АДДЗЯЛЕННЕ з 1 кастрычніка па 10 лістапада. Заняткі з 1 снежня.

29 верасня ў 11.00 дэканат праводзіць Дзень адчыненых дзвярэй. Жадаючыя могуць пазнаёміцца з інстытутам, атрымаць пытанні для суб'ектавання, пракансультавацца адносна афармлення дакументаў.

Дакументы высылаць па адрасу: 220001, г. Мінск, вул. Рабараўская, 17. Інстытут культуры. Падрыхтоўчае аддзяленне. Пакой № 211. Тэлефон № 25-29-40.

Жывіла вобразы юлёвае смугі,
І хвалі, быццам бы артысты драм
антычных,
Юлёвым рабаціннем білі ў берагі.

Зялёнай ноччу марыў я пра снег спіпучы,
Пра пацалункі ў млявых мораў на вачах,
Пра рух нячутай сілы, што зрывае кручы,
Пра фасфарычнае святло ў напеўных
снах.

Тачыў штомесеца, як подлы недавярак
На рыфах біўся шторм істэрыкай жуды,
І марыў, каб скруцілі Акіяну карак
Святой Марыі ціхасветлыя сляды.

Знайшоў Фларыды прывідаў, дзе колер
плоці

Змяшаўся з колерам вацэй пантэр,
Вясёлак морамі напятыя аброці,
І табуны сіне-зялёныя хімер...

А ўбачыш, як балот багністых пасткі
Расставіў на тухляціну Левіафан,
Адчуеш, як марскі спакой ірве на часткі
Абвал вады, што льецца прорве ў збан.

Ледавікі, нябёс распаленае цела,
Стаянкі гносьныя, глухая бронза вод,
Дзе змеі ўсе жгаруць, што

прасмярдзела,
Абраўшы дрэвы, ад якіх ідзе смурод.

паказаць хацеў бы дзецям, як дарады,
Пазалаціўшы пену ў колеры зары,
Зіхценнем блаславіць былі мой вырак

рады,
Як шваргалі мяне шалёныя вятры.

І палюсы, і паясы мяне тапілі,
Гайданкай чулай плакала марская даль,
Дарыла мора кветкі прывідныя з цвілі,
Мяне трымала, як жанчыну, ўлонне
хваль.

На берагах сваіх загойдваючы зваду,
І птушак тых памёт, чый папаяеў пагляд,
Я плыў, пакуль маім канатам даўшы раду,
Тапельцы ў сне па мне вярталіся назад...

У кудлах бухтаў згубленае судна,
З птушынага палёту зрынутае, завяз
Я—карабель, з якога час падспудна
Здабыць не зможа п'яны, вадзяны
каркас.

Праз чырвань неба прабіваўся, як праз
сцены,

Дымлівы, вольны, ў тумане я слаб і сіп,
Паэтам добрым нёс я канфіціор адменны
Лішайнік сонечны і прамяністы ўсхліп.

Заплямлены дрыглівымі маладзікамі,
Бег я—ўшалелы брус—пад ноч марскіх
канькоў,

Калі крышылі ліпені, апёкшыся глыткамі,
Ультрамарын нябёс з усіх сваіх кійкоў.

Дрыжэў, адчуўшы кожнай дошкай, як
лускою,

Страшыдлаў стогн, якіх раз'юшаў
шлюбны шал,
І згадваў, вечны ткач блакітнага спакою,
Еўропы мілай кожны ўтравянеў вал.

Я бачыў зоры астравоў, архіпелагаў,
Чые нябёсы запрашалі плысці ўсіх:
О ты, Наступнасць, ці не ў ноч заснулых
вагаў
Цябе прагоніць вырай птахаў залатых?

Ды, сапраўды, я шмат рыдаў. Нудзеў
світаннем.

Лютые поўня, сонца гаркатой пратне.
Я ўвесь здранцвеў, да дна запоўнены
каханнем.

Хай кіль трашчыць! Няхай куляцца
ў моры мне!

Калі вада Еўропы сніцца—толькі тая,
Дзе ў змроку хлапчука самотная рука
На пльнх халодную на волю выпускае
Караблік хліпкі, нібы ў маі матылька.

Купацца, хвалі, ў вас не маю больш
адвагі!

Больш не магу цягнуць бавоўну
на плячах.

Ні сустракаць пагардай вымпелы і сцягі,
Ні пльць з баркасамі, якія поўніць жах.
З французскай пераклаў
Рыгор БАРАДУЛІН.

ўмееш даць кароў. Цябе прасілі: навучы ўсіх. А ты? Людзей трэба вучыць працаваць. Навучацца працаваць так, як ты,— жыццё стане лепшым. Ты разумеш гэта, Кісялёва? Ты ж працуеш не для аднаго нашага «Рассвета». Чаму ўцякла з выстаўкі, зганьбіла наш калгас?

— Пракопавіч, я ім расказала ўсё-ўсё. Пракопавіч, даражэнькі, не злуйся, табе няможна хвалявацца. Мне так хацелася дамоў, я там змучылася.

— Добра, Кісялёва, ідзі працуй.

Пакрычаў, астыў. Ён заўсёды быў такі, мы яму даравалі, калі накрываў. Ён быў скалечаны, кантужаны. Крычаў жа не за сваё — за калгаснае. Свайго ў яго нічога не было. Яны з Тацянай Васільеўнай жылі ціпла. Дамок іх у Мышкавічах бачылі? Як ува ўсіх. Не скажаш, што там жыў начальнік.

Адзін раз чуў ў сваёй хаце: фыр-р-р! Машына. Чуў, піпікае. Глянула ў акно — Кірылка. Бягу на вуліцу.

— Кісялёва! Не ідзі цяпер на работу. Адапсіся. Каб не сонная была. Там за цябе работу зробіць, не бойся ты за сваіх кароў. Праз тры гадзіны пад'едзе машына. Сядай. Паедзеш да ваенных. Скажаш ім прамоў ад працаўнікоў «Рассвета».

Фыр-р-р! Паехаў.

А божачкі! Куды мне? Якую прамову? Нічога не сказаў, не навучыў. Яму — няма калі. Бегаю па хаце, страх агарнуў.

Прыехала машына. Прывезла мяне да ваенных. Я вылазю з машыны, а аркестр як зайграе, татачка мой, Божачкі, куды мяне прывезлі! Вядуць у залу. А зорак-зорачак у зале — я іду, аслепа, толькі зорачкі бачу. Выйшла на сцэну і сказала:

— Прывітанне ўсім ваенным людзям ад працаўнікоў калгаса «Рассвет». Усяго добрага вам жадаю і вас пакідаю, таму што няма мне калі. Будзеце героя-

мі, як наш Арлоўскі. Так любіце сваю Радзіму. Бывайце здаровы!..

А адзін раз паслалі мяне за горад Горкі. Кірылка кажа: — Едзь, Кісялёва, у Горкі, там людзі распуціліся. Павучы, як працаваць на зямлі, каб яна была не горам, а радасцю. Галоўнае, Кісялёва, вешай ім на нос іхнія недахопы. Каб нанюхаліся сваёй ганьбы. Можна, праверазенюць ды паразумнеюць.

І я паехала ў Горкі. Вязуць у калгас. Вось ферма. Бачу, што падобна на ферму, а што там, не ўцяплю. Сумей, не ферма. Вероты снегам замяло. «Адграбайце, — кажу, — я пагляджу, што там усярэдзіне». Зайшла, А-ей, стаяць цяляткі і дрыжаць — холад, снег у хлеве. У сцяне дзірка. Сяк-так заткнулі сенам, а вецер свішча. Цяляты мяне пабачылі — равуць, як дзеці. Галодныя, таму і мыкаюць. У мяне сэрца забалела. Як стала я злосная, татачка мой, — такую ты мяне не бачыў. «Даўце мне заатэхніка!» Прыбягае заатэхнік. «Што ж ты гэта робіш? Ты сам наеўся, а цяляткі не кормлены. На сябе кажучы напёр, свой сінюшны нос схаваў, а цяляткі мерзнуць. Не чалавек ты пасля гэтага! Не будзе з цябе работніка, ты — бессардэчны».

Я накінулася на заатэхніка, а мяне супакойваюць:

— Фядосся Фёдарына, дзірку мы замажам. Цялят накормім. Пойдзем, калі ласка, адсюль, хутка сход.

— Нікуды я адсюль не пайду! Пагляджу, як вашы коні. Дзе ваша канюшня?

Вось канюшня. Гляджу: ямкі ля сцен пакапалі, туды сена паклалі. Нават кармушкі паланаваліся збіць. Божачкі, а конікі! Я такіх з ваіны не бачыла: худыя, брудныя.

— Даўце мне конюха!
Вось прыбягае конюх.
— Тваіх коней вошы заелі.

Дзе твае вочы? Дзе твая чалавечая совісць?

— Няма вошай. Вы памыляецеся.

— А ну падымі хвост у гэтага коніка!.. Што гэта — не вош? Ах ты бястэдынік, я цябе кіем зараз прымушу працаваць!.. А дзе вашы каровы? — Пагляджу на кароў — тады пайду адсюль. Я ў Маскву паеду, раскажу, якія вы тут работнікі.

Вось кароўнік. Каровы аблеплены гаўном. Хвасты брудныя, такія — дасць даярцы па твары, дык заб'е. Колькі на іх гаўна намерзла — пуд! Малако бруднае. Народ паіць ім няможна. Армію — няможна. Вырве. Пытаюся ў даярка:

— Вы п'еце гэта малако?

— Не, у нас сваё.

— Самі не п'еце, а свайму народу даеце... Не-е, даражэнькія, вы — не народ, вы — гультаі несусветныя. Пачысціць кароўкі вы то лянуецеся. Не бачылі вы нашых кароў. У нашых кароў такія чыстыя хвасты, такія расчесаныя і чыстыя, як у мяне валасы на галаве. А ну, бярыце шчоткі, чысціце!

— Цяпер іх паіць трэба, — адказваюць.

Гляджу: гоняць кароў да рэчкі паіць. Выпусцілі — і каровы панесліся, штурхаюць адна адну. Сканчэнне свету, бедлам там, а не вадапой. Гляджу: адну ўжо саштурхнулі ў рэчку, карова рыкае ад страху.

— А вашы каровы не танулі? — пытаюся.

— Было... А што рабіць? Водаправод у нас няма.

— У нас таксама водаправод да не было, з рэчкі паілі. Дык мы вёдрамі насілі ваду ў кароўнік. Ці ганялі кароў да рэчкі па адной, па дзве, каб не бадаліся. Сачылі за імі. Хварэлі. А вы? Не народ вы!

Вядуць на сход. Я сама не свая — разнервалася. Не магу нічога сказаць. У нас, кажу, такога не ўбачыце. У нас усё зберагаецца, як сваё. Мы бера-

жэм калгаснае, як свае пальцы ў мароз, — каб не мерзлі, каб працавалі.

Мне крычаць:

— Вам добра, Вам дзяржава памагае. А нам шыр даюць.

— Дзе яна такая сядзіць, дзе стайць — дзяржава? А вы хто?.. Няхай у ваш калгас дабро сыплецца дажджом — вы ж яго згноіце. Яно для вас чужое. Вы — не дзяржава.

Ну, вязуць мяне на станцыю. Вязе старшыня ў сваёй машыне. Доўга едзем, маўчым. Ён на мяне заглаваў пасля сходу. Пад'язджаем да горада, я пытаюся:

— Дзе ты жывеш?

— Во тут, у горадзе.

— У горадзе? А жонка твая дзе робіць?

— Тут.

— Ад такіх старшын, як ты, усё зло на зямлі. Я скажу так у Маскве. Бывай, друг шалапутны!

Прыехала дамоў. Расказала Кірылку пра сваю дэлегацыю і кажу:

— Больш я туды не паеду. Я там захварэла. Там усё дзяржаўнае вылятае ў коміні.

Кірылка рагоца:

— Што, так і сказала: бывай, друг шалапутны?! Малайчына, Кісялёва! Пасыпала і пад хвост, і на яйцы. Хай ведаюць «Рассвет!»

Кірылка мог сказаць — дзеўкі чырванелі і бялелі. Старавойтаў таксама такі, але ён больш абыходлівы, сарамлівы. Ён да нас прыехаў малады, як люстэрка, а стаў сівы, хворы. Што вы думаеце — такім калгасам камандаваць лёгка? Той машыну разбіў, той з жонкай пасварыўся, таму дровы трэба, там кароўнік новы будуй, там збожжа ў дзяржаву здавай... А яму — усё трымай у сабе. Гляджу я на яго і кажу сама сабе: «Ох, сонейка маё, як табе, аднаму цяжка рабіць столькі!»

Старавойтаву цяжэй, чым

Арлоўскаму. Столькі будзе! А колькі народу прымаюць у калгас — усялякіх, нават п'яніц.

Я кажу:

— Васіль Канстанцінавіч, нашога вы ўсіх бярэце? Яны сапсуюць наш калгас. Нашы людзі харошыя, ужо выхаваныя ў «Рассвете». А новыя могуць сапсаваць наш калгас.

— Бярэм, Фёдарына, каб лепшымі іх зрабіць у нашым калгасе. Такі наш закон: чалавек зрабіць лепшым, Фёдарына. Каб усе былі, як вы.

А пасля кажа:

— Фёдарына, вялікая да вас просьба. Схадзіце ў нашу школу, раскажыце нашым хлопчыкам і дзяўчынкам пра сябе, пра калгас. Яны — наша змена, яны павінны знаць наша жыццё.

І іду я ў школу. Дзеткі слухаюць, як я сярпом жала, цэпаю малаціла, касою касіла... Адным цікава, а другім — не. Ох, дзеткі мае харошыя, не магу я спакойна паміраць, пакуль вы такія слабыя ў жыцці!..»

Ад бабкі Фядоссі я ішоў пешу. З Валасовіч у Мышкавічы, як я ўжо казаў, асфальтоўка. Але мне хацелася даўжэй затрымацца ў тым часе, у якім была бабка Фядосся. Я паіхеньку ішоў — і справа і злева стаялі яе сады, вакол мяне ляжала яе зямля, нада мной свяціла яе сонца. Я быў у свеце бабкі Фядоссі.

Раптам наперадзе штосьці ярка заззяла ў небе. Што гэта? Я прайшоў яшчэ кіламетр і зразумеў: спісак на калгасным скрываванні. Сярг і молат. Сімвал нашай дзяржаўнасці.

І адразу ж увялася, як бабка Фядосся, маладая, маленькая, стайць на дыбачках у высокім жыце, размахвае над галавой гарачым сваім сярпом, крычыць: «Дзеўкі-і-і!»

Цяпер яе сярп усё бачыць — ён высока ў небе. Ён залаты. Сярг бабкі Фядоссі — вечны.

У фальклоры многіх народаў ёсць такая тэма: блудны сын або чалавек, які выракаўся роднага парога, бацькоўскіх заветаў, абуджаецца, імкнецца ў родны край. Мне давалося пера-

і шлях пакажу у суседня зямлі з аднолькавым лесам і доляй. Можна, і ўспомніць дачка пра айчыну,

Львоў. 1909 год. З часу ўзнікнення верша Эрбэна мінула паўстагоддзя. Тая ж Аўстра-Венгрыя. Здзівіла незвычайная блізкасць верша Эрбэна і верша Цёткі.

А на задумкі пад цёмнаю івай Жывое пачуецца слова, Што песня ўстала з стотысячнай сілай, Жыве мая ліра нанова!

„Жыве мая ліра нанова!“

кладаць творы Карэла Яраміра Эрбэна (1811—1870), чэшскага паэта, даследчыка-славіста, збіральніка і выдаўца фальклорных матэрыялаў, даўніх літаратурных помнікаў. Вось верш Эрбэна «Букет»:

Счахла матуля, злягла ў магілу, дзеці сіратамі сталі. Штодзень прыбягалі да вербаў пахілых і маці сваю выглядзілі.

Стала гаротнай шкада сваіх дзетак: маці душа не канае. — ўсяляецца ў зёлкі, вянок гэтых кветак ужо курганок абвінае.

Дзеці ў водарным гэтым дыханні маці душу апазналі. Кветкі, што памаглі ў гараванні, мацерыдушкай назвалі.

Матчыны кветкі з каханай радзімы, простыя нашы паданні! Сабраў вас, дзе продкі калісьці хадзілі, каму ж уручу на расстанні?

Сціплы букецік гаючага зеля стужкай прыгожай аздоблю,

кветкі паклічуць дадому, і вернуцца сілухны блуднаму сыну, а сэрца адолее стому!

Гэта своеасаблівы перапеў народнага падання, фальклорных матываў, «падсветлены» варункамі тагачаснага эрбэнаўскага асяроддзя, калі «будзіцелі» (так звалі дзеячаў чэшскага адраджэння) выходзілі ў абяздоленанага народа пачуцці нацыянальнай свядомасці, патрыятызму, імкнуліся павярнуць сваіх землякоў, анямёшых у эміграцыі, тварам да радзімы, абудзіць іх душу, сыноўскія пачуцці да роднага краю.

І вось аднойчы, праглядаючы вершы Цёткі часоў яе пакутнага выгнання, я напаткаў твор, напісаны ёю ў 1909 годзе — «Грайка». Верш меў вялікі рэзананс у Львоў, быў адразу ж перакладзены на ўкраінскую мову і апублікаваны. Праўда, у перакладзе «дзедавы струны» заменены на «батьківські», а таму «У сэрцы унука» гучыць як «В серці дитячому». А ў апошняй строфе «жывое» слова названа «вольным». Відаць, гэты верш «Грайка», які дайшоў да нас (гл. «Цётка. Творы», Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976 г., стар. 90), у першым варыянце нёс большы рэвалюцыйны запал.

Граў бы я многа, ды сіл не хватае, І рвецца за стрункаю струнка;

Хоць песня яшчэ не замёрла ўдалая, Хоць родзіцца думка за думкай.

Граў бы я многа, ды смерць жака «годзе!», У магілку мне ладзіцца жака...

Эй, рвіцеся, струны, што гэта мне шкодзе? У магілку супольна мы ляжам!

Можна, з той ліры вырасце іва, З парваных струн — белыя кветкі;

Можна, вясною будуць іграва ў дрэўца ценю гуляць дзеткі;

Можна, хто з дзетак скруце жалейку — Унучку паломанай ліры, І так зайграе, што ўсенька зямелька пачуе мой водгалас шчыры!

Дзедавы струны, рана парваныя, Зноў громка азвацца, як званы:

Песня, за жыцце яго недаграная, У сэрцы унука дасць плёны.

Абодва творы маюць па 6 строф, нават рытмікаю падобны. Як і ў Эрбэна, у вершы Цёткі лірычнае прамаўленне ідзе ад мужчынскай асобы. Чалавек напрыканцы свайго веку. Лёгка заўважыць нават такіх знешніх паралелізмаў: «магіла» — «магілка», «вярба» — «іва», «мацерыдушка» — «белыя кветкі», «дзеці» — «дзеткі», «суседня зямля» — «усенька зямелька», «згадае» — «пачуецца»...

Цётка знясілена хваробай, настальгіяй. Мы ведаем, што адбывалася на яе радзіме пасля ўсенароднага рэвалюцыйнага ўздыму. Але яна, як і чэшскі паэт, спадзяецца на сілу і розум новага пакалення, якое не забудзе заветаў бацькоў, не занядае свае рэвалюцыйныя памкненні. Цётка верыць у пераёмнасць ідэй, несмяротнасць духу нацыі. Эрбэнаўскае «можна» гучыць у Цёткі спачатку з такой жа прыглушанай надзеяй, але ў апошніх дзвюх строфах Цётка з упэўненасцю прарока прадказвае, што ў стотысячную грамаду ўвальецца песня яе неўміручай ліры.

Такім чынам верш Эрбэна і першая рэдакцыя верша Цёткі маюць відавочную роднасць. Прышлося перагарнуць запісы, зробленыя ў архівах Львова, калі ў фондах Львоўскага ўніверсітэта шукаў матэрыялы да біяграфіі Цёткі. Вось «Карта влісова до ужытку дэканату», дзе рукою А. Пашкевічанкі было пазначана, якія дадатковыя да праграмы лекцыі яна пажадала слухаць у зімовым паўгоддзі 1909 года. Аказваецца, Цётка вывучала гісторыю чэшскага пісьменства, якую выкладаў чэх Крчэк. Бясспрэчна, што без вывучэння творчасці Эрбэна не абыйшлося. Як асоба, як дзеяч, як літаратар-фалькларыст, Эрбэн не мог быць не прыгальным для паэтэсы-рэвалюцыйнеркі Цёткі.

І аднадумцы становяцца аднатворцамі.

Сяргей ПАПАР.

31 па 7 верасня
1 верасня, 20.15

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦІ.
Выступленне калектываў мастацкай самадзейнасці Браслаўскага раёна.

2 верасня, 19.50.
ІМГНЕННІ СВЕТЛЫЯ ДУШЫ.
Старонкі творчасці пісьменніка В. Бечына.

3 верасня, 19.50.
ПРА МУЗЫКУ І МУЗЫКАНТАУ.
Першая сімфонія Бетховена. Пра гісторыю стварэння гэтага твора раскажа музыказнавец Л. Барадзіна.

4 верасня, 19.50.
«ТАЛЕНТ НЕСПАКОЮ»
Да 85-годдзя з дня нараджэння В. Вольскага. Вядучы — мастацтвазнаўца У. Бойка.

6 верасня, 12.10.
СЛОВА — ПАЗЭІІ.
Свае новыя вершы чытае паэт М. Чарняўскі.

6 верасня, 13.05.
ПОКЛІЧ СУСВЕТУ.
Тэма космасу ў беларускім выяўленчым мастацтве.

Адбудзецца знаёмства з графічнымі творами мастакоў Г. Паплаўскага, Ю. Зайцава, Г. Скрыпнічэнкі.

6 верасня, 18.45.
СПЯВАЕ ЗАСЛУЖАНЫ АРТЫСТ БССР В. КУЧЫНСКІ.

Добрай традыцыяй сталі выступленні салістаў Беларускага тэлебачання і радыё на студыях брацкіх рэспублік. Нядаўна адбылася сустрэча В. Кучынскага з азербайджанскімі тэлеглядачамі. Запіс гэтага канцэрта прапонуецца вашай увазе.

6 верасня, 19.55.
«БУДЗІМІР».
Перадача пазнаёмчы з жыццёвым і творчым шляхам Каруся Каганца.

6 верасня, 22.55.
СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ.
Музычная праграма з удзелам спявачкі Л. Долянай.

7 верасня, 13.05.
«СВЕТ ШУКАЕ МІРУ».
Спектакль аматарскага тэатра з Аўстрыі «Еўропа-бюне Гляйсдорф».

7 верасня, 15.00.
СПЯВАЕ НАРОДНЫ АРТЫСТ СССР А. САУЧАНКА.
У праграме — творы П. І. Чайкоўскага. Партыю фартэпіяна выконвае заслужаная артыстка рэспублікі Т. Міянсарава.

7 верасня, 15.50.
ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ.
Канферэнцыя чытачоў па кнізе В. Якавенкі «Дайці да ладу».

7 верасня, 20.05.
Выступленне джаз-квартэта пад кіраўніцтвам П. Вішняўскага.

У бліжэйшых нумарах «ЛіМ» друкуе:

вершы Васіля ВІТКІ, Л. ГАЛУБОВІЧА, А. РАЗАНАВА, вянок санетаў П. МАКАЛЯ, новыя пераклады Максіма ТАНКА, Я. СПАКОВА і К. ШЭРМАНА, артыкулы і эсэ Д. БУГАЕВА, У. КОНАНА, Я. СІПАКОВА, роздум І. ДУБРОУСКАГА пра стан нарыса, размову Т. БОНДАР з чытачом, палемічныя

нататкі С. ДУБАЎЦА, дзённікавыя запісы Г. ДАЛЦОВІЧА, успаміны Д. ВІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВАЙ пра У. КАРАТКЕВІЧА і невядомае інтэрв'ю з ім, развагі А. ГАНЧАРОВА пра фестывальныя спектаклі, замежныя нататкі Л. ДРАНЬКО-МАЙСЮКА, выступленні на тэмы: экалогія горада, праблемы народнага разьбярства і інш.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
AT 05855 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фатаілюстрацый — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар АНАТОЛЬ ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЌНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.